

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Кафедра перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців

**ДІАЛОГ КУЛЬТУР – ДІАЛОГ ПРО МИР
І В ІМ'Я МИРУ**

Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції
(24–25 жовтня 2012 р.)

У двох томах

Том 2. Міжмовна комунікація та текстологія

Дніпропетровськ
Видавець Біла К. О.
2012

УДК 37
ББК 73
Д 44

ДІАЛОГ КУЛЬТУР – ДІАЛОГ ПРО МИР І В ІМ'Я МИРУ

Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції

СКЛАД ВИДАННЯ:

Том 1. Культурологічні аспекти міжмовної комунікації.

Том 2. Міжмовна комунікація та текстологія.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова оргкомітету:

Шепель Ю. О. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Заступник голови:

Панченко Є. І. – доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Вчений секретар конференції:

Амічба Д. П. – к.ф.н., доц.

Члени оргкомітету:

Амічба Д. П. – к.ф.н., доц.;

Гурко Е. В. – к.ф.н., доц.;

Беспалова Ю. В. – к.ф.н., доц.;

Вотинцева М. Л. – к.ф.н., доц.

Д 44 Діалог культур – діалог про мир і в ім'я миру : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 24–25 жовт. 2012 р. : у 2 т. / [під заг. ред. Ю. О. Шепеля]. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2012.

ISBN 978-617-645-079-5

Т. 2 : Міжмовна комунікація та текстологія. – 2012. – 112 с.

ISBN 978-617-645-081-8

У збірнику надруковано матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Діалог культур – діалог про мир і в ім'я миру».

Для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗів та наукових закладів.

УДК 37
ББК 73

ISBN 978-617-645-079-5

ISBN 978-617-645-081-8 (Т. 2)

© Авторський колектив, 2012

Анан'єва О. С.

ЧНУ ім. Ю. Федьковича,

Буковинський державний фінансово-економічний університет, Україна

КОНЦЕПТ КІЛЬКОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

З ТОЧКИ ЗОРУ ЛІНГВІСТИКИ

Сучасна лінгвістика здійснює наукові дослідження, використовуючи знання та досягнення інших наук. Так, на перетині психолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвістичної філософії та логіки сформувалася когнітологія, яка активно використовує поняття і відповідний термін «концепт». Він по-різному розуміється науковими галузями, що вказує на складну та суперечливу його природу й наукове визначення.

Якщо звернутися до загального мовознавства, можна побачити, що опрацювання теоретичної концепції взаємозв'язку мови і культури вирішували вже наприкінці XVIII – на початку XX століть (Й. Г. Гердер, В. Гумбольдт, О. Потебня, Е. Сепір).

Ідею про співвідношення характеру певної мови й певного народу, обґрунтував В. Гумбольдт: «Мова утворює навколо людини чарівне коло, вийти з якого можна тільки вступивши в інше коло, тобто вивчивши іншу мову» [4], а перехід на іншу мову призводить до зміни світогляду, причетності до іншої культури. За О.Потебнею, національна ідентичність обумовлюється культурою, мовою та вірою. Основні параметри культури обов'язково відбиваються в мові, що зберігає результати матеріального і духовного життя народу і передає їх у концентрованому вигляді з покоління до покоління [6]. Е. Сепір впевнений в тому, що мова має національний характер і не існує поза культурою [7].

На думку Ж. Краснобаєвої-Чорної, концепт близький за значенням до поняття, бо є підсумком або сходинкою пізнання світу, мобільним і мінливим, може відбиватися в мовній формі, а може проявлятися в невербальній формі або залишатися в ідеальній сфері людського існування – його свідомості [2, с. 69].

Концепт також визначається як поняття, але поняття наївне, повсякденне, звичайне. Внаслідок цього концепти – основні елементи ментального світу людини, які не тільки мисляться, але і переживаються. За визначенням А. Григор'єва, «концепт» є синонімом терміна «смысл», у той час як «значення» синонімічне терміну «об'єм поняття» [3, с. 65].

Як зазначає В. Кононенко, поняття – це думка, що відбиває в узагальненій формі предмети й явища дійсності, зв'язки між ними за допомогою фіксації загальних і специфічних ознак, якими виступають властивості предметів і явищ та відношення між ними. Поняття належить до інтелектуальної діяльності людини, для якої характерне опосередковане відбиття дійсності за допомогою аналізу, синтезу та узагальнення. Концепт включає в себе емоції, образи та символи. Отже, поняття належить до наукової картини світу, а концепт – основна одиниця наївної картини світу [1, с. 114].

Концепти фіксують специфіку розвитку та культури кожного окремого народу, оскільки вся різноманітність та багатогранність явищ навколишньої дійсності представлена в мові, закладена для передачі наступним поколінням.

Навколишній світ людина сприймає як систему характеристик та асоціацій, за допомогою яких фіксуються та передаються уявлення про явища дійсності, що позначається словами різних типів. О. Кубрякова виділяє насамперед слова – ідентифікатори, що допомагають людині описувати навколишній світ та лексеми другого рівня абстракції на позначення кольору, розміру, якості, співвіднесеності параметрів, кількості та оцінки [5, с. 129].

Серед названих О. Кубряковою концептів чи не найбільшою абстракцією вирізняються квантифікативні назви. Кількість може позначатися і конкретною числовою назвою, і описовими конструкціями, що мають невизначене значення: від «few/ little» до «many/much» в англійській мові. Ці конструкції використовуються як при неможливості мовця точно визначити кількість чогось, так і для вказівки на ставлення до висловленого. У таких випадках людина виражає кількість через зіставлення з іншими предметами, щоб мати можливість орієнтуватися в кількісному вияві певного предмета чи явища. Для порівняння використовуються загальновідомі предмети, що завжди знаходяться поруч. Наприклад, такими мірилами мають частини людського тіла, загальнодоступні реалії (arm, nail, tears, drop, days of the week, stars etc.). Концепт кількості є багатоаспектним, тому він може бути представленим різними словами, які складають семантичне поле концепту кількості. Реалізація концепту включає як вербальний, так і невербальний досвід народу, накопичення знань та поповнення новими компонентами. Тому в мові виробилися й назви проміжних вимірів неозначеної кількості, але найбільше засобів вираження мають узагальнені поняття «few/little» та «many/much», що поглинають проміжні виміри вираження кількості.

У лінгвістичній літературі існує декілька термінів на позначення слів, що крім числівників виражають кількість: «квантитативи» (М. Казак), «нумера-

тиви» (В. Биконя), «квантифікатори» (О. Єсперсен), «квантори» (А. Кибрик), «кількісні слова» (Л. Щерба). Однак найбільш прийнятним є термін, запропонований О. Єсперсеном, «квантифікатор», який відображає сутність поняття, що полягає у відтворенні абстрактного й узагальненого за своєю природою значення кількості (О. Єсперсен).

Терміном «квантифікатор» позначаються слова: all, any, each, either, every, (a) few, half, (a) little, many, more, much, none, some, several та деякі інші, семантика яких відзначається узагальненістю, оскільки вони виражають неконкретну кількість. У сучасній лінгвістиці проблему визначеності класу квантифікаторів вирішують у два способи: квантифікатори – це самостійна частина мови (С. А. Жаботинська) або квантифікатори та числівники належать до одного класу слів (А. А. Молчанов). На нашу думку, квантифікатори в англійській мові є єдиною системою, яка є особливим, спеціалізованим засобом вираження кількісних відношень. Основними критеріями виділення цих слів в окремий клас є ознака «невизначеної кількості», яка характеризує одиниці цієї групи, та властиві їм дистрибуції.

Важливість визначення таких одиниць пояснюється їхньою функцією – виражати неточну (невизначену) кількість, яка прочитується тільки у структурі дискурсу. Вони складають периферію мовного поля кількості, де центральне місце займають числівники, основною ознакою яких є наявність опорної семи числа, відсутньої у квантифікаторів (С. Швачко).

Проте деякі дослідники зараховують квантифікатори до складу градації чисел [8, с. 315]. На противагу цьому твердженню існують докази, наведені вченими С. Н. Ньюзтідом, К. Р. Кавентрі та Л. М. Моксі, А. Дж. Сенфордом: вживання квантифікаторів залежить від контекстуальних і комунікативних факторів, які не зв'язані з чисельною кількістю наявних предметів.

До контекстуальних факторів ми можемо віднести такі: умовний розмір предметів включених у перелік; очікувана частота даних предметів, на основі попереднього досвіду; виконувані дії з предметами – учасниками переліку [10, с. 251]. Прикладом комунікативних факторів можна вважати, наприклад, бажання контролювати висновки слухачів [9].

Концепт кількості є одним із критеріїв сприйняття та опису мовцем навколишнього світу. Він передає уявлення про чисельність предметів чи явищ за допомогою математичних (числівників) та повсякденних, звичайних, не математичних (наприклад, квантифікаторів) мовних засобів. Ці уявлення складаються на основі життєвого досвіду народу, спостережень за навколишнім світом і постають вони як певне узагальнене знання про дійсність, в якому закладені національні орієнтири та ідеали.

Список використаних джерел:

1. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 2006. – №2–3. – С. 113–117.
2. Краснобаєва-Чорна Ж. Термінополе концепт / Жанна Краснобаєва-Чорна // Українська мова. – 2006. – №3. – С. 67–71.
3. Григорьев А. Концепт и его лингвокультурологические составляющие / А. Григорьев // Вопросы философии. – 2006. – №3. – С. 64–76.
4. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт. – М., 1984. – С. 162–183.
5. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений: семантика производного слова / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1981. – 200, [1]с. – (Першотвір).
6. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня – К., 1993. – 192 с.
7. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии: пер. с англ. под ред. А. Е. Кубрика / Э. Сепир. – М., 1993. – 614 с.
8. Bass, V. M. Journal of Applied Psychology. 59 : Magnitude estimations of expressions of frequency and amount / Bass, V.M, Cascio, W.F., O'Connor, E.J., 1974. – P. 313–320.
9. Moxey, L. M. Communicating Quantities. A Psychological Perspective Lawrence Erlbaum Associates / Moxey, L.M., Sanford, A.J. – Hove, East Sussex, 1993
10. Newstead, S. N. European Journal of Cognitive Psychology, 12(2): The role of expectancy and functionality in the interpretation of quantifiers / Newstead, S.N., Coventry, K.R, 2000. – P. 243–259.

К. філол. н. Козак Н. І., Белікова В. Р.

*Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини
ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ НІМЕЦЬКИХ ПРІЗВИЩ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Південь України заселявся на багатонаціональній основі. Тут взаємодіяли етнічні групи різних рівнів соціально-економічного розвитку, різних культурно-господарчих типів. Інтенсивне заселення цієї території розпочалося в 60–70-ті рр. XVIII ст. і відбувалося в першу чергу за рахунок внутрішньої колонізації з переважаючою роллю українського населення. Але внутрішня колонізація стримувалась кріпосними порядками, що господарювали в Російській імперії, тому керівники вирішили використати фактор зовнішньої колонізації. Саме вона сприяла появі на Півдні України сербів, греків, євреїв, болгар, німців, шведів, французів.

Необхідно також вказати на деякі факти з історії іноземної колонізації Росії в XVIII ст., так як вони мали важливе значення для наступного етапу колонізації на поч. XIX ст. 4 грудня 1762 року Катерина II ініціювала звертання до всіх іноземців, за виключенням євреїв, що спонукало їх переселятися в Росію. Однак в ньому не було конкретних пропозицій та гарантій для

переселенців. Тому 22 липня 1763 р. був виданий спеціальний маніфест, в якому відзначались права і пільги для майбутніх переселенців. Іншим законодавчим актом створювалась в Петербурзі канцелярія опікунства над іноземними поселенцями, яку очолив граф Григорій Орлов. Спеціальна інструкція передбачала забезпечення Канцелярією відповідного прийому іноземцям. До її компетенції належали тільки ті іноземці, які бажали поселитися в Росії назавжди. Набір колоністів для поселення в Росії доручався російським дипломатичним агентам, які отримували спеціальні пояснення Колегії іноземних справ. Рішення цієї задачі було доручене послам князю Довгорукову в Берліні, Остерману в Стокгольмі, Воронцову в Лондоні, Гроссу в Гаазі, а також активним підтримувачам іноземної колонізації Росії – послам Смоліну в Регенсбурзі і Мусіну – Пушкіну в Гамбурзі. Але з задачею впоратися було достатньо важко, тому до справи почали заохочуватися спеціальні люди з місцевого населення. Ними ставали люди різних станів та професій, в тому числі знатні люди. З ними підписувався договір і вони повинні були притримуватися спеціальних правил: не обіцяти переселенцям нічого більше окрім зазначеного в маніфесті і проти російських законів; включати статтю, що вимагала від майбутніх колоністів попередніх грошових вкладів як плату за майбутні витрати. Їм дозволялось заключати з колоністами додаткові умови відносно їх власних доходів. За це так названі «вербовщики» отримували певні десятини землі, а також право на безподатковий продаж товарів, виготовлених колоністами, на протязі 10 років. Їм також дозволялося засновувати поселення колоністів й керувати ними. Отже, в цілому, вони мали достатньо вигідні для себе умови, щоб й надалі усіма силами заохочувати німецьке населення на переїзд. Звичайно, під впливом пропаганди швидко росла кількість людей, згідних на переїзд в Росію. Така втрата робочих рук і населення, звісно, викликала занепокоєння у керівників Австрії, Пруссії, Іспанії, Франції, Швеції, які негайно почали приймати необхідні антиеміграційні міри. Більш того, ці країни намагалися повернути своїх підданих, тому набір переселенців відбувався надзвичайно обережно.

Отже, спеціалісти вважають, що колонізація Півдня України починається з переселення сюди в кінці 80-х років XVIII ст. меннонітів – послідовників голландського релігійного проповідника С. Менно. Немало прихильників його вчення було серед німців. Спочатку їх селили біля Дніпра на ос. Хортиця, де вже в 1790 р. було засновано 8 колоній. Потім в 1803 р. їм були надані землі, і в 1822 р. існувало вже 23 колонії. Відповідно підрахункам В.М. Кабузана, динаміка німецького переселення в Новоросію виглядала так: на к. XVIII ст. –

5,5 тис людей, 1815 – збільшення німецького більш ніж в 8 раз, 1857 – збільшення в 25 раз. Якщо в 1795 р. в Херсонській губернії кількість німецьких колоністів складала 0,8% всього населення, то в 1857 р. – уже 3,9, а в одеському регіоні – навіть 12%.

Авторитетний дослідник К. Штумп назвав наступні причини переселення німців в російську імперію – політичні причини: обов'язкова воєнна служба, яка була нелегкою, іноземні окупації, пригнічення зі сторони керівників; економічні причини: неврожаї, голодні роки, високі податки, потреба в просторі; релігійні переслідування; особисті причини.

З іншої сторони переселенню сприяли привабливі пільги, що надавалися російським керівництвом. Необхідно також підкреслити, що колонізація в Новоросійському краї велась з досвідом попередньої в Росії. Тому завдяки попередньому досвіду вдалося уникнути багатьох помилок, передбачених в маніфесті Олександра I: допущення тільки виключно хороших землеробів, ремісників з досвідом роботи в сільському господарстві, можуть привезти з собою не менше 300 гульденів, обов'язково сімейні тощо.

Маніфест 20 лютого 1804 року включав пільги для переселенців, дані ще Катериною II: право вільного пересування в межах всієї Росії, право на віросповідання своєї релігії та богослужіння, звільнення від обов'язкової державної та воєнної служби, право торговцям та ремісникам приєднуватися до російських гільдій і цехів, створювати свої промислові підприємства. За колоністами зберігалось право повернення на батьківщину, але при умові виплати боргу державі й податку за користування землею на протязі 3 років. Якщо колоніст не виконував свої зобов'язання, його могли депортувати з країни, але при умові виплати довгу.

К. филол. н. Лабутина В. В.

Самарский государственный университет, Россия

ОСМЫСЛЕНИЕ ФЕНОМЕНОВ «СВОБОДА» – «НЕСВОБОДА» С ПОМОЩЬЮ ДИСКУРСИВНЫХ АНТОСИНОНИМОВ

Дискурсивные антосинонимы – интересное речевое явление, одно из лексических средств вариативной интерпретации действительности. Обозначая одно качество, свойство, действие и т.д., и, следовательно, будучи в этом смысле контекстуальными синонимами, антосинонимы находятся вместе с тем в отношениях противопоставленности, поскольку выражают противоположную оценку этого явления, качества, свойства, действия, разную его интер-

претацию, понимание. Например: *откровенность, правдивость, честность – цинизм, бестактность; упорство – упрямство; щедрость – расточительность; восприимчивость – внушаемость; принципиальность – безжалостность, беспринципность – гибкость* и под. [1].

Функция антонимов, в частности, состоит в способности, с одной стороны, отрицательной оценки, «развенчания», дискредитации чего-либо, с другой стороны – положительной оценки, «оправдания» того же самого явления, качества, свойства.

Так, например, может «развенчиваться» *свобода* путем указания на ее возможные негативные последствия, например:

Нет свободы без произвола, говорил ... Сартр. (А. Генис); И неожиданно в такой ситуации выяснилось, что наш брат поначалу растерялся, и зачастую *свобода стала восприниматься как вседозволенность* (А. Гулина. – Корпус русского языка); Половую *распущенность и вседозволенность* она прикрывала возвышенными излияниями о *духовной свободе*, о новой революционной морали. (Р. Райхлин. Анархистка-коммунистка Александра Коллонтай – Корпус русского языка).

Рассматриваемые средства вариативной интерпретации действительности очень похожи на пословицы. Любой концепт в пословицах может толковаться двояко, по принципу бинарной оппозиции. Например, противопоставление *беззаконие – закон*, связанные ассоциативно с понятиями *свобода – несвобода*, представлено в пословицах и как *оправдание закона* (*Дураку закон не писан; Недолго земле той стоять, где учнут уставы ломать; Беззаконный клич беззаконно и внемлется*), и как «*развенчание*» закона (*Все бы законы потонули да и судей бы перетопили; Кто законы пишет, тот их и ломает; Закон – дышло: куда захочешь, туда и воротишь*).

Альтернативная интерпретация каких-либо феноменов сопровождается соответствующими переименованиями. В нашем материале встречаются следующие:

Свобода, воля / произвол / беззаконие / беспредел / демократия / вседозволенность / вольность нравов / безответственность / беспорядок / хаос;

Несвобода, неволя / закон / тирания / запреты (ограничения, табу) / порядок. Например:

... сейчас многие молодые люди говорят о свободе, но понимают ее как вседозволенность (патриарх Алексей II (Ридигер) – Корпус русского языка); *Отец мой всегда стремился к свободе, но часто путал ее с вольностью нравов* (А. Генис); *И воцарившаяся после исчезновения парткомов в медицине свобода для незрелых мозгов весьма смахивала на вседозволенность* (В. Валеева. – Корпус русского языка).

В приведенных примерах можно наблюдать конфликт интерпретаций одного и того же явления, который осуществляется говорящим с помощью дискурсивных антосинонимов.

Нужно отметить, что иногда мы можем наблюдать и рефлексивную по поводу оправданности противопоставлений типа *свобода – порядок* и размышления по поводу оправданности ассоциаций типа *свобода – произвол* вместо, скажем, *свобода – совесть*, например:

В «Странной истории» угадан и описан один из главных фокусов страшного XX века: надежда на то, что человека можно поделить на плохое и хорошее, что взаимообусловленные вещи можно противопоставить, разъять сложный мир на бинарные противоположности. Именно противопоставление взаимообусловленных и, в сущности, невозможных по отдельности вещей было главной болезнью самого кровавого столетия. А давайте разделим и противопоставим, например, свободу и порядок? Как будто порядок возможен без свободы, на одной дубине... (Д. Быков); Совесть не только ангел-хранитель человеческой чести — это рулевой его свободы, она заботится о том, чтобы свобода не превращалась в произвол, но указывала человеку его настоящую дорогу в запутанных обстоятельствах жизни, особенно современной (Д. Лихачев – Корпус русского языка).

Таким образом, цепочки антосинонимов в свернутом виде хранят информацию о явлениях действительности, необходимую для глубокого понимания их сути. (Что есть *свобода*? *порядок*? *закон*? каковы их причины и следствия, какова их оборотная сторона, во что они превращаются, до чего доходят, во что вырождаются, чем могут быть компенсированы?) Из диалектичности пословиц, из живой амбивалентности, выражаемой с помощью антосинонимов, формируется целостное представление о явлении, возрождается изначальная недискретность реальности, расчлененной когда-то языком, который и создает (в частности, с помощью антонимов) бинарные оппозиции, и делает мнимой (в частности, с помощью антосинонимов) любую противопоставленность.

Список использованных источников:

1. См. об этом, например: *Лабутина В. В.* «Антосинонимия» как средство вариативной интерпретации действительности / В. В. Лабутина // Вестник Самарского гос. ун-та. – 2009. – №3(69). – С. 168–173; *Лабутина В. В.* Функциональные возможности антосинонимии в ситуации «когнитивного диссонанса» / В. В. Лабутина // Язык – текст – дискурс: проблемы интерпретации высказывания в разных коммуникативных сферах: материалы междунар. науч. конфер. – Самара, 2011. – С. 103–104.
2. *Даль В. И.* Толковый словарь живого великорусского языка. В 4 т. – Т 4. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – С. 569.

Лемеш В. Г.

Горлівській інститут іноземних мов ДДПУ, Україна

ШЛЯХИ АНАЛІЗУ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО МЕДІАТЕКСТУ

У ХХІ столітті засоби масової інформації відіграють важливу роль у житті суспільства: вони слугують для розповсюдження різних видів інформації, формування громадської думки, висвітлення різноманітних подій в світі. Ми вважаємо, що сучасні мас-медіа виступають у якості потужних засобів здійснення маніпулятивного впливу на широку громадськість. У вищезазначених умовах значної актуальності набуває питання шляхів аналізу сучасного медіатексту. На нашу думку, сучасний медіадискурс – це комплексне, гетерогенне утворення, яке знаходиться у стані динамічного розвитку. С. І. Потапенко [6] зазначає, що для сучасного медіадискурсу характерне явище так званого дискурсивного симбіозу. Ми розуміємо дискурсивний симбіоз як наявність у структурі медійного дискурсу елементів інших дискурсивних практик. На наш погляд, явище дискурсивного симбіозу найповніше втілене у медіатекстах суспільно-політичного характеру. Політика належить до популярних сфер суспільної життєдіяльності. Відтак, цілком природнім виступає той факт, що багато технік притаманних політичному дискурсу також активно використовуються у мас-медіа. Вагомим аргументом на підтримку вищевикладеного твердження слугує той факт, що переважна більшість мовних засобів маніпулятивного впливу, які використовуються у політичному дискурсі, також активно застосовуються у сучасних мас-медіа. Г. М. Подшивайлова [5] виділяє наступні вербальні складові маніпулятивного впливу у політичному дискурсі: застосування комічного, нагнітання страху, використання числа та відображення чуток. Ми вважаємо, що вищеназвані маніпулятивні техніки характерні також і для медіадискурсу.

Розглядаючи структуру сучасного медіадискурсу, ми вважаємо за доцільне підкреслити, що його смисловий простір складається з двох планів (Н. Е Алова [2]): образного та фактуального. Фактуальний план медіаповідомлення містить безпосередньо фактичну інформацію про предмет повідомлення, а образний план медіаповідомлення створює образ предмета повідомлення шляхом використання різноманітних виразних засобів та стилістичних прийомів мови, вербалізації фонових знань читачів (О. Б. Зайцев [4]), використання візуальних засобів (О. О. Єрьоміна [3]).

Щодо особливостей структури фактуального плану медіатексту, то необхідно зазначити, що сучасні мас-медіа вдаються до використання певних технік

викладу інформації у медіаповідомленнях. Погоджуючись з Р. П. Нельсоном [1], ми виокремлюємо певні основні моделі викладу інформації, які активно використовуються журналістами. Так, модель «перевернена піраміда» полягає в тому, що журналіст у першу чергу викладає найважливіші факти про предмет повідомлення, а потім – другорядні. Модель «рівноправність» використовується тоді, коли усі елементи газетного повідомлення мають однакову інформаційну значимість. Модель «сходи» полягає у викладі інформації у ієрархічній послідовності, починаючи з найменш важливих елементів повідомлення і закінчуючи найбільш важливими. Модель «хвиля» являє собою модифікацію моделі «сходи». У ній інформаційний простір медіатексту також будується за ієрархічним принципом, а після викладу найважливішої інформації про предмет повідомлення, медіатекст завершується якоюсь неважливою інформацією, легкою для сприйняття. Модель «чергування» має місце тоді, коли елементи інформації з глибоким змістом постійно чергуються з легкими для сприйняття елементами інформації. Різновидом останньої моделі виступає варіант, коли важкі для сприйняття інформаційні елементи супроводжуються прикладами або поясненнями протягом усього медіатексту. Модель «коло» передбачає наступну інформаційну структуру медійного тексту: початок та кінець тексту містять важливу інформацію, а інформація, що міститься у середині тексту не є значущою. Нарешті, модель «американські гірки» має наступну структуру: стаття починається яскравими інформаційними елементами, потім викладається щось важливе, але менш яскраве порівняно з початком тексту, далі міститься найважливіша інформація тексту. Завершується текст швидко і позитивно.

Після короткого огляду структурних особливостей медіатексту, ми вважаємо за доцільне надати приклад аналізу газетної статті. Пропонуємо аналіз статті «Life after Luzhkov», опублікованої у номері газети «The Moscow News» за 24–27 вересня 2010 року. У статті ідеться про політичне майбутнє тодішнього голови Москви, Юрія Лужкова та майбутнє Москви у разі його відставки. Інформаційний простір даної статті побудовано за моделлю «чергування»: викладення фактичних суджень чергується з цитатами висловлювань експертів та політиків. Наприклад, після викладення фактичної інформації «*For a metropolis with 15 million residents and a serious traffic problem, major changes could set off new problems...*» наведена цитата висловлювання тодішнього префекта північного округу Москви Олега Мітволя «*All I can say is that in such a big city, any major overhaul could affect its livelihood and should be taken with maximum caution*». Для здійснення маніпулятивного впливу на читацьку аудиторію автор статті використовує два прийоми, а саме відображення чуток («*Though no*

official indication has been given about any pending replacement, multiple leaks from the Kremlin, the White House and City Hall have Russia's media talking about little else.») та нагнітання страху («*As the major contemplates his future, what will happen to Moscow without its longtime leader?»*). Будуючи образний план газетного повідомлення автор прагне підкреслити невизначеність долі Юрія Лужкова. На наш погляд, це реалізується у цитаті висловлювання президента Політичного Фонду Санкт-Петербурга Михайла Виноградова: «*He [Luzhkov] has three priorities – to save his status, to save his money and to save his face*». Вербальний компонент статті – фотографія на якій зображений Юрій Лужков у вигляді ляльки додає даному газетному матеріалу відтінок іронії.

Наведений аналіз газетної статті показує, що для повної інтерпретації цього різновиду медіатекстів необхідно враховувати комплексну структуру сучасного медіадискурсу. Подальше дослідження дискурсивних практик мас-медіа дозволить отримати більш чітке наукове уявлення про газетний стиль мови, а також сприятиме створенню загальної моделі дискурсу.

Список використаних джерел:

1. *Nelson R. P. Articles and Features / R. P. Nelson. – Houghton: Houghton Mifflin School, 1978. – 434 p.*
2. *Алова Н. Э. Динамический аспект образности газетного текста (на материале английского языка): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук / Н. Э. Алова. – М.: МГИИЯ имени Мориса Тореза, 1989. – 22 с.*
3. *Ерёмина Е. А. Множественность форм прагматического воздействия англоязычного медиадискурса: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук / Е. А. Ерёмина. – М.: МГЛУ, 2007. – 23 с.*
4. *Зайцев А. Б. Приёмы вербализации фоновых знаний (на материале англоязычной прессы): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук / А. Б. Зайцев. – М.: МГЛУ, 2007. – 19 с.*
5. *Подшивайлова Г. М. Мовні засоби маніпулятивного впливу в політичному дискурсі (на матеріалі друкованих російськомовних ЗМІ України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. / Г. М. Подшивайлова. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2009. – 21 с.*
6. *Потапенко С. І. Сучасний англomовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти: монографія / С. І. Потапенко. – Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с.*

К. філол. н. Лисейко Л. В.

*Чорноморський державний університет імені П. Могили,
м. Миколаїв, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ ПЕРІОДУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Найсуттєвішою рисою офіційно-ділового стилю є стандартність мовного оформлення документів, яка відображає типові й повторювані ситуації та змісти у сфері ділових стосунків, що в майбутньому сприяє адекватному розумінню документів та підвищує їх інформативність.

Перші юридичні документи середньовісньонімецького періоду склалися латиною та безпосередньо німецькою мовою. Документи ділилися на дві частини, одна з яких була написана латинською мовою, а інша – німецькою. В ті часи навіть існувало поняття «*Parallelurkunde (Protokoll-)*» – ‘паралельна грамота’, хоча це стосувалось не тільки грамот, а й всіх інших правових документів. Характерною особливістю цих текстів було використання загально-вживаної абстрактної та конкретної лексики.

Аналіз юридичних документів кінця XIII століття показав, що з розвитком офіційно-ділового стилю середньовісньонімецького періоду змінюється стиль їх написання. Це проявляється, перш за все, у скороченні речень, у вживанні простих найменувань предметів договору, замість довгих риторичних описувань, але з незмінним вживанням відносних підрядних речень: ‘*mîn vrou agnes, die mich ûberlebt.*’ – ‘моя дружина Агнес, яка мене переживе’ [3]. Німецькі купчі грамоти ще з часів середньовіччя відрізнялись точним описуванням об’єкту купівлі-продажу за допомогою поширеного означального підрядного речення без відносних займенників з постановкою дієслова на початок речення:

‘*So aber ein halb manwerch reben, lit zwiscent Heinrichs von Husen. So ein teil reben, lit zwiscent Heinrichs des meyers von Mâtir reben. So ein iucherte, gât ûber den weg von Binzhein.*’ – ‘Так половина власності виноградної лози знаходиться між Хайнрихом фон Хузенем. Так частина виноградної лози знаходиться між лозою Гайнриха Майєра і фон Матєра на шляху від Бінцхайну’ [5].

Отже, представлений запис складається з трьох частин, кожна з яких повторюється, але це не ускладнює сприймання грамоти, а навпаки, сприяє її розумінню та підвищує інформативність, за рахунок насиченості уточнюючими деталями та повідомлення тільки фактів.

Одним із цікавих юридичних документів з лінгвістичної точки зору є «*Sachsenspiegel*» – «Саксонське дзеркало», «*Lex Caelum*» – «Звід законів» які

були, як вже зазначалось, письмовим правом з практичним застосуванням. Розглянемо стилістичні особливості юридичних текстів середньовісньонімецької мови на матеріалі зазначеної правової книги, починаючи з прологу Саксонського дзеркала:

‘Des heiligen geistes mine sterke mine sinne, daz ich recht unde unrecht den Sachsen bescheide nach gotis hulden unde nach der welrde vromen.’ – ‘Святий духу, зроби сильнішим мій розум, щоб я приймав рішення про справедливість та несправедливість Саксонців за Божою милістю в благочестивому світі’ [6].

‘Von rechte en sal nimande wisen lib, noch leit, noch zorn noch gabe. Got ist selber recht. Dar umme ist im recht lip. Dar umme sen se sich vor all, den gerichte von gotishalben bevolen si, daz si also richten, daz gotis zorn unde sin gerichte genediliche sîn muze.’ – ‘Про справедливість, любов, страждання, дар ніхто не знає краще. Бог – це справедливість. Справедливість йому завжди до вподоби. Він завжди бачить все про всіх і тому наказує судам Божим, на кого направити Божий гнів, а на кого Божу милість’ [6].

З прологу до книги законів можна зробити висновок, що в середньовіччі перші асоціації про справедливість завжди виникали у поєднанні з іменем Бога, навіть суд, який діє на землі, є посередником Божого волевиявлення. Хоча звід законів належить до офіційно-ділового стилю середньовісньонімецької мови, пролог до нього має, на наш погляд, всі ознаки конфесійного стилю. Тут зустрічається маркована лексика, наприклад *Got, recht, unrecht* (лексема *recht* вживається у даному контексті в значенні ‘справедливість’, а не ‘право’), яку можна віднести до стилістем конфесійного стилю. Наступні вирази належать до фразеологічних зворотів, які є одночасно усталеними словосполученнями: *des heiligen geistes, gotis hulden, den gerichte von gotis, gotis zorn*.

Зовсім інша стилістична ситуація спостерігається безпосередньо у зводі законів, назви статей законів повністю відповідають змісту самих статей. Вони мають вигляд юридичних документів, навіть, з позиції сучасного офіційно-ділового стилю. В статтях повідомляється про різні права та обов’язки населення, батьків по відношенню до своїх дітей, і навпаки, дітей до батьків, про опіку над дітьми, про розподіл майна, також даються роз’яснення щодо ленного права та щодо того, куди люди можуть звернутися у разі виникнення такої потреби. З огляду на те, що юридичні документи датовані XIII століттям, з позиції змісту вони є дуже інформативними та мають розпорядчий характер, за мовними ознаками морфологічної стилістики відрізняються наявністю інфінітивних дієслівних форм, іменників, особових та присвійних займенників дієприкметникових зворотів та відсутністю прикметників. На рівні синтаксичної

стилістики статті законів відрізняються довгими, складнопідрядними реченнями та сурядними реченнями зі сполучниками *daz, unde, die, daz* які відповідають нормам офіційно-ділового стилю німецької мови. З позиції лексичної стилістики спостерігається вживання службової та загальної лексики, яка в контексті сприймається як соціально-маркована: *der burmeister* – ‘бургомістр’, *der richter* – ‘суддя’, *der her* – ‘пан, господар’, *daz gericht* – ‘суд’, *daz landgericht* – ‘земельний суд’, *die phlicht* – ‘обов’язок’, *die schaden* – ‘ущерб’, *die schult* – ‘вина’, *der vormund* – ‘опіка’, *daz gut* – ‘майно’, *daz lenrecht* – ‘ленне право’, *daz lantrecht* – ‘земельне право’, *der dienst* – ‘служба’, *erstates* – ‘дозволяю це’, *sich scheiden* – ‘розлучатися’ [4].

Що стосується співвідношення вживання іменників та їх заміною особовими займенниками, що не є властивим в офіційно-діловому стилі, ця ознака порушуються у зводі законів та Саксонському дзеркалі. Майже в кожному реченні відбувається заміна іменника відповідним займенником: *vater* – *er*, *muter* – *si*, *tochter* – *si*, *son* – *er*, *kindere* – *si*, що можна вважати відступом від морфологічних критеріїв офіційно-ділового стилю.

Нижче наведемо приклади з юридичних текстів середньовісньонімецького періоду розвитку німецької мови.

‘*Constantin unde Karl, an den noch Sachsen lant sines rechtes zut.*’ – ‘Константин і Карл, до яких Саксонці звертають своє право’ [2].

‘*Stirbit sint sin vater, her en darf des nicht teilen mit sinen bruderen noch sines vater herren wedergeben.*’ – ‘Помирає його батько, то він не може ділити (майно) ні зі своїми братами, ні передавати господарю свого батька’ [2].

‘*Helt ouch der vater sine kindere in vormundeschaft nach ire muter tode, wenne si sich von im scheiden, her sal in wider lazen und wider geben al irer muter gut.*’ – ‘Батько також утримує своїх дітей на правах опіки після смерті їх матері, а коли вона з ним розлучається, він повинен їх (дітей) залишити, а майно знову віддати їх матері’ [1].

‘*Wor brudere adir andere lute ir gut zu samene haben, verhogen si daz mit irer kost adir mit ireme dienste.*’ – ‘Де брати або інші люди мають спільне майно, вони збільшують його власним коштом або своєю службою’ [1].

‘*Sundirt vater unde muter einen iren son von in adir tochter mit irme gute, si zweien sich mit der kost adir en ton.*’ – ‘Батько і мати наділяють одного зі своїх синів або доньок своїм майном, незалежно від того, мають вони окреме господарство чи ні’ [1].

‘*Al iz daz lenrecht, daz der herre nicht en lie me den eime son sines vater len.*’ – ‘Це все – ленне право, якщо пан не передає у ленне володіння синові власного батька’ [1]

‘Alzo en iz nicht lantrecht, ab der vater den sun von sime lene sundert. Klagen si ubir in zu lantrechte, se twingen in da wol mit orteiln zu rechter teilunge’ – ‘Отже, це не ленне право, коли батько сина від свого ленна відділяє. Поскаржитесь про це в земельному суді, вони вироком змусять його до справедливого розподілу’ [1].

Таким чином, проаналізувавши стилістичні особливості офіційно-ділового стилю на матеріалі юридичних документів середньовісньонімецького періоду, ми дійшли наступних висновків:

- у середньовіччі твори юридичної літератури належали до офіційно-ділового стилю цього періоду розвитку німецької мови;
- до жанрової специфіки належать купчі грамоти, позики, закони, розпорядження та різні види права;
- на рівні лексичної, морфологічної та синтаксичної стилістики твори зазначеного жанру відповідали особливостям їх стилістики на всіх рівнях аналізу.

Список використаних джерел:

1. Pretzel, Ulrich *Mittelhochdeutsche Bedeutungskunde*, Carl Winter Heidelberg, 1982. – S.296.
2. Dhondt, Jan *Das frühe Mittelalter B.10.* – Fischer Taschenbuch Verlag Frankfurt / M.,1990. – S. 397.
3. Dhondt, Jan *Das Hochmittelalter B.11.* – Fischer Taschenbuch Verlag Frankfurt / M.,1991. – S. 349.
4. Drozd, Leo *Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache.* – Oscar Brandstetter Verlag KG Wiesbaden, 1973. – S. 207.
5. *Eine neue Geschichte der dt.Literatur* hrsg.von Berlin University Press, 2007. – S. 1219.
6. Roelcke, Thorsten *Fachsprachen.* – Erich Schmidt Verlag GmbH Co. KG Berlin, 2010. – S. 269.

К. филол. н. Махницкая Е. Ю.

*Ростовский государственный экономический университет «РИНХ»,
г. Ростов-на-Дону, Российская Федерация*

ТИПЫ МЕТАФОР В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Метафора помогает человеку улавливать и создавать сходство между очень разными классами объектов, в результате чего играет громадную роль в практическом и теоретическом мышлении. Любая метафора представляет собой средство, позволяющее описывать одно явление или состояние в терминах, изначально предназначенных для описания других вещей.

Многое понять в сложной структуре метафор позволяет классификация, предложенная Э. МакКормаком, разделившим метафоры на диафоры и эпифоры. Эпифора, по его мнению, выражает опыт, а диафора – предположение. Однако эти две разновидности метафор не являются взаимоисключающими, поскольку в природе не существует ни чистых эпифор, ни чистых диафор. Так, эпифора, не содержащая в себе никакого предположения, становится обычным

сравнением. Чистые диафоры, не включающие в себя элементы сравнения, бессмысленны. Поэтому все существующие метафоры обладают как качествами эпифор, так и качествами диафор: научные, например, в большей степени предполагают, литературные – выражают, но так или иначе в той или иной степени все метафоры одновременно предполагают, описывают и выражают.

В исследовательских трудах лингвистов встречается традиционное деление метафор на художественные, языковые и научные. Их характерные, отличительные, определяющие черты сводятся к следующему:

Художественная метафора соединяет различные уровни значения и вследствие этого является гетерогенной. Как правило, имеет субъективный характер, и в большинстве случаев не может быть представлена анонимно. Художественная метафора является целью творческого процесса, ее сложно или практически невозможно заменить синонимом. В силу того что она призвана поразить воображение, вызвать яркий образ в сознании реципиента, она является диафорой. В ней ярко выражена семантическая двуплановость и коннотация.

Языковая метафора связывает значения одного уровня и вследствие этого является гомогенной. Имеет конвенциональный характер, т.е. является межсубстантивной. Представляет собой средство общения и часто заменяется синонимом. В языковой метафоре семантическая двуплановость стерта, а коннотация стремится к нейтральной. В значительной степени обладает свойствами эпифоры.

Научная метафора, подобно художественной, является гетерогенной, в силу того, что также соединяет различные уровни значения. По сути представляет собой технический прием, выступая в качестве средства обозначения того, чему нет названия (вынужденная метафора – катахреза – в период появления). Будучи катахрезой, обладает свойствами диафоры, предполагающей опыт. В дальнейшем, став конвенциональным средством в узком кругу специалистов, приобретает черты эпифоры: коннотация стремится к нейтральной и постепенно устраняется семантическая двуплановость.

По мнению большинства исследователей, изучавших и описывавших метафору политического и экономического дискурсов, данная метафора является научной. Но это не совсем верно.

Дело в том, что экономический дискурс представляет собой лингво-когнитивный феномен, детерминированный определенной социальной деятельностью, специфическим образом преломляющий отражение окружающей действительности и конструирующий особую реальность. Экономический дискурс как институциональный дискурс есть способ видения мира и упорядочения действительности представителями экономического института как формы общественного устройства.

Корпус текстов экономического дискурса включает в себя не только тексты признанного социального института – сферы экономики, который определяет условия действия обладающих значимостью для определенного коллектива текстов, содержащих различные убеждения и предполагающих определенную позицию в дискурсном поле экономики, но и тексты, в которых присутствует интенциональность экономического дискурса, представляющая собой некий «стержень» дискурса. Применительно к экономическому дискурсу вообще интенциональность можно определить как стремление в удовлетворении биологических (в еде, жилье, одежде и др.) и социальных (в образовании, защите, развлечениях и др.) потребностей. Предметом заинтересованности и побудительными мотивами действий экономических субъектов выступают, прежде всего, согласно СЭС, материальные, духовные, денежные и имущественные интересы.

«Дискурсная формация» экономики, по мнению исследователей, включает в себя несколько страт. Так, О. Л. Зяблова выделяет четыре основные ветви (страты): подъязык теоретических экономических наук, подъязык прикладных экономических наук, подъязык профессиональной практической экономики и подъязык непрофессиональной практической экономики. К. В. Шамраева выделяет три страты: научный экономический дискурс, профессиональный экономический дискурс и непрофессиональный экономический дискурс.

Сложноструктурированность экономического дискурса предполагает, что в каждой страте присутствует своя интенциональность, которая так или иначе соотносится с целью общего экономического дискурса. Очевидно, что место текста в экономическом дискурсе, а следовательно, его структура, жанр и языковые средства, определяются «точкой зарождения», т.е. позицией продуцента в поле экономики, его профессиональной и лингвистической компетенцией, той ролью, которую он выполняет, и той целью, которая перед ним стоит. И естественно, в различных дискурсных текстах, принадлежащих разным стратам, будет доминировать определенный тип метафор.

Для решения стоящих перед нами задач в настоящей работе достаточно выделения трех страт: научный, профессиональный и непрофессиональный экономический дискурс.

Специфика научного дискурса, заключающаяся в рациональном смысловом конструировании, предполагает обращение к научным метафорам. Основное назначение научной метафоры – подсказывать, настраивать, наводить на определенный тип решения – обусловили появление характерных черт научной метафоры, ставших в дальнейшем определяющими и выделяющими ее среди других видов метафор:

- научная метафора знаменует собой лишь начало мыслительного процесса, к использованию научной метафоры прибегают *вынужденно*, ибо метафора часто оказывается единственным средством выражения новых идей, поскольку имеющиеся в наличии языковые ресурсы оказываются неадекватными;

- специфика научной метафоры состоит в ориентации и «наведении» на новые подобию и аналогии, что определило важнейшую особенность научной метафоры – незавершенность, неявность, особенно в период введения, что позволяет обеспечить новое «в́идение» проблемы или вопроса с дальнейшим формированием новых идей;

- научная метафора несет познавательную информацию в виде предположения, которое может быть в дальнейшем подтверждено или опровергнуто. По образному замечанию С. М. Тербейна, «в сердцевине новой теории часто таится метафора» [2, с. 66];

- метафоры перестают быть метафорами, когда они эмпирически подтверждены. Конечный результат научной метафоры – образование новых понятий. Научная метафора – «орудие, а не продукт научного поиска» [1, с. 15];

- в период введения научная метафора известна небольшому кругу людей, но, когда она эмпирически доказана, она перестает быть метафорой, теряет семантическую двуплановость, образуя новое понятие и приобретая конвенциональный характер.

Таким образом, отличительной чертой метафоры в языке для специальных целей (включая области науки и профессиональной деятельности) является то, что она выступает в качестве первичного наименования обозначаемого объекта по той причине, что другого названия у нее нет. Например, метафорическое понятие *эффект храповика*, передающее суть однонаправленного эффекта влияния налогов на цены, является единственным и лаконичным обозначением. При этом в данной метафоре, в отличие художественной, исключена возможность равноправного существования двух наименований – прямого и переносного.

Профессиональный экономический дискурс включен в контекст профессиональной деятельности, и вследствие этого обладает высокой степенью предметности, конкретности и практической направленности. Поэтому метафора в профессиональном экономическом дискурсе содержит элементы, сближающие ее с профессионализмами, но не с научной метафорой:

- во-первых, элемент собственно профессиональный, т.е. обозначение конкретных реалий, понятий, связанных с профессиональной деятельностью говорящего (ср.: *черные бабочки* «подставные фирмы, создаваемые в целях безопасности от любых неожиданностей рынка», *цирк* «простой процентный

своп, заключающийся в обмене процентными платежами в – разных валютах», *спасательная лодка* «операция по спасению испытывающих финансовые трудности банков или компаний»);

- во-вторых, элемент эзотерики, тайны от посторонних (так, например, предложение типа *Собаки*, как правило, имеют небольшой потенциал будущего развития с использованием маркетингового термина *собаки*, означающего «продукты с низким темпом роста и небольшой долей рынка», скорее всего не будет однозначно воспринято всеми представителями экономических специальностей, поскольку у биржевиков, например, тоже есть арготический термин *собаки*, но совершенно в другом значении «спекулятивные сомнительные акции, непригодные для обеспечения залога» и т.д.), хотя, впрочем, его не стоит преувеличивать, и

- в-третьих, элемент смеховой, направленный на клиента или на «чужого» (например, в арго биржевиков «мелких спекулянтов, непрофессиональных торговцев на бирже» иронично-пренебрежительно именуют *публика*).

С научной метафорой их сближает лишь то, что

- 1) известны они узкому кругу людей, связанных с данной областью экономики,
- 2) стремятся они к устранению семантической двуплановости,
- 3) являются средством, а не целью, то есть их возможно заменить синонимичным понятием.

Но этого явно не достаточно для безоговорочного причисления метафорических профессионализмов экономического дискурса к научным метафорам, тем более что по двум из трех характеристик можно причислить их и к языковым метафорам.

В непрофессиональном экономическом дискурсе, имеющем много общего с дискурсом СМИ, метафора чаще всего помогает избежать излишней усложненности изложения, сделать материал более понятным, основываясь на хорошо знакомых читателям конкретных образах, к тому же она создает эмоциональный фон повествования, ср.:

Чтобы поднять предприятие из руин, пригласили профессионала из фирмы МИКОМ... (АиФ)

В то же время есть хозяйства, еще вчера дышавшие на ладан, которые не только смогли встать на ноги и расплатиться с долгами – в них жизнь как бы вернулась к образам «Кубанских казаков» (АиФ)

В большинстве текстов непрофессионального экономического дискурса образность доминирует над выразительностью. И журналистам, и

политикам, и экономистам известна аксиома: сила чувств и убедительность оценок прямо пропорциональна яркости и конкретности представлений, которые за ними стоят, и поэтому они охотно прибегают к метафорическим образам, когда пытаются убедить в чем-то, ср.:

...анализируемая модель не представляла собой чего-то нового в теории и практике рыночного реформирования: она являлась вариантом схемы «Вашингтонского консенсуса», широко используемой МВФ и др. Международными финансовыми организациями в «третьем мире» для «посадки» соответствующих стран на «кредитную иглу», для осуществления нового колониализма. (Российский экономический журнал)

Однако в подобных экономических метафорах ярко выражена коннотация, в большинстве случаев они призваны поразить воображение, вызвать образ, и в них отчетливо прослеживается семантическая двуплановость. Иными словами, метафоры, встречающиеся в текстах непрофессионального экономического дискурса, часто имеют больше общего с художественными метафорами, нежели с научными.

Таким образом, очевидно, что традиционного деления метафор на художественные, языковые и научные при описании метафорических выражений в экономическом, политическом и др. дискурсах явно недостаточно. Метафора в указанных дискурсах сочетает в себе черты всех трех традиционно выделяемых видов метафор, но кроме этого имеет много общего и с профессионализмами. Поэтому считаем целесообразным выделить особый вид метафор – *профессиональная метафора*, характерными особенностями которой можно считать следующие:

1) обозначает конкретные реалии и абстрактные понятия, связанные с профессиональной деятельностью говорящего;

2) обладает конвенциональностью в узком кругу специалистов, хотя может стать общеупотребительным выражением (ср., *горячие деньги, финансовый крах, банк лопнул* и др.), но до этого содержит элемент эзотерики, тайны от посторонних;

3) является средством, а не целью, даже в публицистических текстах и эмоциональных выступлениях политиков и экономистов;

4) стремится к устранению семантической двуплановости;

5) является гетерогенной (связывает разные уровни значения);

6) коннотация также стремится к нейтральности.

К сказанному добавим, что каждая метафора, независимо от того, к какому виду метафор она принадлежит, может быть как узуальной, т.е. языковой (в

традиционной классификации), так и сугубо специфической, узкопрофессиональной. Так, например, в экономическом дискурсе узуальными можно считать и профессиональные метафоры *челнок*, *капуста* ‘деньги’, *бросовый товар*, *замороженный счет*, и научные *скелет*, *барометр*, *дерево целей*, *дерево задач*. А «окказиональными» по отношению к общелитературному языку соответственно – *белый рыцарь* ‘желательный инвестор, помогающий избежать выкупа контрольного пакета акций’, *армрестлинг* ‘жесткий диктат продавца или покупателя при назначении цен’, *кафетерий* ‘вид компенсации, когда служащим позволено выбирать в допустимых пределах пакет дополнительных вознаграждений, в наибольшей мере отвечающих их потребностям’ и *невидимая рука*, *невидимая нога*, *маятниковая миграция*.

В силу только что сказанного необходимо уточнить, что при выделении видов метафор следует учитывать такие параметры, как *функции метафор* и *степень их употребительности*. В соответствии с данными параметрами в метафорическом пространстве просматриваются следующие оппозиции:

- на основании критерия функциональности – узуальная художественная метафора, узуальная научная метафора и узуальная профессиональная метафора – составляют группу *языковых метафор* в традиционной классификации;

- на основании степени употребительности – окказиональная художественная метафора, узкоспециальная научная метафора и узкоспециальная профессиональная метафора – составляют самостоятельные классы: *художественных*, *научных* и *профессиональных* соответственно.

Таким образом, при описании и изучении метафор в сложноструктурированном экономическом дискурсе логичнее пользоваться четырехчленной классификацией: художественная, научная, профессиональная метафоры и языковая, куда входят узуальные метафоры всех вышеназванных типов.

Список использованных источников:

1. *Арутюнова Н. Д.* Вступительная статья / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 3-16.
2. *Turbayne C. M.* The Myth of Metaphor. Yale Univ. Press. New Haven, London, 1962. – 226 p.

Медведева Е. А., к. филол. н. Спицына Н. А.

Дальневосточный федеральный университет, Российская Федерация

**КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МЕТАФОРА В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ
КАНДИДАТА В ПРЕЗИДЕНТЫ США А. ГОРА**

Д. Лакофф и М. Джонсон в своей работе «Metaphors we live by» доказали, что концептуальная метафора – это не «сокращенное сравнение», не один из способов украшения речи и даже не свойство слов и языка в целом. В представлении современной когнитологии, метафора – это одна из основных ментальных операций, это способ познания, структурирования и объяснения окружающего нас мира. «Метафора проникает в повседневную жизнь, причем не только в язык, но и в мышление и действие» [1, с. 126].

Опираясь на результаты исследований концептуальной метафоры, принятые американскими исследователями, мы предположили, что концептуальная метафора должна быть широко представлена в политическом дискурсе политика высокого уровня. Для доказательства нашего предположения мы проанализировали 14 речей кандидата в президенты от демократической партии Альберта Гора, произнесенные им с 1994 по 2000 год.

Результаты исследования показали, что метафоры широко представлены в политическом дискурсе политика (табл. 1).

**Таблица 1. Репрезентативная частотность использования
концептуальной метафоры в речах Альберта Гора**

№	Вид метафоры	А. Гор	
		Частотность	
		кол-во	проц.
1	Антропоморфная метафора	15	8
2	Морбиальная метафора	27	14,4
3	Метафора родства	3	1,6
4	Криминальная метафора	2	1
5	Милитарная метафора	67	35,8
6	Метафора сфер зрелищных искусств (театр, кино)	7	3,7
7	Спортивная и игровая метафоры	8	4,2
8	Метафора неживой природы	8	4,2
9	Фитоморфная метафора	8	4,2
10	Метафора дома	21	11,2
11	Метафора механизма	8	4,2
12	Метафора финансовых инструментов	10	5,3
13	Текстильная метафора	3	1,6
14	Природоморфная метафора «Мир животных»	3	1,6
Всего		187	100

В качестве теоретической базы исследования мы использовали теорию метафорического моделирования, которая восходит к монографии Лакоффа и Джонсона «Метафоры, которыми мы живем». Развитие этой теории на материале политических текстов представлено в публикациях А. Н. Баранова, Ю. Н. Караулова, И. М. Кобозевой, Т. Г. Скребцовой, Ю. Б. Феденевой, А. П. Чудинова и других исследователей. Согласно этой теории Метафорическая модель – это существующая и/или складывающаяся в сознании носителей языка схема связи между понятийными сферами, которую можно представить определенной формулой: «X – это Y». Например, ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ – это ВОЙНА; ИЗБИРАТЕЛЬНАЯ КОМПАНИЯ – это ПУТЕШЕСТВИЕ; ПОЛИТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ – это ДЕНЬГИ. Отношение между компонентами формулы понимается не как прямое отождествление, а как подобие. При этом необходимо вычленить относящиеся к данной модели фреймы, которые изначально структурируют исходную концептуальную сферу. Под фреймом понимается единица знаний организованная вокруг некоторого понятия и содержащая данные о существенном, типичном и возможном для этого понятия. Далее необходимо выделить составляющие фрейм типовые слоты, т.е. элементы ситуации, которые составляют какую-то часть фрейма, какой-то аспект его конкретизации. Например, фрейм «вооружение», включает такие слоты, как «огнестрельное оружие», «холодное оружие», «боевая техника», «боеприпасы» и т.д. При характеристике составляющих слота, его частей употребляют термин «концепт». Концепты отражают представление о тех смыслах, которыми оперирует человек в процессах мышления и которые отражают содержание опыта и знания, содержание результатов всей человеческой деятельности и процессов познания мира в виде неких квантов знания [2, с. 123–133].

В политическом дискурсе политика лидирующее место занимает милитарная метафора, что само по себе не вызывает удивления, т.к. наличие большого количества милитарных метафор является одной из характеристик предвыборного дискурса. Второе место принадлежит морбиальной метафоре, которая также широко используется политиками для описания «недугов» общества. Третье место занимает метафора дома, которая часто используется для описания государства и его институтов. Также в политическом дискурсе А. Гора присутствуют текстильная метафора, метафора финансовых инструментов, метафора родства, криминальная, антропоморфная, метафора механизма, метафора сфер зрелищных искусств (театр, кино), спортивная и игровая метафоры, метафора неживой природы, фитоморфная метафора и природо-

морфная метафора относящаяся к «Миру животных», которые используются в качестве конструкторов политической реальности.

В речах Альберта Гора метафора используется в основном для того, чтобы придать речи экспрессивность и эмоциональность, т.е. в эстетической функции, при этом расположение метафор в тексте часто носит спорадический, «островной» характер. В его речах использование метафор порой находится на грани художественного и политического текста. Например, при использовании текстильной метафоры наряду с удачными вариантами такими как:

*This is a priority; that is why it receives such an enormous increase **in a very tight budget** [8].*

*We all applaud the verdict of the court in Britain against a falsifier of history, who claimed that the gas chambers of Auschwitz were fakes built as a tourist attraction, and then tried to put history itself on trial and give comfort to those **who cloak themselves in hatred and denial** [7].*

Мы видим и другой пример использования концептуальной метафоры несколько спорный в данной ситуации, этот вариант безусловно хорош для художественного текста, но уместен ли он в тексте политической речи?:

*I didn't even know reached out to me and to my family to lift us up in their hearts and in their prayers with compassion of such intensity that I felt it as a palpable force, a healing reaching out of those multitudes of caring souls and falling on us like **a mantle of divine grace** [9].*

Другой пример использования наиболее частотной метафоры – реализация метафорической модели АМЕРИКАНСКАЯ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ – это НЕПРЕКРАЩАЮЩАЯСЯ ВОЙНА.

В речах Альберта Гора милитарная метафора выражена двумя фреймами и двумя слотами.

Первый фрейм «Военные действия и вооружения», слот «Военные действия»:

*I didn't get the chance to stay and **fight for the American people** for the next four year [3].*

*It's worth **fighting for**. And that's **a fight** I'll never stop [3].*

*As for **the battle** that ends tonight... [3]*

*Now **the political struggle** is over. And we turn again to **the unending struggle for** the common good of all Americans, and for those multitudes around the world who look to us for leadership in the cause of freedom [3].*

*Let us **defeat** the forces of hate...[5]*

*I hear some in America arguing that **our nation's historic struggle for justice and equality** is over – that we have already reached the promised land [5].*

The budget we fought for and signed just a few months ago is the best budget for America's cities in more than a decade... [10]

I'm particularly proud that my father was way ahead of his time **in fighting for civil rights** [11].

And while I know **many pork producers are still struggling**, we're making progress...[6]

I'm going to fight for them [6].

The country still faces three major sets of questions, left over from **the old cultural battles**...[9]

Второй фрейм «Начало войны и ее итоги», слот «результат военных действий»

*...no matter how hard **the loss, defeat** may serve as well as **victory*** [3].

*When my mother enrolled at Union, it wasn't long after women **had won the right to vote** in this country* [4].

***After a long fight, we won** funding for the IMF, which is critical to shoring up the world economy* [6].

В речах Альберта Гора концептуальная метафора представлена достаточно широко, но при этом слабо структурирована (небольшое количество фреймов и слотов в одной модели концептуальной метафоры). Расположение метафор часто носит спорадический «островной» характер. При этом основная функция метафоры – эстетическая. Другие функции – прагматическая, когнитивная, коммуникативная – выражены не так ярко. Использование метафоры часто находится на грани политического и художественного текста.

Список использованных источников:

1. Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors We Live by*. Chicago, 1980.
2. Чудинов А. П. Политическая лингвистика / А. П. Чудинов. – М., 2007.
3. Электронный ресурс. – Режим доступа:
<http://clinton4.nara.gov/WH/EOP/OVP/speeches/election.html>
4. Электронный ресурс. – Режим доступа:
http://clinton4.nara.gov/WH/EOP/OVP/speeches/pauline_other.html
5. Электронный ресурс. – Режим доступа:
http://clinton4.nara.gov/WH/EOP/OVP/speeches/mlk_other.html
6. Электронный ресурс. – Режим доступа:
<http://clinton4.nara.gov/WH/EOP/OVP/speeches/farmj.html>
7. Электронный ресурс. – Режим доступа:
http://clinton4.nara.gov/WH/EOP/OVP/speeches/adl_remarks.html
8. Электронный ресурс. – Режим доступа:
<http://clinton4.nara.gov/WH/EOP/OVP/speeches/mlktrans.html>
9. Электронный ресурс. – Режим доступа:
<http://clinton4.nara.gov/WH/EOP/OVP/speeches/harvard.html>
10. Электронный ресурс. – Режим доступа:
<http://clinton4.nara.gov/WH/EOP/OVP/speeches/cities1.html>
11. Электронный ресурс. – Режим доступа:
<http://clinton4.nara.gov/WH/EOP/OVP/speeches/ags.html>

Пілат М. Є.

Львівський національний університет ім. І.Франка, Україна

СФЕРА ДОСЛІДЖЕНЬ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Літературі ХХ–ХХІ ст. властивий бурхливий розвиток, різноманітність форм, стилів і напрямків. На цей період припадає діяльність значної кількості талановитих письменників, які збагатили світову літературу численними прекрасними художніми творами. Літературі цього часу особливо притаманний психологізм, своєрідне занурення у внутрішній світ персонажів, глибокий аналіз людських переживань і передачею цього є засоби мови.

Паралельно відбувається і стрімкий розвиток лінгвістичних наук, що пов'язано із динамікою виникнення численних наукових теорій. Важливо також простежити шляхи появи, становлення і розвитку лінгвістичних теорій, які були домінуючими у другій половині ХХ ст. Важливе місце в цьому переліку займає генеративна лінгвістика, що розглядала граматику мови як формальну автономну систему, де особливого значення набувають процеси інтерпретування, що стало підґрунтям для актуалізації методології інтерпретаціоналізму, провідною ідеєю якого було твердження про те, що значення, як лінгвістична структура, не містяться у мовній формі, їх надає інтерпретатор. Категоріальна ж грамика зосередилась на дослідженні композиційності, що лежить в основі категорій синтаксису, семантики і прагматики. Наступним етапом цього процесу стала теорія функціоналізму, в якій стверджувалось, що для лінгвістичного аналізу суттєвими є функції елементів вираження, а не самі елементи. Далі спостерігаємо активізацію лінгвістики тексту і аналізу дискурсу. Лінгвістичні дослідження з рівня речення локалізуються на рівень тексту. Висловлювання розглядається дослідниками не як предмет, а як дія(акт), отже, дедалі актуальнішою стає теорія мовних актів. Власне дослідження мови, як однієї із когнітивних можливостей діяльності людини, започаткувало появу когнітивної лінгвістики, яка прагне дослідити процеси мислення людини, їхнє вираження засобами мови.

Когнітивізм ми розуміємо як напрямок в науці, об'єктом вивчення якого є людський розум, мислення і пов'язані з ним мовно-ментальні процеси. Специфіка когнітивної лінгвістики як науки полягає у взаємозв'язку знань, як результату діяльності людського мозку, і пізнання, як результату сприйняття світу в процесі діяльності людей із застосуванням знань, котрі акумулювало людство на шляху до подальшого розвитку, із мовними та мовленнєвими процесами. Отже, когнітивна лінгвістика актуальна насамперед тому, що діє і

реалізується в домінуючу теорію на стику різних наук: лінгвістики, психології, кібернетики, прикладної лінгвістики та інших.

В даний час, стверджують науковці, відбувається процес своєїрідної «когнітивної революції». На думку Н. Хомського, наприклад, когнітивна революція стосується переважно стану розвитку людського мозку і того, як він впливає на поведінку людини, особливо на пізнавальні процеси: знання, розуміння, інтерпретації, вірувань і т.п.

Пов'язані зі знанням та інформацією мовні процеси номінуються як когнітивні або ж **когніції**. Поняття «**когніція**» охоплює як складові людського духу (знання, свідомість, розум, мислення, уявлення, творчість, розробка планів, роздуми, логічні висновки, вирішення проблем, фантазії, мрії) так і процеси сприйняття, мисленнєві образи, спогади, увагу, впізнавання.

З позицій когнітивізму, людину можна вивчати як, свого роду, систему переробки інформації. Наслідком цього є різна поведінка людини. В ній знаходить відображення внутрішній стан людини, який можна інтерпретувати як засіб здобуття, переробки, збереження знань, а далі як мобілізацію цієї інформації для раціонального вирішення завдань. Важлива роль в таких дослідженнях належить художній літературі, письменнику як актуалізатору інформації, втіленню її у вербальну форму. На цей процес, звичайно, впливає особистість письменника та його оточення.

Вирішення ж цих завдань безпосередньо пов'язане з використанням мови, тому, очевидно, вона і знаходиться у центрі уваги когнітивістів.

Термін «**когнітивізм**» переважно використовується в доволі широкому діапазоні і служить для означення:

- програми дослідження механізму людського мислення;
- вивчення процесів переробки інформації, що надходить до людини різними шляхами;
- створення та побудова ментальних моделей світу;
- розуміння і формування людиною і комп'ютерною програмою думок, що актуалізуються природньою мовою; створення моделі комп'ютерної програми, здатної розуміти і продукувати текст;
- широкого спектру психічних процесів, задіяних в мовних актах.

Ці питання детально аналізує В. З. Дем'янков. Він наголошує, що когнітивізм робить можливим «промислове» (серійне) вирішення завдань стосовно людської думки.

Грунтуючись на досвіді попередніх досліджень в різних галузях науки і практики, когнітивісти застосовують у науковій діяльності все, що надбало

людство у процесі свого розвитку, починаючи з античності. Філософія, логіка, фізіологія, психологія, гносеологія з давніх-давен займалися закономірностями мислення, людським інтелектом та його можливостями. Гносеологія, як один із розділів філософії, актуалізує теорію пізнання. Але всі ці питання когнітивістика розглядає під новим своєрідним кутом зору. Так свіжий погляд на природу та сутність реалій /речей, явищ, подій/ зумовлює цілком різне їх відображення у свідомості людини або у суспільній свідомості: у вигляді понять, образів, символів. Особливо важливою для когнітивістики є людська когніція, яка стосується ментальної репрезентації, зокрема символам, внутрішнім уявленням, стратегіям людини, які породжують певні дії і діяльність в цілому.

Когнітивістика вивчає когнітивний світ людини на основі її поведінки і діяльності. Все це відбувається за активної участі мови, що становить мовленнєво-розумову основу будь-якої людської діяльності. Формування мотивів, намірів, висновків, прогнозів на майбутнє та очікуваних результатів цієї діяльності у слова та речення, тобто формулювання думки за допомогою мовних засобів – ось процеси, що становлять інтерес для когнітивної лінгвістики, як науки.

У другій половині ХХ ст. під впливом бурхливого розвитку таких наук як психологія, філософія, логіка, фізіологія, кібернетика виникає необхідність поглянути на мову під кутом зору її участі у пізнавальній діяльності людини. Отримуючи в результаті індивідуальної діяльності певну інформацію, людина сприймає її, фіксує і відображає в мовних формах (словах, образах, виразах, реченнях, текстах). **Когніція**, як основне поняття когнітивної лінгвістики, охоплює знання і мислення людини в їх мовному втіленні. Таким чином і когнітивізм і когніція тісно пов'язані з лінгвістикою. Мова – це свого роду ключ до розуміння людської поведінки, її мотивів та осмислення наслідків. Мова є також відображенням процесів мислення, життєдіяльності людини і суспільства, вона завжди у тісному зв'язку з національними та науковими традиціями.

Виникає цілий ряд нових дисциплін, пов'язаних із лінгвістикою: психо-лінгвістика, етнолінгвістика, соціолінгвістика, когнітивна лінгвістика, лінгво-культурологія.

Отже, лінгвістична наука спрямовується на дослідження процесів мислення та соціальної діяльності людини. Центром цих досліджень стають процеси отримання, сприйняття, обробки (осмислення) та зберігання інформації, що її отримує людський мозок. Ця інформація вербалізується у свідомості людини, співставляється з раніше отриманою, а під впливом національних, наукових традицій і особливостей виховання формуються нові образи, смисли, моделі та стереотипи, відбувається активізація фреймового мовного потоку.

К. филол. н. Сухомлинова М. А.

Южный федеральный университет, Российская Федерация

ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ

ТЕРМИНА «CULTURE» / «КУЛЬТУРА»

В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

Понятие культура относится к числу фундаментальных в современном обществе. Трудно назвать другое слово, которое имело бы такое множество смысловых оттенков. По мнению П. С. Гуревича, культура выражает глубину и неизмеримость человеческого бытия. В той мере, в какой неисчерпаем и разнолик человек, многогранна, многоаспектна и культура.

В своем этимологическом значении понятие культуры восходит к античности. Его можно обнаружить в трактатах и письмах Древнего Рима. Понятие «культура» в переносном значении (и производное от него понятие «культ») изначально соотносилось с культурой чего-то: культура души, культура разума, культ богов или культ предков. Такие сочетания существовали в течение многих столетий, пока в латинских странах не вошёл в употребление термин «цивилизация» в широком понимании. Он охватывал совокупность социального наследия в области техники, науки, искусства и политических учреждений.

В античном сознании понятие культуры отождествляется с пайдейей, т. е. образованностью.

В эпоху средневековья слово «культ» употреблялось чаще, чем «культура». Оно выражало способность человека раскрыть собственный творческий потенциал в любви к Богу.

В эпоху Возрождения воскрешается античное представление о культуре. Оно выражает прежде всего активное творческое начало в человеке, который тяготеет к гармоничному, возвышенному развитию.

По сведениям П. С. Гуревича в современном значении слово «культура» стало употребляться в XVII в. В качестве самостоятельного оно появилось в трудах немецкого юриста и историографа С. Пуфендорфа. Автор Этимологического словаря русского языка А. В. Семёнов сообщает, что в русском языке слово «культура» распространилось в середине XVIII века в значении «разведение растений». Современное значение – «совокупность производственных, общественных и духовных достижений людей» – в русском языке существительное приобрело в XIX в. Исследователи не могут точно сказать, из какого именно языка слово «культура» проникло в русский. В качестве наиболее

вероятных называют французский (culture), немецкий (Kultur) и английский (culture).

Английское «culture» имеет несколько производных. В Online Etymology Dictionary утверждается, что слово cultural появилось в 1868 г. и имело отношение к выращиванию растений и животных. С 1875 г. оно также стало относиться к развитию умственной деятельности, а вскоре после этого — к цивилизации. Несколько позже социологи и антропологи создают словосочетания с этим прилагательным. Так, в 1912 г. в употребление входит выражение *cultural diffusion* (соц. культурная диффузия или диффузия культуры, т.е. взаимное заимствование культурных черт и комплексов из одного общества в другое при их соприкосновении); в 1935 г. — *cultural diversity*; в 1937 г. — *cultural imperialism*; в 1932 г. — *cultural pluralism*; в 1948 г. — *cultural relativism*. В 1966 г. возникает выражение *cultural revolution*; *culture vulture* — в 1947 г.; *culture shock* — в 1940 г. В 1889 г. от cultural + -ly появляется *culturally*. К 1929 г. от cultural + -ization возникает *culturalization*.

Производными от слова «культура» в русском языке являются: *культурный, культурность, бескультурье*.

Концептосфера понятия «культура» варьируется в различных словарях. В целях объективного описания мы ограничились цитированием дефиниций из нескольких лексикографических источников, небольшим комментарием к каждому определению и кратким обобщением наблюдений, явившимся результатом сопоставления лексикографического описания лексемы «культура»/«culture» и выявления общих элементов описаний.

Существует свыше 400 определений понятия «культура». Такое широкое многообразие определений данного феномена рождается в результате существования специфичных подходов к культуре, а именно философско-антропологического, философско-исторического, социологического.

Значение понятия «культура» закреплено в ряде словарных дефиниций. Разнообразие широких и узких толкований описываемой лексемы, представленных в лексикографических источниках, свидетельствует о том, что их авторы указывают на различные ядерные признаки соответствующего понятия. Так, проанализировав ряд лексикографических источников русского языка (С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. Толковый словарь русского языка. — М., 1999; Философский энциклопедический словарь. — М., 1997 и др.), мы пришли к следующему выводу. В русском языке под термином «культура» понимают:

1. Совокупность производственных, общественных и духовных достижений людей.

2. То же, что культурность (т.е. находящийся на высоком уровне культуры, соответствующий ему).

3. Разведение, выращивание какого-нибудь растения или животного (спец.).

4. Разводимое растение, а также (спец.) клетки микроорганизмов, выращенные в питательной среде в лабораторных или промышленных условиях.

5. Высокий уровень чего-нибудь, высокое развитие, умение.

Проанализировав ряд словарей современного английского языка (Collins COBUILD English Language Dictionary. – London; Glasgow: Collins; Stuttgart: Klett, 1987; The All Nations English Dictionary. – Edmonds: All Nations Literature, 1992; Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Oxford University Press, 2005 и др.) мы увидели, что носители английского языка под термином «culture» понимают:

1) the ideas, customs, beliefs and art that are produced or shared by a particular society.

2) a particular society or civilization, especially one considered in relation to its ideas, its art, or its way of life.

3) the intellectual and artistic aspects of a society.

4) the arts considered as a group, for example art, music, and literature, together with activity or interest in them.

5) the quality of being well-mannered and well-educated, especially when you have a good knowledge of the arts and an interest in them.

6) physical culture, beauty culture, etc is the development of your body or the improvement of your physical appearance.

5) the culture of bees, silkworms, fish, etc. is the practice of keeping, rearing, and breeding them for the substance that they produce.

6) a group of cells or bacteria, especially one taken from a person or an animal and grown for medical or scientific study, or to produce food; the process of obtaining and growing these cells.

Семантический анализ представленных дефиниций показывает, что, во-первых, слова «культура» и «culture» являются многозначными и покрывают разные сферы жизни. Во-вторых, разница в сумме значений заключается только в том, что в английском языке в общее определение «culture» включено определение «physical culture» / «физическая культура». Это свидетельствует о том, что англичане и американцы придают большее значение своему здоровью и физическому развитию, чем русские.

Одновременно с этим необходимо отметить, что в русском языке понятие «культура» гораздо богаче, чем понятие, отражённое в различных словарях.

Существует большое количество авторских трактовок исследуемого понятия. В своих произведениях о нём размышляют, его определяют многие русские литераторы и философы. Однако целью данной статьи является сравнение понятия «культуры» именно в лексикографических источниках.

Как показал лексикографический анализ слов «культура» / «culture», в широком смысле они употребляются для характеристики определенных исторических эпох (античная культура), конкретных обществ, народностей и наций (культура майя), а также специфических сфер деятельности или жизни (культура труда, политическая культура, художественная культура). В более узком смысле «культура» характеризует сферу духовной жизни людей. Она включает в себя предметные результаты деятельности людей (сооружения, результаты познания, произведения искусства, нормы морали и права и т. д.), а также человеческие силы и способности, реализуемые в деятельности (знания, умения, навыки, уровень интеллекта, нравственного и эстетического развития, мировоззрение, способы и формы общения людей).

PhD Mikhaylov D. V., Ghassan Adnan Al-Bdairi

Volodymyr Dal East Ukrainian National University, Lugansk, Ukraine

ISLAM AND SCIENCE

The religion Islam has its own worldview system including beliefs about ultimate reality, epistemology, ontology, ethics, purpose, etc. Muslims believe that the Qur'an is the final revelation of God for the guidance of humankind. Science is the pursuit of knowledge and understanding of the natural and social world following a systematic methodology based on evidence. It is a system of acquiring knowledge based on empiricism, experimentation, and methodological naturalism, as well as to the organized body of knowledge humans have gained by such research. Scientists maintain that scientific investigation must adhere to the scientific method, a process for evaluating empirical knowledge that explains observable events in nature as results of natural causes, rejecting supernatural notions. Islam, like all religions, believes in the supernatural that is accessible or interacts with Man in this life.

One of the most important features of Science is the precise quantitative prediction. In this aspect it differs from many religious texts where physical phenomena are depicted in a very qualitative way, often by the use of words carrying several meanings. In the history of science, science in the muslim world refers to the science developed under Islamic civilization between the 8th and 16th centuries, during what is known as the Islamic Golden Age. It is also known as Arabic science since the majority of texts during this period were written in Arabic, the lingua franca of Islamic civilization. Despite these terms, not all scientists during this period were Muslim or Arab, as there were a number of notable non-Arab scientists (most notably Persians), as well as some non-Muslim scientists, who contributed to scientific studies in the muslim world.

A number of modern scholars such as Fielding H. Garrison, Abdus Salam and Hossein Nasr consider modern science and the scientific method to have been greatly inspired by Muslim scientists who introduced a modern empirical, experimental and quantitative approach to scientific inquiry. Some scholars, notably Donald Routledge Hill, Ahmad Y Hassan, Abdus Salam, and George Saliba, have referred to their achievements as a Muslim scientific revolution, though this does not contradict the traditional view of the Scientific Revolution which is still supported by most scholars.

It is believed that it was the empirical attitude of the Qur'an and Sunnah which inspired medieval Muslim scientists, in particular Alhazen (965–1037), to develop the scientific method. It is also known that certain advances made by medieval Muslim astronomers, geographers and mathematicians was motivated by problems presented in Islamic scripture, such as Al-Khwarizmi's development of algebra in order to solve the Islamic inheritance laws, and developments in astronomy, geography, spherical geometry and spherical trigonometry in order to determine the direction of the Qibla, the times of Salah prayers, and the dates of the Islamic calendar.

The increased use of dissection in Islamic medicine during the 12th and 13th centuries was influenced by the writings of the Islamic theologian, Al-Ghazali, who encouraged the study of anatomy and use of dissections as a method of gaining knowledge of God's creation. In al-Bukhari's and Muslim's collection of sahih hadith it is said: «There is no disease that Allah has created, except that He also has created its treatment». (Bukhari 7-71:582). This culminated in the work of Ibn al-Nafis (1213–1288), who discovered the pulmonary circulation in 1242 and used his discovery as evidence for the orthodox Islamic doctrine of bodily resurrection. Ibn al-Nafis also used Islamic scripture as justification for his rejection of wine as self-medication. Criticisms against alchemy and astrology were also motivated by religion, as orthodox Islamic theologians viewed the beliefs of alchemists and astrologers as being superstitious. Fakhr al-Din al-Razi (1149–1209), in dealing with his conception of physics and the physical world in his *Matalib*, discusses Islamic cosmology, criticizes the Aristotelian notion of the Earth's centrality within the universe, and explores the notion of the existence of a multiverse in the context of his commentary, based on the Qur'anic verse, «All praise belongs to God, Lord of the Worlds». He raises the question of whether the term «worlds» in this verse refers to multiple worlds within this single universe or cosmos, or to many other universes or a multiverse beyond this known universe. On the basis of this verse, he argues that God has created more than a thousand thousand worlds beyond this world such that each one of those worlds be bigger and more massive than this world as well as having the like of what this world has. Ali Kuşçu's (1403–1474) support for the Earth's rotation and his rejection of Aristotelian cosmology (which advocates a stationary Earth) was motivated by religious opposition to Aristotle by orthodox Islamic theologians, such as Al-Ghazali.

According to many historians, science in the muslim civilization flourished during the Middle Ages, but began declining at some time around the 14th to 16th centuries. At least some scholars blame this on the rise of a clerical faction which

froze this same science and withered its progress. Examples of conflicts with prevailing interpretations of Islam and science – or at least the fruits of science – thereafter include the demolition of Taqi al-Din's great Istanbul observatory of Taqi al-Din in Galata, comparable in its technical equipment and its specialist personnel with that of his celebrated contemporary, the Danish astronomer Tycho Brahe. But while Brahe's observatory opened the way to a vast new development of astronomical science, Taqi al-Din's was demolished by a squad of Janissaries, by order of the sultan, on the recommendation of the Chief Mufti, sometime after 1577 AD.

At the beginning of the nineteenth century, modern science arrived in the Muslim world but it wasn't the science itself that affected Muslim scholars. Rather, it was the transfer of various philosophical currents entangled with science that had a profound effect on the minds of Muslim scientists and intellectuals. Schools like Positivism and Darwinism penetrated the Muslim world and dominated its academic circles and had a noticeable impact on some Islamic theological doctrines.

In the early twentieth century ulema forbade the learning of foreign languages and dissection of human bodies in the medical school in Iran. In recent years, the lagging of the Muslim world in science is manifest in the disproportionately small amount of scientific output as measured by citations of articles published in internationally circulating science journals, annual expenditures on research and development, and numbers of research scientists and engineers. Skepticism of science among some Muslims is reflected in issues such as resistance in Muslim northern Nigeria to polio inoculation, which some believe is an imaginary thing created in the West or it is a ploy to get us to submit to this evil agenda.

PhD Mikhaylov D. V., Karam Jasim Mohammed

Volodymyr Dal East Ukrainian National University, Lugansk, Ukraine

HISTORY OF EDUCATION IN IRAQ

From ancient times Iraq was known as Mesopotamia, and was the cradle of the first human civilizations known to man; wherein arose on the banks of the Euphrates and Tigris the Sumerian, Akkadian, Assyrian and Babylonian civilizations witnessed flourishing the first forms of social, political and economic organizations. Since the dawn of Islam, Iraq had a great significance in its regions for the Arabic Islamic civilization especially during the time of the Abbasids; Baghdad remained throughout the ages the lighthouse of culture, civilization and ingenuity

bound for by seekers of education from all places attracting men of thought and literature from all around the world. Iraq got its independence of the British Mandate in 1920. It was a poor country economically dependent on agriculture as a basic income. After independence, Iraq established its educational system in 1921, offering both public and private paths. Due to the fact that Iraq was one of the Ottoman States for nearly 400 years, the proportion of illiteracy in 1920 was 90% of the Iraqi people. The most important achievement in higher education of that stage was the foundation of some schools like: Medicine, Engineering, Law and Arts which belonged to the University of Baghdad after its establishment later.

The Republic of Iraq was initiated in 1958. That stage was marked by the adoption of Iraq to another economic resource, since Iraq succeeded in getting a share of its oil about 45% from the foreign oil companies, which were in control of the Iraqi oil. That share helped to great economic and social changes, including its education development. The modern universities in Iraq were established beginning with the University of Baghdad in 1957. Then, other universities including the University of Technology and Al-Mustansiriyah, other university in Baghdad as well as universities in Basra, Mosul and Sulaymaniah were established during the 1960s. In the beginning of the 1960s, spending on health, education and culture in Iraq enjoyed a special place considering these areas as the most important investments in human capital, in line with developmental thinking at the time. The third stage was considered as one of the most important stages in the development of Iraq due to the constitutional legislation in 1970 to create a giant leap in all sectors. It is during this economic boom in the country, Iraq was able to develop its education horizontally and vertically, to make the country in 1985 free from illiteracy according to the classification of UNESCO. Up to the early 1980s, Iraq's educational system was considered one of the best in the Middle East and highly praised throughout. Iraq invested a reasonable part of its oil in providing fully social services to all its citizens. Without any discrimination from the mid 1970s to the mid 1980s Iraq witnessed a wide progress in various fields of life that included the educational sector which acquires a special attention because of its role in the process of the cultural structure of the society.

Education in Iraq is highly centralized and state-controlled in which the State fully finances all aspects of public education such as supplying books, teaching aids and free student residences. The academic year in Iraq starts from September till June. There are three authorities control the process of decision making and supervision of the Iraq education system: local government educational authorities, which are in charge of kindergarten and primary education; Ministry of Education,

which is in charge of secondary and vocational education (general, vocational, and teacher training), including curriculum development; and the Ministry of Higher Education and Scientific Research, which is in charge of the administration of universities and the Foundation of Technical Institutes (tertiary education and research centres). Arabic is used as the primary language of instruction at all institutions, whereas Kurdish is taught in Kurdish areas. The educational policy extends across four learning levels. The pre-school education in Iraq lasts for duration of two years and is open to children 4 years old whereas primary education is six years in duration and is compulsory through age 11. On the other hand, secondary education is six years in duration and completed in two stages: Intermediate and Preparatory. Intermediate education lasts for duration of three years for students aged 12 to 14 years. Similarly, preparatory education also lasts for three years and is designed to prepare students for the labour market or university study. Preparatory education is divided into two branches (scientific and literary) beginning with the second year of preparatory education, during which students pursue academic studies in the sciences or humanities. Furthermore, there is a six or three-year (depending on the point of entry) vocational preparatory stream of education, which covers industrial, agricultural and commercial branches which is designed to prepare students for work in the professions or for university study. Besides, there are also two-year postsecondary institutes which train students for various technical professions. Finally, tertiary education is open to students who satisfactorily complete secondary education it lasts from three to six years in duration. In addition to that, there are also programmes leading to postgraduate degrees.

The quality of education has deteriorated after the 1990s. Factors responsible for the decline in quality are represented in the low level of education financing, lack of minimum standards in the form of teaching-learning materials (such as textbooks, libraries, laboratories), deteriorating infrastructure, outdated curricula, and overcrowding. Moreover, staff member are poorly trained, demoralized and unmotivated. The followed teaching methods carry on being dependent on lecture with no emphasis on analysis, synthesis or other forms of knowledge application. Innovation and initiatives to improve quality outside the rigid state-run education system were generally not encouraged. The gifted students' schools represent a very limited exception.

Preparation of teachers and basic training is weak and skills in communication and information technology are seriously limited. The teaching workforce is isolated from the outside world. Furthermore, professional development programs are lacking; opportunities for progressing education and clinical supervision are scarce. There is

no encouragement for rural areas. A large number of qualified and well trained teachers have been lost; they have been replaced by less qualified teachers.

Iraq enjoyed a long and proud reputation for its distinguished universities and the quality of its education; however, a sequence of wars and sanctions severely damaged its education system. Due to the invasion by the U.S troops in 2003 and till the time being, 84% of the infrastructure in Iraqi higher education institutions has been burnt, looted or severely destroyed in some form. Besides, the assassinations campaign which harvested hundreds of Iraqi academics' lives and the ongoing daily threats represented the situation in Iraq's today.

Агатаева Б. Б.

Алматинский университет энергетики и связи, Республика Казахстан

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Сегодня в эпоху глобализации педагогические технологии обучения обуславливают пересмотр системы образовательного процесса для развития знаний, умений и навыков учащихся технического вуза. А также повышенные требования к уровню профессиональной компетентности и педагогического мастерства преподавателей на современном этапе предполагают постоянное повышение квалификации и самообразования преподавателей. Становление преподавателя как профессионала, который отлично ориентируется в образовательных инновациях, владеет традиционными педагогическими технологиями, методами интерактивного преподавания своей дисциплины, требует творческого подхода, инновационного поиска в педагогической деятельности.

Глобализация – это сложное, многоаспектное явление, которое оказывает влияние на все сферы жизнедеятельности общества, в том числе и на национальные системы образования как со стороны учащегося, так и со стороны преподавателя. Поэтому очень важно гармоничное единение объективно неизбежных процессов глобализации и формирование индивидуальности, выражающей человеческую сущность. Так как быстро развивающийся рынок интеллектуальной собственности предъявляет спрос на постоянно совершенствующуюся личность, всесторонне развитого специалиста, имеющего достаточный не только профессиональный уровень, но и имеющего нравственно-эстетическое воспитание, интеллектуальную компетентность и бережно-ценностное отношение к культурным смыслам общества в целом.

Таким образом, результатом образовательного процесса должно стать целостное развитие личности, способной достойно ответить на сложные

вопросы и принять верное решение в любой нестандартной ситуации. Решение определенной проблемы требует развития познавательной деятельности, нравственно-эстетического воспитания, творческого мышления, самообразования, профессиональной компетенции.

В общепринятом представлении компетенция рассматривается как совокупность профессиональных знаний, навыков, установок, ориентаций, умений, необходимые для успешной деятельности в различных изменяющихся проблемных ситуациях. Естественно, что специфика определенной профессиональной сферы определяется конкретными компетенциями и их комбинациями, однако на сегодня можно выделить некоторые основные универсальные компетенции, которые в равной мере способны привести к успешной деятельности вне зависимости от вида деятельности, например:

- ориентация на достижения/результат;
- организаторские навыки и умения;
- мультикультурализм.

Эпоха глобализации сопровождается тенденциями роста напряженности межнациональных конфликтов, миграционных процессов, влияющих на этнокультурную и социальную жизнь общества, что привело к осознанию феномена мультикультурализма, т.е. «механизма» стабилизации общества, развития его этнического и культурного многообразия на основе равенства прав национального большинства, этнических и культурных меньшинств, как политика согласия и стабильности в культурном плюрализме.

Таким образом, мультикультурализм является перспективой образовательных новаций вуза. Мультикультурное образование – это образование, создающее равные для всех этносов возможности реализации своих культурных потребностей, приобщающее учащихся к культурным и нравственным ценностям других стран и народов. Именно в мультикультурном образовании реализуется в полной мере принцип диалога и взаимодействия культур.

Формирование мультикультурной личности студента в вузе – это учебно-воспитательный процесс, опирающийся на специфическое содержание и технологии образования и направленный на приобретение студентами ценностей, знаний, умений и навыков мультикультурного образования, их творческое использование в своей деятельности и самовоспитание себя как личности и профессионала. Мультикультурная подготовка специалиста в педагогическом смысле представляется как целенаправленный учебно-воспитательный процесс, процесс создания условий формирования мультикультурности специалиста, как компонент процесса социализации личности студента, при котором осуществляется его самообучение, саморазвитие и самовоспитание.

Мультикультурний професійно компетентний спеціаліст – це людина, визнаючи культурний плюралізм і прагнучи забезпечити національно-культурне різноманітність за принципом діалогу та взаємодії культур у професійній сфері для досягнення позитивного результату при організації професійної діяльності.

Список использованных источников:

1. *Дмитриев Г. Д.* Многокультурное образование / Г. Д. Дмитриев. – М., 1999.
2. *Куропятник А. И.* Мультикультурализм: проблемы социальной стабильности полиэтнических обществ / А. И. Куропятник. – СПб., 2000.
3. *Лернер И. Я.* Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М., 1981.
4. *Запесоцкий А. С.* Образование: философия, культурология, политика / А. С. Запесоцкий. – М.: Наука, 2002. – 242 с.
5. *Нургалиева Г. К.* Ценностные ориентации личности: методология, теория, практика формирования / Г. К. Нургалиева. – Алматы: АГУ им. Абая, 1993. – 344 с.
6. *Руденко В. Н.* Культурологические основания целостности содержания высшего образования / В. Н. Руденко // Педагогика. – 2004. – №1. – С. 47.
7. *Палаткина Г. В.* Мультикультурное образование: современный подход к воспитанию на народных традициях / Г. В. Палаткина // Педагогика. – 2002. – № 5. – С. 41–47.

К. філол. н. Биркун Л. В.^{*}, Кузло Н. М.^{**}

^{*}Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Україна;

*^{**}Національний університет водного господарства і природокористування,
м. Рівне, Україна*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Міжкультурна комунікативна компетенція базується у значній мірі на лінгвістичній складовій, тобто на іншомовній лінгвістичній компетенції (ІЛК). В методичній літературі не існує одностайної думки про зміст ІЛК. Її розглядають як у вузькому, так і в широкому значенні.

В цьому дослідженні ми намагалися прослідкувати еволюцію поглядів на ІЛК із 1966 року до сьогодні, щоб визначити її зміст і структуру для обґрунтування об'єктів контролю рівнів сформованості ІЛК як для учнів загальноосвітніх навчальних закладів так і студентів вищих навчальних закладів, а саме студентів будівельних спеціальностей. Нами були проаналізовані визначення лінгвістичної і зокрема ІЛК з точки зору наявності в них знань, навичок і вмінь як основних змістових і процесуальних компонентів ІЛК.

Лінгвістична компетенція еволюціонує від центральної здатності продукування нових речень згідно правил за Н. Хомським, розуміння речень за

В. Ульріхом до обґрунтування в правил породження висловлювань за Г. Матвеевою у вузькому значенні.

Таблиця 1. Еволюція поглядів на іншомовну лінгвістичну компетенцію

Визначення іншомовної лінгвістичної компетенції	1. Знання 2. Навички 3. Вміння
1966 (Хомський Н.): Формування лінгвістичної компетенції забезпечується імпліцитною здатністю до утворення нових речень і структур відповідно до правил, які характеризуються високим ступенем абстракції	1.- 2.- 3.-
1977 (Валетте Р. М.): Сформованість лінгвістичної компетенції – засвоєння необхідного об'єму фонологічних, граматичних і лексичних знань та наявність навиків і умінь їх адекватного застосування в реченні	1.+ 2.+ 3.+
1977 (Шульц Р.): лінгвістична компетенція – здатність до репродукції і продукції дискретних лінгвістичних явищ всіх мовних рівнів	1.- 2.- 3.-
1978 (Щерба Л. В.): лінгвістична компетенція «як результат виділення у невідпрацьованому лінгвістичному досвіді системи певних орфоепічних, орфографічних, лексичних та граматичних правил»	1.- 2.- 3.-
1979 (Ульріх В.): лінгвістична компетенція – здатність розуміти/продукувати необмежену кількість правильних у мовному плані речень за допомогою засвоєних правил їх поєднання	1.- 2.- 3.-
1982 (Брумфіт С.): лінгвістична компетенція – здатність того, хто читає сприймати і адекватно розуміти мовленнєві висловлювання на основі знань формально-структурних особливостей мови, єдності із навичками і вміннями	1.- 2.+ 3.+
1984 (Матвеева Г. Г.): граматична компетенція (лінгвістична) – виявлення правил породження висловлювань	1.- 2.- 3.-
1989 (Коккота В. А.): лінгвістична поділяється на відносно незалежні компетенції, які забезпечують функціонування мови, знання правил вживання лексичних одиниць, морфології, синтаксису, фонології	1.- 2.- 3.-
1998 (Свейн): граматична компетенція (лінгвістична) являє собою здатність продукувати і розуміти правильні синтаксичні, лексичні і фонологічні форми в мові	1.- 2.- 3.-
1999 (Божович): лінгвістична компетенція як єдність трьох компонентів: мовленнєвого досвіду, знань про мову й чуття мови	1.+ 2.- 3.-
2001 (Дроздова І. П.): лінгвістична компетенція – не тільки знання системних закономірностей функціонування мовних одиниць, але й володіння мовним матеріалом на рівні мовної навички	1.- 2.+ 3.-
2002 (Алптекін С.): лінгвістична компетенція – знання синтаксичних, лексичних, морфологічних, фонологічних рис мови і здатність використовувати їх, щоб утворювати слова і речення	1.+ 2.- 3.-
2003 (Общевропейские компетенции владения иностранным языком): лінгвістична компетенція як знання і здатність використовувати мовні засоби для побудови правильно сформованих висловлювань	1.+ 2.- 3.-
2003 (Парадіс, Каріта): лінгвістична компетенція – теретична логічна структура, яка зумовлює модульну модуль мови	1.- 2.- 3.-

Продовження табл. 1

Визначення іншомовної лінгвістичної компетенції	1. Знання 2. Навички 3. Вміння
2004 (Головко Е. А.) Лінгвістична компетенція – оволодіння певною сумою формальних знань і відповідних навичок, які пов'язані із різними аспектами мови: лексикою, фонетикою, граматикою	1.+ 2.+ 3.-
2005 (Федоренко Ю. П.): мовна компетенція включає мовні знання (лексичні, граматичні, фонетичні та орфографічні), відповідні навички.	1.+ 2.+ 3.-
2005 (Зернецкая А. А.): Лінгвістична компетенція – сукупність лінгвістичних знань і вмінь здійснювати з ними когнітивні дії й операції з метою породження або вищленювання змісто- і формотворчих кодів дискурсу. (Зернецкая А. А. Структура поняття «коммуникативная компетенция» / А. А. Зернецкая // Русский язык за рубежом. – 2005. – №1(2). – С. 48–51)	1.+ 2.- 3.+
2005 (Стасюкевич І. В): лінгвістична компетенція – здатність на основі правил побудувати ланцюг граматично правильних фраз	1.- 2.- 3.-
2005 (English for specific purposes): лінгвістична компетенція – знання і вміння використовувати мовні одиниці	1.+ 2.- 3.+
2006 (Прадівляний М. Г.): лінгвістичні компетенції–компетенції, які включають лексичні, фонологічні, синтаксичні знання і вміння та інші параметри мови як системи, незалежно від соціолінгвістичного значення їх варіантів та від прагматичних функцій їх реалізації	1.+ 2.- 3.+
2006 (Волченко О. М): лінгвістична (мовна) компетенція містить у собі знання системи мови, правил її функціонування в іншомовній комунікації, що дозволяють оперувати мовними засобами для цілей спілкування, відрізнити правильні в мовному плані висловлювання від неправильних і формулювати правила мови	1.+ 2.- 3.-
2007 (Сухова Л. В.): лінгвістична компетенція – знання словникових одиниць і граматичних правил, які перетворюють лексичні одиниці в осмислені висловлювання	1.+ 2.- 3.-
2007 (Симоненко Т. В.): лінгвістична компетенцію як сукупність знань про структуру мовної системи, а також уміння оперувати цими знаннями у процесі професійної діяльності: аналізувати, зіставляти, групувати факти мови, використовувати методи відповідного лінгвістичного опису	1.+ 2.- 3.+
2008 (Амарала): лінгвістичну компетенцію як модель оволодіння лінгвістичними структурами, які належать до середовища використання мови	1.- 2.- 3.-
2009 (Лобанова Т. Д.): лінгвістична компетенція – активізація сукупності всіх набутих і збережених в пам'яті лінгвістичних знань для їх відтворення в певному контексті.	1.+ 2.- 3.-
2010 (Каменська І. Б.): <i>Трактування як мовної</i> лінгвістична компетенція – компетенція, яка базується на знаннях про систему іноземної мови та відповідних навичках і вміннях, які забезпечують функціонування комунікативної компетенції у всіх видах мовленнєвої діяльності.	1.+ 2.- 3.-

Продовження табл. 1

Визначення іншомовної лінгвістичної компетенції	1. Знання 2. Навички 3. Вміння
<p><i>Трактування як мовленнєвої</i></p> <p>лінгвістична компетенція виступає як сукупність лінгвістичних знань і вмінь здійснювати з ними когнітивні дії з метою реалізації або вилучення комунікативної інтенції і охоплює володіння будівними елементами мовної системи, правилами розгорнення дискурсу, комунікативними знаками згідно постулату про те, що знання мови означає вміння реалізації мовними засобами комунікативних функцій</p>	<p>1.+ 2.- 3.+</p>
<p>2010 (Минеева О. А., Красикова О. Г.): лінгвістична компетенція складається із знань про систему мови і правил оперування мовними одиницями в мовленнєвій діяльності.</p>	<p>1.+ 2.- 3.-</p>
<p>2010 (Пральянц): Среднее профессиональное образование номер 6, Формирование иноязычных компетенций в профессиональном дискурсе ст. 34-37)</p> <p>лінгвістична компетенція – сукупність знань, вмінь і здібностей реалізувати мову в мовленні.</p>	<p>1.+ 2.- 3.-</p>
<p>2010 (Ніколаєва): лінгвістична компетенція – здатність учня практично користуватися мовною системою відповідно до норм конкретної мови і культури на основі набутих знань про рівневу структуру цієї системи та усвідомлення особливостей мовних явищ</p>	<p>1.+ 2.- 3.-</p>
<p>2011 (Ніколаєва): лінгвістична компетенція – володіння системою даних про виучувану мову за її рівнями: фонемному, морфемному, лексичному, синтаксичному</p>	<p>1.- 2.- 3.-</p>

У широкому значенні ІЛК інтерпретується як така, що забезпечує весь процес комунікативної діяльності за В. А. Коккотою, як єдність трьох компонентів: мовленнєвого досвіду, знань про мову й чуття мови за Є. Д. Божович, як теоретична логічна структура за Карітою, як модель оволодіння лінгвістичними структурами за Л. Амаралою. Визначення ІЛК характеризуються наявністю знань як її змістово-структурного компоненту та вмінь і навичок як її процесуально-структурних компонентів. Отже, ІЛК як компонент міжкультурної комунікативної компетенції розглядається як у вузькому так і в широкому значеннях. Зміст і структура ІЛК варіюється в залежності від вказівок на наявність і специфіку в ній знань, навичок, вмінь та деяких інших суттєвих концептуальних змістово-структурних факторів.

Вечірко М. С.

Кіровоградський державний педагогічний університет, Україна

**ПОРТФОЛІО ЯК ПЕРСПЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ
У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА**

Сьогодні важливим пріоритетним напрямком державної політики у Національній доктрині розвитку освіти XXI століття є запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій [2]. Однією з перспективних технологій активізації навчального процесу та творчого розвитку студентів, що суттєво впливає на професійну ідентичність, є портфель індивідуальних досягнень (портфоліо). Навчальне портфоліо – це індивідуальна персонально-підібрана сукупність різнопланових матеріалів, які, з одного боку, представляють освітні результати у «продуктивному» вигляді, а з іншого – вміщують інформацію про індивідуальну освітню траєкторію майбутнього філолога. При цьому і сам студент, і викладач можуть ефективно аналізувати і планувати освітню діяльність. Технологія портфоліо як засобу контролю представляє собою систему оцінювання і відслідковування успіхів студента, труднощів, з якими він стикається у період навчання у вузі, і шляхів їх подолання. Крім того, особлива роль відводиться самооцінці, що дозволяє стверджувати, що портфоліо є також інструментом самоорганізації, самооцінки, саморозвитку студента. Сучасні можливості інформаційних технологій формують ряд альтернативних напрямків їх застосування. Таким напрямком є електронне портфоліо. Науковці по-різному підходять до розуміння е-портфоліо, однак серед істотних характеристик вони виділяють наступні:

1. навчальне е-портфоліо – це можливість показати все, на що здатний студент, продемонструвати його найбільш сильні сторони, максимально розкрити творчий потенціал;
2. е-портфоліо дозволяє студенту розвивати навички аналізу діяльності, самоорганізації, самоконтролю, самооцінки, самокритики, а також рефлексії освітньої діяльності;
3. створення е-портфоліо спрямовує студента до самопізнання та розуміння динаміки своїх результатів та досягнень [4, с. 355].

Технологія електронного портфоліо може використовуватися в освіті з різною метою: оцінювання, розвитку, презентації і навчання. Нас цікавить е-портфоліо як засіб моніторингу і оцінювання професійних досягнень студентів філологічних спеціальностей, за визначенням І. Є. Фільо «модульне, семестро-

ве, річне» [4, с. 358], а також як демонстрацію професійних навичок перед потенційними працедавцями – «електронний сертифікат кар'єри» [4, с. 353–359], у цьому аспекті е-портфоліо можна вважати ланкою, що пов'язує освітню сферу і ринок праці, адже у процесі професійного самовизначення питання вдалої соціальної адаптації багато у чому залежить від успішного працевлаштування. Здатність студента самостійно здійснювати інформаційно-пошукову діяльність, самопрезентацію, самоаналіз і самооцінювання професійних досягнень виступає необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності фахівця. Застосування електронного портфоліо як освітньої технології у процесі підготовки майбутнього педагога дозволяє створити умови для розвитку необхідних якостей фахівця нової формації, надає майбутньому педагогу інструмент для професійної самореалізації.

Щодо структури е-портфоліо, сьогодні з цієї проблеми одностайної думки у науковців немає, І. Б. Учитель, розглядаючи традиційне портфоліо, вважає, що воно складається із трьох основних розділів: «портфоліо документів», «портфоліо робіт», «портфоліо відгуків» [3]. На думку Н. С. Остражкової і О. В. Шевченко, зміст е-портфоліо студента формується в електронному вигляді і включає в себе:

- Титульну сторінку (профіль портфоліо – презентаційний, методичний), ПІБ студента, назва предмета, період створення (1–5 курс).
- Зміст:
  - біографія і супровідні документи студентів (копії паспортних даних, атестату, (диплому) про освіту, сертифікати, нагороди студентів за період навчання у вузі, а також характеристики куратора, наукового керівника, керівника педагогічної практики, деканата);
  - навчальна робота (електронні тести і результати тестування за модульно-рейтинговою системою, творчі проекти і презентації студентів);
  - наукова робота студентів (курсіві і дипломні роботи, виступи/презентації на наукових/практичних конференціях і семінарах (факультетських, вузівських, регіональних, міжнародних), участь і перемога у вузівських, республіканських і міжнародних конкурсах наукових робіт; публікації наукових робіт (тезисів, матеріалів, статей);
  - методична робота студента (результати проходження педагогічної практики за наступними розділами: заповнення журналу педагогічних спостережень, яка включає характеристику бази практики, планування і складання конспектів уроків, відвідування і аналіз уроків вчителів, однокурсників, проведення і аналіз власних уроків, підготовка відео

фрагментів уроків, проведення позакласного заходу, характеристики студента як вчителя з фаху і класного керівника, консультації і відгуки методиста);

- самооцінка власної навчально-педагогічної діяльності.

- Електронне резюме випускника [5, с. 22].

Аналізуючи роботи О. Ю. Григор'євої та О. Г. Набоки, І. Б. Учитель розглядає інваріативну (обов'язкову, розроблену викладачем) та варіативну (розроблену студентом та узгоджену з групою експертів) частини семестрового е-портфоліо, визначаючи їх наступну структуру:

- титульна сторінка;
- зміст та основна мета семестрового портфоліо;
- опорний конспект з тем, що вивчаються самостійно у вигляді схем, таблиць;
- фрагмент мультимедіа-презентації індивідуальної роботи студента;
- результати тестів, поточних та підсумкових контрольних робіт;
- рефлексія (до виконання кожного виду роботи);
- портфоліо процесу: самоаналіз процесу застосування технології портфоліо у вивченні курсу;
- оцінка експертів.

Варіативна частина портфоліо будується за власним бажанням студента [3].

Отже, е-портфоліо розглядається науковцями як технологія розвитку інтегративних та аналітичних здібностей людини, що виступають безпосередніми показниками майбутнього успішного професійного розвитку фахівця. Професійна самореалізація майбутнього філолога передбачає розвиток таких особистісних якостей як самостійність та ініціативність. В процесі створення е-портфоліо студенту надається можливість самовизначення та самореалізації в освітньому процесі завдяки необхідності постійно поповнювати індивідуальне портфоліо новими матеріалами, самостійно визначати практичну стратегію для систематичного збору артефактів; брати участь у соціально значущій діяльності (формування єдиного інформаційного середовища навчального закладу завдяки розміщенню е-портфоліо в локальній мережі або на сайті ВНЗ). Останнім часом науковці, вивчаючи систему е-портфоліо, виділяють поняття веб-портфоліо – «систему електронного портфоліо, що є інтерактивним та налаштовуваним через веб. Таким чином, користувач веб-портфоліо має доступ до свого електронного простору з будь-якої точки всесвіту, де є доступ до Інтернету» [1, с. 24].

На нашу думку, е-портфоліо є важливим засобом професійного самовизначення майбутнього вчителя-філолога, адже ефективність використання його підтверджується міжнародним досвідом, зокрема, міжнародні організації

Консорціум європортфоліо (EuroPortfolio Consortium), Міжнародна асоціація з електронного портфоліо (Inter/National Coalition for Electronic Portfolio Research), Датський консорціум з електронного портфоліо (Danish Consortium for ePortfolio) займаються вивченням впливу технології електронного портфоліо на процес навчання та професійного розвитку майбутніх фахівців. Вивчаючи проблему е-портфоліо, ми дійшли висновку, що актуальним у контексті процесу професійного самовизначення студентів філологічних спеціальностей є створення е-портфоліо «Мої досягнення під час проходження педагогічної практики», де студенти повідомляють інформацію про себе та місце і час проведення практики, розмішують творчі продукти у вигляді найкращих методичних розробок уроків, електронну презентацію – звіт про практику, який включає аналіз досягнутої мети і тих завдань, які були поставлені методистом перед початком практики. На наш погляд, доцільним є створення на кафедрі педагогіки банку е-портфоліо «Мої досягнення під час проходження педагогічної практики», яке представляє сукупність студентських робіт (портфель індивідуальних досягнень, за результатами проходження педагогічної практики), зібраних на електронних носіях CD-ROM/DVD, адже вивчення цих матеріалів філологами перед проходженням педагогічної практики здатні внести певні корективи у майбутні професійні проби студентів-практикантів, успішність яких суттєво впливає на процес професійного самовизначення майбутнього педагога.

Отже, застосування е-портфоліо як освітньої технології розглядається нами як важливий фактор професійного самовизначення, оскільки він розвиває здатність студента самостійно здійснювати інформаційно-пошукову діяльність, самоаналіз та самооцінювання професійних досягнень, створити самопрезентацію, яка сприяє вдалій соціальній адаптації студента-філолога, що зрештою, остаточно утворює його в думці присвятити себе роботі вчителя філології.

Список використаних джерел:

1. Куку С. Ю. Електронні портфоліо та веб-портфоліо / С. Ю. Куку // Наукові записки НаУКМА; том 73: Комп'ютерні науки. – 2007. – С. 23–26.
2. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=825538
3. Учитель І. Б. Формування професійних компетенцій майбутнього педагога професійного навчання за допомогою е-портфоліо [Електронний ресурс] / І. Б. Учитель // Теорія і методика професійної освіти. – Режим доступу: http://tmpe.gb7.ru/mag_2_2011.htm
4. Фільо І. Є. Технологія Е-портфоліо в професійній підготовці інженерних фахівців / І. Є. Фільо // Теорія та методика електронного навчання: зб. наук. праць. – Кривий Ріг: Видавничий відділ НметАУ, 2011. – Вип. 11. – 409 с.
5. Шевченко О. В. Электронный портфолио как инновационный инструмент саморепрезентации будущего учителя иностранного языка / О. В. Шевченко, Н. С. Остражкова // Актуальные вопросы современного образования: материалы I Международной научной конференции. – Ставрополь: Центр научного знания «Логос», 2011. – С. 20–24.

К. э. н. Гафарова К. Э., к. географ. н. Осадчий Е. И.

*Крымский экономический институт ГВУЗ «Киевский национальный
экономический университет им. В. Гетьмана»*

ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКАЯ СИСТЕМА ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Переход человечества на глобальную систему рыночных взаимоотношений требует существенного пересмотра системы экономического образования. Его основой выступают экономические знания. По справедливому замечанию А. С. Филипенко (2000), генезис экономического знания прошел три пороговых точки и именно порог формализации пришелся на период, когда экономический дискурс стал учитывать факторы глобализации. К этому времени экономическая наука развивается преимущественно на собственной базе путем формирования собственных теорий и методов исследования. Современная экономическая теория содержит в себе три составные части: микроэкономику, макроэкономику и международную экономику (Ю. Г. Козак, 2004).

Реформа высшей школы, происходящая в Украине, учитывает, во-первых, национальную систему высшего экономического образования (ВЭО). Это нашло отражение в структуре образовательных программ и квалификационных требованиях, предъявляемых специалистам. Во-вторых, элементы в области международного образования определяют, что нет смысла разрабатывать и придерживаться только национальных стандартов. Этого же настоятельно требует и нарастающий процесс глобализации. При этом последний по мнению большинства исследователей представляет возрастающий процесс воздействия на страны факторов международного значения. В русле ВЭО это совокупное действие следующих факторов:

- производственных, которые приводят к разному возрастанию масштабов, взаимозависимости производства. Все это требует разработки общих системных программ;

- технологических, их действие ведет к быстрому и широкому распространению новых технологий, как результат – усилению подготовки специалистов инновационного профиля;

- информационных, которые диктуют будущим специалистам требования свободной работы с интернет-ресурсами и обработки информации: производственно-технологической и коммерческой;

- наконец, экономических факторов, которые усиливают процесс международного сотрудничества, предъявляя новые требования к специалистам в области стандартизации, сертификации и квалиметрии.

Указанные параметры глобализации учитывает и украинская высшая школа. Каждый год около 100 тысяч студентов становятся выпускниками только университетов, т.е. высших учебных структур, однако не все из них могут быстро адаптироваться к современной экономической системе, стать профессионалами. Между тем еще в 1996 г. ЮНЕСКО выделила четыре глобальные компетенции, которые должны быть выработаны у каждого специалиста в XXI веке: научиться познавать; научиться действовать; научиться жить и научиться жить вместе. Последнее может быть во много реализовано на основе опыта западноевропейской системы ВЭО, внедряя системы как общеевропейских, так и национальных стандартов отдельных стран, действующих в подготовке кадров. Поэтому такой опыт следует исследовать и внедрять, учитывая две плоскости.

Первая – общеевропейская. Страны Европейского Союза характеризуют высокий уровень развития, преподавания и образованности населения, подготовки квалифицированных кадров, и, как следствие, значительный процент квалифицированной рабочей силы на рынке труда. Высокая степень интеграции экономик государств-членов, открытие возможностей для беспрепятственного передвижения жителей этих стран по всей территории Союза диктует необходимость интеграции систем образования, в т.ч. ВЭО. Однако, только начиная с 1970-х гг. в рамках ЕЭС стали проводиться некоторые мероприятия и, в первую очередь, в области профессионального обучения. Итогом последовательной деятельности в сфере ВЭО следует считать Маастрихтский договор 1992 г., в соответствии с которым политика Сообщества в сфере образования преследует следующие цели: развитие европейских аспектов в образовании, в частности путем преподавания и распространения языков государств-членов; поощрение мобильности студентов и преподавателей, в т.ч. путем признания дипломов и сроков обучения;- содействие сотрудничеству между учебными заведениями и обмен опытом в сфере высшего образования.

Конкретные мероприятия по осуществлению политики ЕС в области образования формулируются в специальных программах действий. Основные программы действий, существующие сегодня, берут свои истоки в конце 1980-х гг., когда появились первые крупные проекты Сообщества в рассматриваемой сфере – программы КОМЕТТ, ЭРАЗМУС, ЛИНГВА и ТЕМПУС.

Перед программой КОМЕТТ была поставлена цель – обеспечить развитие сотрудничества между высшими учебными заведениями и промышленными предприятиями. Приоритетным направлением указанного сотрудничества была провозглашена подготовка специалистов в сфере инноваций и новых технологий.

Программа ЭРАЗМУС была нацелена на расширение межвузовских связей. Программа предусматривала меры, поощряющие заключение соглашений между университетами государств-членов, которые являлись базисом для развития обмена студентами и преподавателями, проведения совместных проектов в области образования и исследований, а также создание для этих целей специальной Европейской межвузовской сети.

В 1995г. Решением ЕС была создана программа СОКРАТЕС, которая преследовала такие цели:

- укрепление европейского измерения в образовании и обеспечение широкого транснационального доступа к образовательным ресурсам в Европе;
- продвижение количественного и качественного улучшения знания иностранных языков;
- усиление сотрудничества путем расширения обмена между образовательными учреждениями и т.д.

В целом ЕС в области ВЭО обладает координирующими полномочиями. Поэтому организация ВЭО, его содержание имеют национальную специфику.

Не менее важна, вторая, национальная плоскость ВЭО. Наиболее зримо специфика высшего образования экономистов представлена в Великобритании. В этой стране система ВЭО состоит из двух секторов – частного и общественного. При этом в частном секторе находятся наиболее престижные заведения, где обучение производится за плату. В целом к особенностям ВЭО в этой стране следует отнести: снижение контролирующих функций со стороны Министерства образования и науки; существование университетского и неуниверситетского секторов, что дает возможность ведения подготовки специалистов всех уровней; главенствующую роль в развитии ВЭО неуниверситетского типа выполняют политехники – комплексные учебные заведения, где доля студентов, обучающихся по программам высшего образования, составляет почти треть. В целом система ВЭО в этой стране одновременно способствует подготовки творчески мыслящих специалистов с высокой продуктивностью деятельности.

Ряд национальных особенностей имеет и специфика ВЭО во Франции. Во-первых, оно централизовано. Большинство учебных заведений подчинено Министерству национального образования и находятся в финансовой зависимости от государства. Во-вторых, традиционная двойственная система ВЭО состоит из двух типов заведений – университетов и «больших школ».

В целом, не смотря на различия, системы ВЭО в Западной Европе достаточно унифицированы, что позволяет проводить единую политику в сфере

подготовки специалистов экономического профиля, формировать у обучаемых необходимые компетенции для работы по специальности в стране обучения и Евросоюзе в целом. Система подготовки специалистов основана на педагогических инновациях, налаживании тесных контактов студентов и исследователей, введением сертифицированных программ. Все это дает возможность ведущим университетам Европы формировать идеи, опыт и технологии мирового уровня.

К. э. н. Дегтярева Н. М., к. э. н. Егорова Г. В.

Тольяттинский государственный университет

Поволжский государственный университет сервиса, Российская Федерация

ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Высшая школа России в настоящее время находится в состоянии активного формирования инновационной образовательной среды: на федеральном и региональных уровнях проводятся соответствующие научно-методические исследования; создаются инновационные центры, кафедры, лаборатории; проводятся многочисленные конференции, форумы и симпозиумы; выходят журналы, сборники статей; формируются образовательные программы инновационной направленности; создаются сайты в информационной сети Internet.

Непрерывность и глубина инновационных процессов в высшей школе с особой остротой ставит проблему личностного и творческого развития, интеллектуального потенциала, усиливает необходимость проработки психологической стороны педагогического процесса. Процесс совершенствования концепций, программ и педагогических технологий можно охарактеризовать как «подвижное равновесие». С одной стороны, постоянно идут интегративные и адаптационные процессы, с другой – одна за другой появляются методологические и организационные новинки, происходят коренные изменения взглядов в профессиональной среде на основополагающие аспекты программ подготовки специалистов.

На всех уровнях (философском, социальном, психологическом) самореализация представляет собой процесс выявления и использования личностью возможностей, содержащихся в окружающей среде. Одновременно сам интеллектуальный, творческий, личностный потенциал выступает как особого рода возможность, которая, реализуясь, постоянно сохраняется как возможность

дальнейшей поступательной деятельности. При этом как для формирования, так и для реализации потенциала необходимы условия, которые дают возможность студенту действовать.

Следует отметить, что проблема человеческого потенциала в некоторой степени нивелируется существующими в педагогике высшей школы подходами (такими, как личностно-ориентированное обучение, валеология, педагогика сотрудничества). Но общим в вышеуказанных подходах является стремление вывести и получить желаемый образ «специалиста будущего», «нового человека». Конкретные пути воплощения новых подходов лежат между сравнительно мягкой коррекцией и жестким формированием.

Поддержка развития деятельности, связанной с теми или иными выборами – осознанными и ответственными – одна из актуальнейших задач системы высшего образования на современном этапе. К таким задачам можно отнести такие как:

- создание условий для развития творческой, независимой, социально ответственной личности, обладающей высокой профессиональной компетентностью;
- привнесение в образовательную среду разнообразия как основы развития интеллектуального и культурного потенциала;
- интеграция образовательных и культурных компонент, органическое соединение обучения с исследованием;
- поддержание высоких академических стандартов, традиций, ценностных ориентаций как ведущих ценностей университетской культуры;
- создание творческой среды, поддержка индивидуализированных форм подготовки, акцент на самообразовании и самовоспитании;
- соотнесение образовательных и воспитательных практик со знаниями о природе человека в педагогической антропологии, психологии, социологии;
- расширение временных и пространственных контекстов университетских образовательных программ через информационные технологии, через ознакомление с течениями, школами, направлениями науки, ключевыми фигурами в истории мировых научных исканий, через ознакомление с проблемами сегодняшнего дня, обсуждаемыми в российских и международных дискуссиях в областях преподаваемых дисциплин (включение студента в мировое научное и образовательное пространство);
- создание среды, формирующей стремление к саморазвитию, стимулирующей возникновение у студента активной жизненной позиции как конструктивного отношения к себе, к реальной и будущей жизни, к реализации своего личностного и творческого потенциала.

Элементами структуры инновационной деятельности в образовании сегодня являются: формирование многоступенчатой системы высшего профессионального образования; внедрение и совершенствование государственных образовательных стандартов; внедрение и совершенствование процедур лицензирования, аттестации и аккредитации образовательных программ и учебных заведений; совершенствование структуры подготовки кадров с высшим профессиональным образованием на основе конкурсных процедур; формирование университетских образовательных округов и университетских комплексов; формирование и развитие систем качества реализации образовательных программ; развитие систем открытого и непрерывного образования; формирование системы элитного технического образования; формирование общественно-государственных центров аккредитации и сертификации образовательных программ; интеграция российского высшего профессионального образования в международное образовательное пространство; подготовка и переподготовка кадров для инновационной деятельности; становление системы бизнес-образования; другие мероприятия и процессы, ранее отсутствующие в нашей образовательной деятельности.

Интерес к интеграции работодателя, отождествляя его в определенной степени с рынком труда, представляется следующим:

- получение специалистов различных уровней образования по необходимым для выполнения профессиональных функций специальностям;
- получение временной рабочей силы в период прохождения производственных практик студентами;
- повышение квалификации и профессиональная переподготовка своих работников;
- выполнение научно-исследовательских работ и экспериментально-практических работ для нужд предприятия;
- возможность влияния на качество подготовки специалистов и решение насущных для предприятия проблем через участие в работе государственных аттестационных комиссий, реальное курсовое и дипломное проектирование, работу совместных кафедр, центров, исследовательских лабораторий, а также путем трудоустройства студентов на конкретные рабочие места для получения необходимых умений и навыков;
- защита диссертаций;
- получение квалифицированных экспертиз и консультаций.

Интерес к интеграции образовательного учреждения:

- трудоустройство выпускников, которое выступает сегодня одним из показателей эффективности работы образовательного учреждения;

- использование базы предприятий и организаций для проведения практик студентов;
- использование кадровых, материально-технических и информационных ресурсов предприятий для организации учебного процесса;
- проведение на предприятиях научно-исследовательских (хоздоговорных) работ;
- проведение стажировок преподавателей;
- руководство диссертационными исследованиями;
- привлечение средств предприятий для нужд развития образовательного учреждения.

Важнейшей инновационной характеристикой и элементом современного образования является его глобальная информатизация. В принципиально новой информационной среде формируются технологии дистанционного обучения, обеспечивающие реализацию одной из главных идей модернизации образования – его доступности.

Среди основных характеристик современных инновационной образовательной программы необходимо выделить:

- комплексность объединенных генеральной целью, взаимоувязанных по срокам, ресурсам, исполнителям приоритетных проектов и мероприятий по созданию и введению в образовательную практику новых и качественно усовершенствованных образовательных программ;
- применение новых, в т.ч. информационных, образовательных технологий, внедрение прогрессивных форм организации образовательного процесса и активных методов обучения, а также учебно-методических материалов, соответствующих современному мировому уровню;
- высокое качество обучения, обеспечиваемое в рамках современных систем управления качеством;
- интеграция образования, науки и инновационной деятельности;
- формирование у выпускников профессиональных компетенций, обеспечивающих их конкурентоспособность на рынке труда.

Таким образом, инновационные программы в образовании в самом широком смысле слова, это: комплексные программы развития вузов; применение новых образовательных технологий; внедрение современных учебно-методических материалов; процессы интеграция образования, науки и инновационной деятельности; формирование у выпускников профессиональных компетенций и т.д.

Необходимо обратить внимание на то, что характеристики инновационной образовательной программы выражены в деятельностных определениях:

применение, внедрение, обеспечение, интеграция, формирование. Таким образом, данные определения подчеркивают очевидную направленность на будущее, что позволяет выразить суть формирования инновационной образовательной среды – «не догонять прошлое, а создавать будущее». В лучших своих образцах инновационное образование ориентировано не столько на передачу знаний, которые постоянно устаревают, сколько на овладение базовыми компетенциями, позволяющими затем – по мере необходимости – приобретать знания самостоятельно, и, актуализируя процесс познания, создавать новое знание. Вместе с тем современная образовательная среда должна быть связана с практикой максимально тесно, интегрируя новые практик-образовательные формы и технологии.

Объем информации, которой владеет наша цивилизация, удваивается каждые пять лет. С уплотнением информационного пространства идет ускорение этих процессов. Поэтому помимо освоения знаний не менее важным становится освоение техник, с помощью которых можно получать, перерабатывать и использовать новую информацию. Знания при этом осваиваются применительно к тем умениям, которыми овладевают учащиеся в рамках инновационных образовательных программ. Инновационное образование предполагает обучение в процессе создания новых знаний – за счет интеграции фундаментальной науки, непосредственно учебного процесса и производства.

Система образования в инновационном вузе должна быть открыта современным научным исследованиям и современной экономике. В учебном плане вуза должны присутствовать такие формы, как проектные разработки, тренинги, и, что особо актуально, стажировки на производстве, в научно-исследовательских организациях. Технологическое оснащение, информационное обеспечение учебного процесса должно соответствовать уровню, достигнутому в мировом образовательном сообществе.

В настоящее время наиболее успешными в плане обеспечения инновационного характера развития образовательной деятельности становятся такие высшие учебные заведения, в которых одновременно реализуются следующие три типа процессов: разработка студентами реальных проектов в различных секторах экономики; проведение исследований фундаментального и прикладного характера; использование образовательных технологий, обеспечивающих студентам возможность выбора учебных курсов. При этом инновационная деятельность в сфере высоких технологий невозможна без фундаментальной естественнонаучной и математической подготовки, поэтому в инновационных вузах внимание к дисциплинам естественнонаучного цикла должно быть только усилено.

Эффективная инновационная образовательная среда предусматривает наличие инфраструктуры инновационного образования, формирование которой предусматривает следующее: разработку порядка получения вузами средств, аккумулированных в результате участия государства в региональных и отраслевых венчурных фондах; развитие центров трансфера технологий, создаваемых на базе государственных научных центров Российской Федерации, высших учебных заведений, институтов Российской академии наук и отраслевых институтов; реализацию многоуровневой системы подготовки, переподготовки, повышения квалификации и консультирования специалистов для инновационной деятельности в сфере образования, науки и промышленности; создание системы внебюджетных фондов федеральных органов исполнительной власти для поддержки научно-технической и инновационной деятельности.

Реализация инновационной программы вуза должна вести к качественному изменению уровня образования, научных разработок и эффективности их внедрения. Ресурсы, привлекаемые к реализации такой программы, должны соответствовать масштабу заявленных ею задач. Предполагаемые результаты реализации программы должны быть обоснованными и устойчивыми, значимыми с точки зрения ожидаемых эффектов в экономической, социальной и научной сферах.

Существующее состояние инновационного потенциала вуза определяется по следующим критериям: эффективность научной и инновационной деятельности; состояние подготовки кадров; интеллектуальный потенциал вуза; обеспеченность инновационной деятельности материальной и информационной базой».

Критерии поддержки вузов:

- результаты выполненных международных, федеральных и региональных проектов, количество патентов, изобретений и ноу-хау;
- инновационная деятельность (например, объем средств, привлеченных в рамках исследовательских работ, количество преподавателей, участвующих в работе научно-внедренческих предприятий, конструкторских бюро, бизнес-инкубаторов, технопарков, иных элементов инновационной инфраструктуры с участием вуза);
  - современные образовательные программы и технологии;
  - реализация многоуровневых программ (бакалавриат и магистратура) там, где это обусловлено задачами образовательного процесса;
  - участие в международной деятельности (например, доля образовательных программ, получивших международную аккредитацию).

Условиями участия должны быть наряду с наличием стратегической программы развития вуза:

- наличие или создание общественных органов управления (например, наблюдательного совета);

- переход на новые механизмы финансирования и новые организационно-правовые формы;

- значительное софинансирование программ развития со стороны вуза и др.

В обобщенном виде эти критерии выглядят так:

- достижения в области фундаментальных и прикладных наук;
- инновационная деятельность;
- участие в международных проектах и академических обменах;
- современные образовательные программы и технологии;
- стратегическая программа развития;
- общественные органы управления;
- новые механизмы финансирования;
- новые организационно-правовые формы;
- софинансирование программ.

Для эффективного управления образовательными программами необходимо применять технологию проектного управления – управление в условиях инновационного режима функционирования. При таком подходе – инновационная образовательная программа – это образовательный проект, направленный на реализацию нового процесса или результата образования.

В роли инновационных образовательных программ на институтских, факультетских и кафедральных уровнях могут выступать программы разработки и внедрения:

- новых, в т.ч. информационных, образовательных технологий,
- прогрессивных форм организации образовательного процесса,
- активных методов обучения,
- современных учебно-методических материалов, в том числе учебных программ по новым дисциплинам;

- новых образовательных программ подготовки бакалавров, специалистов и магистров, а также программ дополнительного образования,

- программного обеспечения;
- систем управления образовательной деятельностью,
- научно-методического обеспечения,
- трудоустройства учащихся и выпускников,
- научно-исследовательской и инновационной деятельности,
- современного материально-технического и информационного обеспечения,

- международного сотрудничества,
- и тому подобные программы.

Каждое из названных направлений носит комплексный характер. Так, например, разработка и использование новых, в т.ч. информационных, образовательных технологий включает в себя применение компьютерных технологий, а в их числе: электронные учебники и учебные пособия, тестирующие, обучающие, контролирующие компьютерные программы, учебные фильмы, учебные САПР, профессионально-ориентированные программные пакеты, электронные библиотеки, справочники и т.п., справочные базы данных и полнотекстовые справочники в электронном виде с доступом по сети; электронные имитационные работы, электронные учебно-методические комплексы, электронные библиотечные каталоги и другое. Разработка и внедрение в учебный процесс этих элементов может выступать самостоятельно как инновационная образовательная программа, либо быть составной частью комплексной программы.

Можно отметить такой интересный момент, что в части широкого использования информационных технологий образовательные программы будут еще долго носить инновационный характер на уровне отдельных образовательных учреждений. Для некоторых информационных технологий стали нормой и в учебном процессе, и в системе управления учебным заведением, и в научно-исследовательской работе, для других – они находятся в стадии становления, освоения либо развития.

Инновационными могут быть образовательные программы и в части их реализации: с использованием дистанционных технологий, с использованием модульных технологий, с использованием активных методов обучения, с использованием личностно-ориентированных технологий, с использованием интеллектуальных технологий.

Инновационные образовательные технологии это не единичные технологические приемы или дидактические материалы, а это есть проект, обеспеченный всеми проектными составляющими, включая систему управления проектом и финансовые показатели.

Статус, сложность и уровень инновационных образовательных программ могут сильно различаться. Например, это могут быть:

- совершенно новая специальность «как ноу-хау»;
- образовательная программа подготовки магистров (где есть ГОС по направлению, есть рекомендованные названия образовательной программы и краткая аннотация). Все остальное разрабатывается вузом, авторским педагогическим коллективом преимущественно имея авторский характер, отражая существующие в данном вузе научно-педагогические школы;

- новая специальность, которая впервые открывается в данном вузе. Особенно, если специальность не входит в ранее существующую группу;
- программы дополнительной квалификации;
- программа и учебно-методическое обеспечение новой дисциплины, сформированной по результатам научных исследований в вузе;
- другие программы.

Инновационными образовательными программами выступает большинство проектов, выполняемых в рамках Федеральных целевых программ.

Особенностью современной инновационной образовательной среды и технологий обучения в высшей школе должен стать учет не только и не столько актуальных достижений и способностей студента, сколько потенциальных, непроявленных, возможностных характеристик развития.

Ювенко О. С., Ничка І. Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ФАКУЛЬТЕТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасну епоху прийнято називати добою глобалізації. І хоча вчені дають різні та суперечливі відповіді на питання, що таке глобалізація та в чому полягає її суть, тенденція, яку охоплює це поняття, багато в чому визначає вигляд неминучого майбутнього. Глобалізація формує нову еру взаємодії між націями, економічними і політичними системами та між людьми. Фактично, немає сфери людської діяльності, яку б не охопили глобальні процеси. Таким чином, *глобалізація* – це сучасна форма міжнародних відносин, яка характеризується поширенням взаємозалежності між країнами в економічній, політичній і культурній сферах практично на всю земну кулю. Основним чинником розвитку глобалізації стала науково-технічна революція, особливо розвиток світової системи інформації, поширення Інтернету, який зробив можливим миттєвий зв'язок між людьми в різних кінцях світу і усунув перешкоди на шляху розповсюдження будь-якої інформації [3].

Як впливає із вищевикладеного, одним із основних рушіїв глобальних процесів на планеті є інформатизація суспільства, спрощення доступу до інформаційних ресурсів. Саме використанню інформаційно-комунікаційних технологій завдячує глобалізація своїм швидким поступом і всеохопленістю.

Глобалізація та інформатизація – вже звичні для нас слова, які пасують до будь-якого контексту, звучать у всіх сферах суспільного життя. Відповідно, сучасні умови розвитку суспільства висувають нові задачі і перед освітою. Освіта є наріжним каменем сучасної цивілізації і будь-які глобальні процеси знаходять рано чи пізно своє відображення на всіх її рівнях, хоч і з різною швидкістю. Найбільш прогресивною завжди була і залишається вища освіта, оскільки її розвиток відбувається завдяки тісній співпраці і взаємовпливу професорсько-викладацького складу і студентів. Як зазначає Т.С. Бган, сучасна випереджальна освіта неможлива без широкомасштабного вивчення й глобального використання в навчанні комп'ютерної техніки та комп'ютерних інформаційних мереж. Інформаційна насиченість сучасного суспільства, його функціональність на високому рівні сьогодні допускають такі швидкості руху інформації, які можуть забезпечити тільки комп'ютерні мережі, інтегровані в глобальний інформаційний простір [2].

Для факультету міжнародних відносин виклики глобалізації є одним із визначальних рушіїв здійснення навчальної та науково-дослідної діяльності. Адже специфіка факультету передбачає оволодіння новітніми знаннями і технологіями одного з напрямків міжнародних відносин (дипломатичної служби, міжнародного права, міжнародних економічних відносин, країнознавства, міжнародної інформації та міжнародного бізнесу), а також мовну підготовку принаймні з трьох іноземних мов, що в свою чергу неможливо без залучення відповідних викладацьких, технічних і наукових ресурсів. Особливість викладання іноземної мови для студентів-міжнародників базується на трьох основних компонентах іншомовної компетентності: лінгвістичній, соціальній та комунікативній. І професійне оволодіння кожним з даних компонентів в кінцевому підсумку повинне дозволити студентові застосовувати мовні знання, навички та здібності як засіб спілкування залежно від середовища, умов і потреб комунікації. Саме завдяки глобалізації іноземна мова вже не являється чимось абстрактним, далеким і неосяжним. В умовах, коли світ зменшився ледь не до розмірів глобуса, коли в чужій країні вже не виникає відчуття візиту на іншу планету, вивчення іноземних мов стає абсолютно прикладним, практичним та буденним явищем. Але глобальні процеси не лише підштовхують до вивчення іноземної мови, але й впливають на методи викладання. Будь-який підручник чи посібник, виданий вчора, сьогодні стає застарілим і неактуальним. Будучи живим організмом, іноземна мова розвивається швидкими темпами, випереджуючи укладання словників, підручників та інших навчальних матеріалів. Світові новини, аналіз тих чи інших подій, миттєве оновлення

суспільно-політичної ситуації у світі спонукає студента-міжнародника набагато частіше послуговуватися мережею інтернет, ніж підручниками чи посібниками, що розширює та актуалізує іншомовну компетентність майбутніх фахівців з міжнародних відносин. Саме такі web-ресурси, як електронні словники, пошукові системи, інтерактивні навчальні програми дозволяють крокувати в ногу з часом та збагачувати таким чином навчальний процес інноваційними технологіями.

Особлива увага на факультеті міжнародних відносин надається вивченню іноземної мови як мови спеціальності. Оволодіння студентами фаховою іншомовною компетенцією відбувається за умови забезпечення вузькоспеціалізованими посібниками та навчальними матеріалами. Кафедра іноземних мов факультету міжнародних відносин Львівського Національного університету імені Івана Франка, підтримуючи роль сучасної освіти у глобальних процесах, розробила низку навчальних посібників, які ставлять за мету не лише допомогти студентам в опануванні вищезгаданих компетенцій, але й вступникам до магістратури зорієнтуватися в підготовці до вступного іспиту, а також стимулювати «міжнародників» до самостійної роботи з іноземною мовою. Серед таких навчальних посібників, які видала кафедра для студентів, що вивчають зокрема німецьку мову, як мову спеціальності, можна згадати наступні: «Дипломатія німецькою», «Deutsch nach Protokoll». Специфіка іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин передбачає перш за все підбір дидактичних матеріалів за фаховим спрямуванням. Наприклад, посібник «Deutsch nach Protokoll» містить автентичні тексти за фахом «Дипломатичний протокол та етикет», а також передбачає закріплення базової граматики німецької мови, розвиток навиків ведення бесід на громадсько-політичну тематику, аналітичного мислення, окрема роль у посібнику відведена розвиткові основних навичок перекладу фахових текстів українською та німецькою мовами.

Аналізуючи специфіку викладання іноземної мови на факультеті міжнародних відносин в контексті глобалізації, не можна не згадати якість підготовки викладача, який в першу чергу має володіти високим рівнем фахових знань та загальної ерудиції, постійно підвищувати свою кваліфікацію, залучати інноваційні методи викладання іноземної мови в рамках глобальних процесів. Бути лише компетентним викладачем, фахівцем-філологом стає недостатньо. Важливі також особисті якості, відкритість світу, вміння працювати з інформацією, космополітизм. Завданням викладача зокрема є донести своєму студентові ідею про те, що для кожної людини важливо бути в контексті подій,

брати участь у житті колективу, суспільства, виражати себе через свою творчість, відчувати свою значущість.

Викладання іноземної мови на факультеті міжнародних відносин формується під впливом двох основних факторів, а саме: виклики сучасного світу, зокрема глобальних процесів, а також позиціонування іноземної мови як одного із профільних предметів, що передбачає вивчення і викладання цього фаху в більшому обсязі, ніж пропонується іншими гуманітарними факультетами.

Список використаної літератури:

1. *Андрущенко Віктор*. Вища освіта в контексті глобалізації [Електронний ресурс] / Віктор Андрущенко. – Режим доступу: http://dt.ua/EDUCATION/vischa_osvita_v_konteksti_globalizatsiyi-27068.html
2. *Бган Т. С.* Глобалізація освіти як наукова проблема [Електронний ресурс] / Т. С. Бган. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu_zntndr/2008_28/2.html
3. *Волович О. О.* Глобалізація: переваги і загрози для нашої країни / О. О. Волович // Одеські вісті. – 2012. – № 15. – Режим доступу: (<http://izvestiya.odessa.ua/index.php?go=Newspaper&in=view&id=23646>)
4. *Ювенко О. С.* Deutsch nach Protokoll. : навч. посіб. / О. С. Ювенко, І. Р. Ничка. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 166 с.
5. *Кам'янець В. М.* Дипломатія німецькою : навч. посіб. / В. М. Кам'янець. – Львів : Видавничий ВНТЛ-Класика, 2009. – 180 с.
6. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / уклад. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков. – К., 2004. – 24 с

Кобзева Н.А.

Томский политехнический университет, Российская Федерация

TO THE ENGINEERING STUDENTS' SCIENTIFIC AND PROFESSIONAL COMMUNICATION SKILLS

The world today is characterized by an ever growing number of contacts resulting in communication between people with different linguistic and cultural backgrounds. This communication takes place because of contacts within the areas of business, military cooperation, science, education, mass media, entertainment, tourism but also because of immigration brought about by labor shortage or political conflicts. In all these contacts, there is communication which needs to be as constructive as possible, without misunderstandings and breakdowns. Now English is the world-wide language. Therefore learning English gives students the opportunity of dialogues, learning something new, developing friendship, and understanding different points of view. This paper covers the basics of scientific and engineering

communication. If technical students really know how to communicate, they can accomplish their job more effectively. This paper presents the way of developing communication skills. *Written communication.* Students should be taught how to brainstorm their ideas, organize their thoughts and write necessary documents. The techniques of writing good introductions and conclusions should be also emphasized. *Interviewing.* Inability to interview users properly can lead to requirements not reflecting the needs of the users or requirements that are inconsistent, incomplete, misunderstood, ambiguous or vague. Students need to learn how to prepare for an interview as well as how to ask pertinent questions. They also have problems with documenting the interview and making sure that they write down all the relevant points. These problems are highlighted to the students in a role-playing exercise. Students should be assessed individually in the test, by asking them to set up semi-structured interviews as well as asking them how they would handle various situations that could occur in an interview situation with users. *Group dynamics.* The importance of teamwork cannot be over emphasized. Students must understand how to communicate in groups, group decision-making methods, finding consensus, giving and receiving constructive criticism, and methods of fostering group cohesion. They should also be able to work with people who are different from themselves. Managing conflict is another necessity for the requirements engineer. *Problem-solving meetings.* Different types of meetings are important. It is important that students know how to behave in and lead informal problem-solving meetings. They should be able to take comprehensive minutes so that they can ensure that they remember what was done in the meeting. This method helps students to develop their problem-solving skills. It plays an important role and each student is given opportunities to facilitate the groups, thus improving their ability to work as a team member and to lead in a group situation. *Multicultural communication.* More than 300 foreign students from 15 countries are trained at Tomsk Polytechnic University. Now doubt, TPU students should communicate with foreign students who came to Tomsk. The seminars with foreign students can be the examples of multicultural communication. It is like friendly appointment when students make presentations and discuss interesting topics in English, share their experience of student's life, tell funny stories and laugh at good jokes. For example, a seminar which was attended by Ghana student and the main topics which were discussed: 1. From the history of Tomsk and Ghana; 2. Education system in Russia and in Ghana; 3. Perspectives of engineering; 4. New technologies and business; 5. Student's life; 6. Russia- Ghana: traditions and culture. Such meetings are useful both for Russian and foreign students. Russian students have good practice of English and recognize more

interesting facts about the world. And foreign students, in turn, make new friends and get to know more about Russian culture and traditions. *Presentations*. Doing presentations is another important skills development. The students should be required to do a presentation of five minutes on a topic of their choice and be assessed on issues like the organization of the talk, the introduction and conclusion and their presentation style.

Overall, it is successful in helping students to learn the communications and interpersonal skills that they need. By doing so, students will stand out more capable and more competent at influencing, leading, and conveying ideas and concepts to their colleagues and others. What would be the benefit if communication tools and techniques were taught to engineers? Imagine engineering graduates who could effectively convey their ideas and concepts and values to a wide variety of colleagues and customers. This would be a boon to the engineering and business communities. Communication excellence is based on the natural structure of language and how the human brain processes verbal and non-verbal information. When we have a clear and sound understanding of the human processes of perception, communication, and cognition, then the process of communication becomes a predictable closed system with input, output, and feedback.

К. п. н. Коновалова Е. В.

*Набережночелнинский институт социально-педагогических технологий
и ресурсов, Российская Федерация*

УЧЕБНЫЙ ДИАЛОГ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННЫХ СТРАТЕГИЙ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ВУЗЕ

Изменения, происходящие в обществе, приводят к образованию поликультурного пространства, характеризующегося расширением взаимосвязи, взаимозависимости различных стран, народов и их культур. Мировая культура представлена широким спектром национальных культур, где активно происходит мировой интеграционный процесс, смешение различных этносов и этнических культур. Современное мировоззрение общества направлено на интеграцию культур и народов с целью их дальнейшего сближения и духовного культурного обогащения. Все это, безусловно, приводит к тому, что человек в современной социокультурной ситуации находится на рубеже культур, взаимодействие с которыми требует от него диалогичности, понимания, уважения к культурной идентичности других людей. Современные поликультурные усло-

вия требуют изменения в содержании подготовки студентов к работе в поликультурном образовательном пространстве, владеющих навыками межличностного взаимодействия, способами, формами и культурой диалогового общения.

Эти тенденции способствуют тому, что культурологический подход ориентирует систему высшего образования на диалог с культурой человека как активного субъекта, способного к толерантности, обладающего чувством уважения других культур, способного к активной жизнедеятельности в поликультурной среде, к культурному саморазвитию.

Проблема диалога культур, интерпретация культурного взаимодействия как исторической закономерности рассмотрена в научных трудах Ю. Н. Афанасьева, И. Г. Гердера, Н. Л. Данилевского, М. С. Кагана, Э. С. Маркаряна и др.

Изучением диалога как средства формирования субъект-субъектных отношений, личностно-ориентированного взаимодействия педагога с обучающимися, влияния характера педагогического взаимодействия на профессионально-личностное становление будущего специалиста занимались Е. О. Гаспарович, Д. С. Грассмане, Г. И. Захарова, В. А. Ильичева, С. В. Кудрявцева, Т. И. Руднева и др.

Подготовке педагога к реализации диалогового образования посвящены работы С. В. Беловой, В. И. Горовой, М. В. Гулаковой, В. А. Зубаревой, И. А. Малашихиной, Л. И. Орешкиной, О. Н. Подгорской, Т. Н. Тарановой и др.

К основным характеристикам учебного диалога авторы относят субъект-субъектный характер общения, представляющий собой личностно-равноправные позиции участников педагогического процесса, учебное сотрудничество, способствующее гармоничному развитию личности студента.

Высшее образование призвано обеспечить успешную интеллектуальную деятельность студентов – будущих педагогов в профессиональной сфере, способствовать раскрытию потенциала их творческого развития, самостоятельного усвоения новых знаний. Диалог в учебном процессе вуза представляет собой не только информационный обмен мнениями, суждениями преподавателя и студентов, а активное сотрудничество, сотворчество, способствующее личностным новообразованиям и изменениям.

Как отмечают исследователи Е. Н. Каменская, С. А. Смирнов, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов, И. Б. Котова, М. А. Холодная и др., учебно-познавательная деятельность должна не только формировать систему знаний, умений и навыков, а прежде всего, способствовать развитию мыслительной деятельности студента, обогащать его индивидуальный умственный опыт, который является психологической основой интеллектуального роста личности. Эффективность развития интеллектуальных умений в процессе обучения будет зависеть от

организации преподавателем познавательной деятельности, создания учебного поля диалога, применение принципов проблемности, вариативности, аргументированности, сочетание различных форм обучения (лекция-дискуссия, бинарная лекция, семинар-диалог и др.).

Именно диалоговое взаимодействие позволит обеспечить высокую познавательную активность студентов, даст им возможность приобретать новые знания в процессе собственных размышлений и рассуждений, обсуждая различные точки зрения по определенной проблеме, опираясь на собственную базу знаний, они учатся аргументировать, доказывать и выражать свою мысль.

Учебный диалог можно охарактеризовать как совместную творческую деятельность преподавателя и студентов. В процессе совместной творческой деятельности у студентов закладываются основы системы знаний о принципах построения, формах и способах научно-познавательной деятельности, о методах научного познания, совершенствуются особенности мыследеятельности. Пытаясь реализовать в диалоге, и преподаватель и студент раскрывают свой интеллектуальный и личностный потенциал. Именно в общении друг с другом, в атмосфере со-деятельности, происходит формирование индивидуальных новообразований участников диалога, способствующих развитию их индивидуального мышления. Диалог, через сложную систему эмоциональных средств общения, помогает постигать цели и мотивы другого человека. Постигание смыслов другого позволяет формировать общую систему творческой мыслительной деятельности, в которой участники развивают и реализуют себя. Диалог выступает как механизм осуществления совместной мыслительной деятельности субъектов с присущими им потребностями в самореализации и саморазвитии.

Сегодня в образовательном пространстве востребован педагог, владеющий на высоком уровне научной теорией, творческим ее применением в процессе решения различных педагогических ситуаций, реализующий свою педагогическую позицию, имеющий высокий уровень профессионально-педагогической культуры, способный к диалогу в современном поликультурном пространстве, обладающий методологической рефлексией.

Кулик А. І.

Херсонський державний університет, Україна

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Зміни, що відбулися у світі з кінця другого і початку третього тисячоліття, пов'язані з процесами глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства. Вони свідчать про формування суспільства, заснованого на знаннях, що виступають одними з головних факторів економічного розвитку. Україна на сучасному етапі розвитку, приєднавшись до Болонського процесу, прагне привести систему вищої освіти у відповідність до європейської. Курс «на Європу» став пріоритетним і для самої молоді. Найбільш широко інтеграційна політика для молоді впроваджується у сфері освіти. Так нова освіта передбачає інтеграцію знань про Європу та європейські цінності до системи формальної та неформальної освіти України, розробку навчальних курсів, програм, реалізацію проектів, організацію співпраці з вищими навчальними закладами європейських країн. А також студентський та учнівський обмін через державні та міжнародні програми.

Входження у Болонський простір стало важливим для українського суспільства задля вирішення проблеми визнання українських дипломів за кордоном, підвищення ефективності, якості освіти і тим самим, конкурентноздатності українських вузів та їхніх випускників на європейському та світовому ринку праці. Адже Болонський процес стає частиною процесу глобалізації вищої освіти та глобального ринку праці. І сьогодні неможливо аналізувати освітні процеси, тенденції всередині окремої країни поза межами глобального контексту. Стрімко розвивається міжнародний ринок освітніх послуг. Нам необхідно добитися визнання європейською та світовою спільнотою вітчизняної освіти як самодостатньої й конкурентноспроможної. Основні вимоги глобалізації до людини – високий професіоналізм, зростити який повинні саме вищі навчальні заклади.

Входження української вищої школи в міжнародний освітній простір надає нові можливості для просування української освіти на міжнародній арені. Запорукою успіху в підготовці висококваліфікованих фахівців у різних галузях знань є співпраця навчальних закладів України з європейськими університетами. Сьогодні над реалізацією великих проектів працюють інтернаціональні команди, тому вчитись працювати разом з колегами з інших країн необхідно зі студентських лав. Інтеграція різних освітніх систем та обмін досвідом дає

можливість університетам України відпрацьовувати нові стандарти навчання і піднімати підготовку студентів на якісно новий рівень [1].

Не можна не погодитись зі словами директора Інституту вищої освіти, доктора філософських наук, професора Віктора Андрущенко [2], що в епоху глобалізації найбільш впливовими факторами соціальної динаміки стають інформація, наука і освіта і конкурентоспроможною буде людина, котра опанувала основи наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, освічена та практично підготовлена, насамперед у професійному, мовному і світоглядному контекстах. Саме в такому ключі розгортаються світові трансформаційні процеси в системі освіти, науки та інформаційних технологій.

Варто зауважити, що Херсонський державний університет веде співпрацю з європейськими вищими навчальними закладами. Основними напрямками міжнародної діяльності є співробітництво з закордонними вищими навчальними закладами, підготовка і укладення угод про академічне та культурне співробітництво з іноземними вищими навчальними закладами і міжнародними організаціями, підготовка та реалізація міжнародних проектів у сфері науки та освіти, співробітництво з міжнародними фондами та організаціями за програмами наукових обмінів і стажувань викладачів та студентів, організація та забезпечення академічної мобільності студентів, аспірантів та викладачів університету.

Також, на базі університету 22 травня 2010 року відбулося відкриття регіонального Інформаційного центру Європейського Союзу. Інформаційні центри ЄС створюються Представництвами Європейського Союзу для сприяння освіті та дослідженням з питань європейської інтеграції. Ці установи надають всім бажаючим різноманітну, всеосяжну інформацію про Європейський Союз, поточну проблематику і стратегію подальшого розвитку європейської спільноти. Інформаційний центр Європейського Союзу при ХДУ отримує інформацію від офіційних установ Європейського Союзу, має широкий вибір різноманітних публікацій, книжок, буклетів, довідників, періодичних видань, журналів ЄС, статистичних збірників, у яких усі бажаючі зможуть знайти інформацію про Європейський Союз, його інституції, відносини ЄС та України, програми, конкурси, гранти та стипендії, що діють в ЄС, в яких студенти можуть брати участь і пройти стажування в одній із країн ЄС та багато іншої корисної інформації. Крім того, Інформаційний центр ЄС при ХДУ проводить для студентів університету різноманітні пізнавально – розважальні заходи, що безпосередньо пов'язані з Європейським Союзом, а саме: конференції, Дні

культур країн-членів ЄС, традиції святкування свят ЄС, круглі столи, вікторини, конкурси та інші заходи. Студенти та викладачі ХДУ мають змогу дізнатися багато корисної інформації про ЄС, його історію, політику, інституції; цікаві факти про країни – члени ЄС, їхню культуру, освіту, традиції і т.п.

Отже, серед основних завдань входження вищої освіти в світовий освітній простір є досягнення нею більшої конкурентоспроможності, прозорості і значущості як на національному, так і на міжнародному ринку праці. Слід чітко розуміти, що мобільність студентства і професорсько-викладацького складу, участь в освітніх програмах і т.п. – все це входить в число важливих проявів процесу глобалізації.

Список використаних джерел:

1. *Бондаренко М.* Інтеграція в європейську систему вищої освіти в ІТ-галузі шляхом участі в міжнародних освітніх програмах, проектах та конкурсах / М. Бондаренко // Вища школа. – 2011. – № 2. – С. 7-14.
2. *Розумний А.* Вища освіта в контексті глобалізації [Електронний ресурс] / А. Розумний. – Режим доступу: http://dt.ua/EDUCATION/vischa_osvita_v_konteksti_globalizatsiyi-27068.html

Д. филос. н Леонтьева Е. Ю., к. филос. н. Леонтьев А. Н.
Волгоградский государственный технический университет
Российская Федерация

ПРОБЛЕМЫ РЕФОРМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Исследуя вопрос об образовании в эпоху глобализации обратим внимание на проблему качества образования. С одной стороны в условиях нынешней информатизации, отсутствия жестких идеологических барьеров, качество образования должно быть на высоте, однако реалии дня сегодняшнего доказывают, что это не совсем так. В связи с известной демографической ямой число поступающих в российские вузы практически сравнялось с числом выпускников школ. В этих условиях говорить об элитарности высшего образования не имеет смысла. Тем более, что некоторые крупные компании проводят политику, направленную на то, чтобы все рабочие имели высшее образование. Тем самым Россия достигла уровня, что высшее образования стало обычным, просто образованием, перестало быть на самом деле высшим.

Оборотной стороной стало возникновение «условно-высшего образования». Это когда диплом есть, а вот насчет знаний и умений – вопрос. Закон гласит, что никто не имеет право оспаривать диплом, за исключением вуза,

который его выдал. Но трудовое право допускает вариант проверки качества образования, которым бизнес и пользуется. Это испытательный срок. За месяцы испытательного срока можно понять, что за специалист пришел на производство. Но это очень затратный и медленный механизм, который в наших социальных условиях удалось извратить: лицу, проходящему испытательный срок, могут совсем не выплатить зарплату. Или когда большая часть специалистов и работников привлекается к труду в режиме аутсорсинга, что нивелирует жесткость российского трудового права.

Промежуточные формы массового и многомерного ранжирования соискателей вакансий, которые предлагают различные кадровые агентства пока не находят распространения. Возможно, это связано с тем, что данные методики не могут уверенно замерить то, что называется лояльностью – весьма необходимое и востребованное качество российского работника. Именно в этом случае прием по знакомству имеет свои преимущества: ответственность за качество принятого работника распространяется и на того, кто порекомендовал. А это проще и надежнее, чем анкетирование, пускай и с использованием информационных технологий.

Как не печально отмечать, но одной из проблем отечественного высшего образования, пусть и в эпоху глобализации, является проблема очевидного лоббирования интересов центральных – московских – вузов. Падение конкурсов и, как следствие, качества абитуриентов-студентов с необходимостью порождает продавливание интересов через «протаскивание» нужных правовых актов, устанавливающих содержание и направление реформы. Суть: московские вузы должны сохраниться, региональные (провинциальные) сократиться. Но не прямым указанием (никто не хочет брать ответственность в этом социально остром вопросе), а путем вялотекущего процесса. Например, путем пересмотра критериев оценки качества преподавательского состава ВУЗа.

Представьте ситуацию (аналогию). Объявили, что будут спортивные соревнования. Победителя определит скорость. Все готовятся быстро бегать. Но когда участники собрались, выяснилось, что в связи с изменившимися обстоятельствами, определяться будет скорость не бега, а плавания. Поэтому заранее понятно, что победителями будут те, кто имеет возможность посещать бассейн и каждое лето выезжает на море. А тем, кто приехал из мест, где бассейнов нет, а речка по колено – ничего не светит. Это справедливо? Эта аналогия приведена, чтобы не пересказывать теорию справедливости Роулза [1]. Займет много места, но суть та же: можно ли считать справедливым общественный договор, если одна из договаривающихся сторон предвидит собственные

выгоды в ущерб другой? По Роулзу – нет. Вот поэтому его теория, столь и популярна на Западе.

Примерно то же самое происходит и в российской высшей школе. Раньше главными критериями научности были остепененность (количество кандидатов и докторов наук), количество научных публикаций и их объем. И казалось, это останется навсегда. Преимущество имели московские вузы. Именно в столице были сконцентрированы ученые советы, издательства, типографии. Постепенно региональные вузы достигли схожих показателей по остепененности, а развитие и доступность полиграфических услуг выровняло и показатели публикационной активности. Что делать? Надо менять правила.

Так появились новые рейтинги научно-педагогических кадров. Сейчас главным среди них является малопонятный и неадекватный так называемый «индекс цитируемости». До этого было количество выигранных грантов, количество публикации в журналах списка, рекомендованного ВАК, публикации в центральной журналах, количество публикаций в зарубежных журналах и т.д. Каждый новый критерий, обосновывающий преимущество столичных вузов, в течение короткого времени компенсировался. Как долго будет продолжаться эта гонка за несправедливостью?

И никогда влиятельным критерием ВУЗа не было параметра, который бы изначально давал преимущества провинциальным высшим учебным заведениям. Например, количество подготовленных специалистов в год в пересчете на одного преподавателя. Или эффективность затрат на одного подготовленного инженера, учителя, врача. В данном случае, чем меньше, тем лучше. Еще один пример. Самый признаваемый и цитируемый на Западе советский философ – Михаил Михайлович Бахтин в жизни достиг только научной степени кандидата филологических наук. В тогдашней «табели о рангах» научных кадров первые строки занимали те, кого сейчас никто не помнит. И именно у них индекс цитирования среди подчиненных был самым высоким. Ведь всего лишь на всего надо обладать высоким статусом, чтобы обязать зависимых цитировать. А «директора научной истины» опять же сосредоточены в Москве.

Отдельный разговор – учебная нагрузка. Не стоит вдаваться в подробности организации учебного процесса, тонкости подсчета часов аудиторной нагрузки и самостоятельной работы студентов. Стоит привести только один пример. Както, беседуя с коллегой из Москвы, спросил о том, сколько у него студентов, сколько подписей в зачетках он ставит в семестр. Ответ: 20-25, максимум 30. Доцент регионального вуза ставит сотни подписей. То есть ведет занятия, принимает зачеты и экзамены у нескольких сотен студентов. Согласен, это

касается, прежде всего, преподавателей, ведущих дисциплины социально-гуманитарного блока (история, философия, культурология, политология, право и др.). Но все равно, цифры несопоставимые.

Здесь можно услышать возражение, что это происходит в ущерб качеству образования. В ответ можно завить, что это вытекает из способов финансирования столичных и региональных вузов и пуститься в анализ денежного вопроса. Но не в этом цель данной публикации. Цель – определить и найти оптимальное сочетание интересов общества в целом и каждого человека в отдельности. Что лучше один высокообразованный врач в столичной клинике или десять фельдшеров по уровню знаний, но реально работающих в отдалённых поселках Севера, Сибири и Дальнего Востока? Уровень затрат на образование – сопоставим. И инженеры, учителя, врачи нужны именно в тех местах, где они востребованы. Здесь должна быть система подготовки кадров. Металлургов надо готовить там, где металлургические заводы, машиностроителей там, где машиностроительные предприятия, агрономов там, где есть сельхозпроизводство! Чтобы не тратить государственные деньги на обучение «офисного планктона».

Список использованных источников:

1. Роулз Дж. Теория справедливости / Дж. Роулз; пер. и науч. ред. Целищев В. В. – Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1995. – 535 с.

Лукашевич Н.В.

*Гродненский государственный университет имени Янки Купалы,
Республика Беларусь*

ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Во время господства интернета нельзя представить себе изучение иностранных языков и обучение им без современных IT-технологий. Современное поколение очень активно использует интернет в изучении иностранного языка. В сегодняшнем глобализированном мире изучение и обучение иностранному языку должны снова и снова приспосабливаться к самым различным потребностям и требованиям обучаемых. Современные технологии открывают многочисленные возможности для индивидуализации этого процесса. Они делают обучаемых независимыми во временном и территориальном пространствах, облегчают независимое и конструктивное изучение. Наряду с легко-

реализуемым информационным обеспечением, современные технологии воплощают в реальность столь необходимые для занятия иностранным языком всемирную коммуникацию и кооперирование, а также доступ к самым актуальным аутентичным источникам и материалам для занятий.

Common European Framework of Reference — CEFR (Общеввропейские компетенции владения иностранным языком) подразделяет знания и умения учащихся на три крупных категории, которые далее делятся на шесть уровней: А «Элементарное владение» (А1 Уровень выживания, А2 Предпороговый уровень), В «Самостоятельное владение» (В1 Пороговый уровень, В2 Пороговый продвинутый уровень) и С «Свободное владение» (С1 Уровень профессионального владения, С2 Уровень владения в совершенстве). Для каждого уровня описываются знания и умения, которые должен иметь учащийся в чтении, восприятии на слух, устной и письменной речи. В практике эти области встречаются чаще всего в комбинации друг с другом и потому изучаются и преподаются при обучении интегрировано.

При использовании в изучении иностранного языка профессиональных цифровых аудио- и видеофайлов речь идет об использовании теленовостей, репортажей, интервью. Большой выбор таковых предлагают BBC, ARD Mediathek, Radio France, Radio National de Espana и т.д. Среди подкастов (информационных файлов) встречаются новости с медленным темпом речи и транскрибированными текстами, например «Journal en francias facilie», «BBC World News for Children» и достаточно медленно произносимые выпуски теленовостей Deutsche Welle. Существуют также файлы, предлагаемые преподавателями иностранных языков или языковыми школами, зачастую к ним прилагаются транскрибированные тексты и упражнения. К ним относятся, например, Schweizer Podclub, испанский блог SSL4You (Teresa Sanchez), французский блог GABFLE, Breaking News English (Sean Banville) и немецкий блог Slow German.

Трудность при поиске и выборе подходящего аудиофайла заключается в том, что, в отличие от текстов, их нельзя просмотреть и заранее выяснить основную мысль, так что обучаемый вынужден прослушать полностью весь файл, прежде чем узнать, является ли он подходящим. Облегчить выбор текста может часто имеющееся в наличии письменное краткое содержание аудиофайла или даже целый текст. Аудиодокумент должен соответствовать учебным требованиям, опытности обучаемого и иметь актуальный аутентичный контекст. Если же темп речи будет слишком быстрым, то он может быть отрегулирован с помощью бесплатной программы для обработки аудиофайлов

Audacity. тому же, тексты для прослушивания могут быть поделены на части, которые, в свою очередь, присоединяются к любому другому тексту. Обработкой аудиофайла может заниматься не только обучающий персонал в процессе подготовки к занятиям, но и сами обучаемые, имея при этом возможность выбора и обработки текста. При этом необходимо следить за тем, чтоб не терялась аутентичность обрабатываемого файла.

В отличие от традиционного *аудирования* в аудитории, обучающиеся посредством портативных устройств имеют доступ к данным прослушиваемого текста и могут в индивидуальном порядке изменять его темп, останавливать, проматывать его вперед или назад. После закрепления понимания прослушанного текста с помощью заданий, предлагается так называемая продуктивно-творческая фаза, выходящая за рамки собственно текста. При применении информационных файлов обучающимся предлагается выразить свое мнение или сделать собственный доклад в письменной форме. Еще одна форма непосредственного участия заключается в создании собственного текста для аудирования, который может быть представлен для использования обучающимися иностранным языком на Audio-Lingua.eu. Возможность социального взаимодействия создает условия для развития навыков письма и говорения.

Также как и аудирование, развитие *чтения* является необходимым навыком для более продуктивных видов иноязычного общения. Интернет предлагает целый набор текстов на различных европейских языках и различных уровнях сложности на любую тематику. С появлением Web 1.0 гипертексты обогащают получение знаний в области иностранных языков и помогают, прежде всего, самостоятельно, конструктивно-ориентированным учащимся организовать свою схему обучения, быстро достигать последующей информации или определений и/или перевода ключевых слов либо выражений (например, Britannica, Wikipedia). Также так называемый «Cursor Translator» является помощником для достаточно незатруднительного раскрытия смысла текста (например, онлайн-журнал в Sportlight-Verlag).

В некоторых ресурсах, например, онлайн-газетах как New York Times, или бесплатных образовательных ресурсах (Open Educational Resources) есть возможность аудиовизуального восприятия. При этом титры представляются в прямом эфире вместе с видеозаписями интервью, телевизионных дискуссий и лекций, так что обучаемый пользуется при этом синхронными титрами для лучшего понимания. Однако, в случае использования Интернет-ресурсов необходимо обращать особое внимание на качество используемых материалов и пользоваться только надежными источниками.

Для развития разговорных навыков современный интернет делает возможным развитие не только письма, чтения и восприятия на слух, но и *говoreния*. Асинхронная речь в монологической форме может изучаться в сопровождении аудиовизуального материала с помощью презентационных программ (Powerpoint). Затем данный материал может быть иным обучающимся и просто пользователям интернета, быть обнародован (например, на You Tube). Этот файл может быть прокомментирован, что, в свою очередь, приведет и к необходимости совершенствования навыков письма. Для инициации интенсивных процессов общения с помощью устной речи необходимы и формы диалогического общения. Они могут осуществляться в парной и групповой работах.

Письмо, наряду с говорением, характеризуется как продуктивный навык. Интернет предоставляет различные дополнительные возможности для придания ему особого и интересного значения. И если среди молодежи обмен e-Mail сообщениями уступил свое место сообщениям SMS, то в профессиональном общении он приобрел весьма ощутимое значение. Кстати, в Европе на занятиях иностранным языком становятся популярными e-Mail-проекты. Таким образом, в весьма увлекательной форме тренируется лексика и происходит знакомство с новыми словами. В Европе такое виртуальное общение применяется программой eTwinning (<http://www.etwinning.net>).

Можно сделать вывод, что с помощью современных технологий изучение иностранного языка принимает в последние десятилетия широкие обороты. Стремительно облегчает информационное обеспечение появление новых предложений современных технологий и веб-ресурсов. Это делает возможным сделать обучение каждого отдельно взятого обучаемого более индивидуализированным. Необходимо и в дальнейшем исследовать и развивать возможности интернета для создания комфортных условий изучения иностранного языка с помощью новейших технологий.

К. пед. н. Луценко В. І.

ДВНЗ «Національний гірничий університет», Україна

ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ЧИННИК ПРОДУКТИВНОСТІ ОСВІТИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Європейська кредитно-трансферна система для української освіти стала лакмусовим папірцем, який проявив низку прихованих недоліків, одним із яких можна назвати недостатнє планування робочого процесу у ВНЗ. На противагу школі, де цьому питанню приділяють значну увагу і вважають одним із

ключових при формуванні алгоритму ефективного навчання, ВНЗ намагаються поступово вдосконалювати ці процеси відповідно до потреб аудиторії, вимог освітніх організацій та роботодавців. Принциповим є укорінення у свідомість людей розуміння необхідності зорієнтувати навчальний процес на потреби ринку, тільки так можна уникнути питань невідповідності сучасного випускника реаліям професійного ринку. Важливою ланкою діяльності ВНЗ є планування, яке є багатограним явищем, що потребує зусиль у впровадженні. Отже, актуальність дослідження полягає у виявленні ефективних шляхів запровадження планування навчального процесу у ВНЗ.

Метою доповіді є висвітлення різних методик планування навчального процесу у вишах. Поставлена мета передбачає виконання низки завдань: тлумачення терміну планування та визначення основних етапів, на яких воно відбувається; встановлення продуктивної технології планування.

Дослідженням проблеми планування в навчальному процесі займалися М. Барна, Ю. Борисова, В. Васильєв, І. Матіюк, головний акцент в їх працях був зроблений на аналіз основних положень планування.

Ефективне функціонування ВНЗ III–IV рівнів акредитації неможливе без продуманого планування, адже воно передує процесові навчання, створює для нього основу. Планування – це підготовчий стан кожного управлінського циклу. Розробити план – передбачити комплекс заходів, спрямованих на поліпшення навчально-виховної роботи та її результативності. Проте зараз проблема ВНЗ не у відсутності навчальних планів, а в наявності малоефективного планування. Переважна більшість систем підготовки кадрів основну увагу звертає тільки на загальне планування навчального процесу, досліджує нормативні документи, стандарти вищої освіти, навчальні плани та особливості їх розроблення, аналізує індивідуальний план науково-педагогічного працівника відповідно до робочого часу. Однак лакунарним залишається питання локального планування навчального процесу, де основним стають взаємини викладач – студент, студент – початкова програма. Саме на цьому етапі й виникають сьогодні труднощі, бо ВНЗ конкурують не між собою, хоча і присутня така ілюзія, а з роботодавцями, які забирають студентів з навчальних аудиторій і дають заробітну плату і мінімальні практичні навички в професії.

Отже, зміни, які принесла Болонська система є не завжди ефективними, бо під час планування процесу навчання студентів за спеціальністю дуже мало враховані реалії сучасного життя, які, наприклад, вимагають знання іноземної мови, а навчальний план дає збільшення кількості годин на предмети соціального циклу. Подібна ситуація і з дисциплінами спеціалізації, які замінені загальноосвітніми предметами.

Головними документами, що регламентують процес планування навчального процесу для студентів є навчальний план, навчальна та робоча програми з дисципліни. Програми ВНЗ видозмінилися у зв'язку з орієнтацією на модульну технологію навчання. Однією з особливостей кредитно-трансферної системи організації навчального процесу є планування навчального процесу в кредитних модулях, що має забезпечити можливості студентської мобільності, досягнення сумісності програм підготовки та навчання студентів за індивідуальними траєкторіями навчання. До того ж проблема полягає в постійних змінах навчальних планів, що останнім часом відбувається у багатьох навчальних закладах, це не дозволяє відшліфувати навчальні та робочі програми. Оскільки теоретично вибудовані програми дуже часто на практиці є важкими до застосування. Чітко прописаний тематичний план, розподіл матеріалу навчальної дисципліни на змістові модулі не гарантують продуктивного освітнього процесу та об'єктивного оцінювання. Динамічний розвиток середовища передбачає відведення у навчальному процесі значної ролі технології моделювання різних виробничих ситуацій, що дозволяє в межах ВНЗ адаптувати студента до реалій виробничого процесу, зробити випускника конкурентоздатним на ринку.

Крім загального планування навчального процесу спеціальності, обов'язково необхідно звернути увагу на внутрішнє планування робочого часу. Навчальні плани спеціальностей передбачають значну кількість годин на самостійну роботу студентів, проте процес, на нашу думку, організований не достатньо вдало, бо викладач не здатен забезпечити якісну перевірку всіх завдань, що були виконані студентом, це пов'язано зі зменшенням кількості аудиторних годин. Навчальний план для якісного засвоєння знань повинен передбачати поступове зростання рівня складності навчальних дисциплін відповідно до профілю спеціальності, тоді варто говорити про вдалий підхід до планування.

Запровадження ECTS змусило викладача переформатувати як структуру та наповнення робочих документів, які регламентують навчальний процес, так і взаємини з аудиторією. Акцент поступово зміщується на самостійну роботу студентів, де викладач перебирає на себе роль консультанта, але він не є пасивним споглядачем, а вибудовує блоки завдань, що допоможуть засвоїти теми. Принциповою проблемою для досягнення плідного навчального процесу стало недосконале навчально-методичне та технічне забезпечення дисципліни. Недоукомплектованість дисципліни навчальними виданнями та низький рівень технічної бази призводять до мінімізації результатів навчання, коли теорія домінує над вміннями застосувати набуті знання на практиці. Простежується постійна зорієнтованість студента на отримання високої оцінки, механічного виконання завдань і зниження продуктивності.

У моделі розвитку професійної компетентності студента необхідно розглядати дві важливі складові: планування навчального процесу повинно сприяти формуванню професійної компетенції студента в процесі навчання та розвиток професійних компетенцій викладача у процесі професійної діяльності.

Уміння зреалізувати в навчальному процесі завдання профілізації навчання може сформуватися лише за умови глибоко вмотивованої, активної самостійної діяльності. Враховуючи особистісні якості студента, його інтереси, культурний і науковий рівень, виявлені засобами науково обґрунтованої діагностики, можна було б визначати, за яким саме профілем викладання дисциплін у ВНЗ діяльність конкретного викладача була б найефективнішою.

ECTS загострила необхідність підвищення дидактичних здібностей викладачів ВНЗ, що проявляється у здатності створити оптимальні умови для засвоєння студентами навчального матеріалу, зробити його доступним для розуміння та викликати в учнів інтерес до предмета, до навчального матеріалу, де теоретичні знання будуть поєднуватись з практичною їх реалізацією в польових умовах. Саме при допомозі цих здібностей викладач зможе адаптувати рівень складності предмету до рівня підготовленості аудиторії та особливостей спеціальності.

Педагог має забезпечити студентів певною базою знань, професійних умінь та навичок, що відповідають умовам сучасності. Крім того, викладач повинен пам'ятати про морально-ціннісні настанови. Тому на сучасному етапі до планування навчального процесу загалом і планування практичної підготовки студентів висувають особливі вимоги, де враховується професійна компетентність і особистісно-психологічні якості.

Сьогодні гостро стоїть проблема реального, а не формального впровадження процесу планування профільного навчання у ВНЗ. Серед шляхів виходу із ситуації, що склалася, варто запропонувати збільшення уваги до покращення матеріально-технічної бази ВНЗ або пошуки альтернативних шляхів створення робочих лабораторій, наприклад, через домовленість з роботодавцями про проведення на їх базі практичних занять.

Спостереження над запровадженням у навчальному процесі ECTS засвідчив, що досягнення її ефективності ще не відбулося, бо і технологія, і заклади, де відбувається її впровадження потребують удосконалення.

К. пед. н. Сергеева Л. В.

Поволжский государственный университет сервиса

Российская Федерация

ИНСТРУМЕНТЫ ИНТЕГРАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Известно, что глобализация рассматривается как процесс всемирной, экономической, политической, технологической и культурной интеграции. Понятно, что и образование не может стоять в стороне от процесса всеобщей интеграции, стандартизации и сближения между разными странами.

Подготовку высококвалифицированных специалистов для решения глобальных проблем могут осуществлять интегрированные системы образования путем создания единых стандартов для облегчения взаимодействия и увеличения мобильности в сфере высшего образования. Координация действий в интегрированной образовательной среде может осуществляться через единое образовательное пространство.

Процесс интеграции охватил все ступени образования. Качество, содержание образования в значительной мере претерпевают изменения под влиянием этих процессов. Двухуровневая система высшего образования, Госы 3-го поколения, компетентностный подход – это показатели процессов интеграции образования. Центральным понятием в компетентностном подходе есть компетентность личности, которая обладает интегративной природой, объединяет знание, навыковую и интеллектуальную составляющую образования.

Единое образовательное пространство (ЕОП) в Европе инициировал, как известно, Болонский процесс. Формирование ЕОП сегодня невозможно без информационных технологий и формирования информационно-образовательной среды (ИОС).

Интеграция образования имеет несколько составляющих: дидактическую, методическую и организационную.

Под ИОС понимается, как правило, следующее:

- системно организованная совокупность информационного, технического, учебно-методического обеспечения, неразрывно связанная с человеком как субъектом образовательного процесса;
- антропософический релевантный информационный антураж, предназначенный для раскрытия творческого потенциала и талантов обучающего и обучающегося;
- единое информационно–образовательное пространство, построенное с помощью интеграции информации на традиционных и электронных носителях,

компьютерно-телекоммуникационных технологиях взаимодействия, включающее в себя виртуальные библиотеки, распределенные базы данных, учебно-методические комплексы и расширенный аппарат дидактики.

Даже в этих определениях можно видеть значительное разнообразие мнений о сущности такого сложного явления, как ИОС.

Чтобы разобраться в сложных явлениях и разработать научные рекомендации, целесообразно формализовать процесс, разработать математические или описательные модели явления.

Образовательная модель ЕОП реализует концепцию организации информационно-образовательной среды как сущностного фактора, обеспечивающего системность подготовки и формирование компетентности в процессе обучения.

Создание высококачественной и высокотехнологичной информационно-образовательной среды рассматривается в основном как достаточно сложная техническая задача, позволяющая модернизировать технологический базис системы образования, осуществить переход к открытой образовательной системе, отвечающей требованиям постиндустриального общества периода глобализации.

Вместе с тем нельзя отрицать, что создание ИОС это не только чисто техническая задача. Для ее создания, развития и эксплуатации необходимо полностью задействовать научно-методический, организационный и педагогический потенциал ЕОП.

Анализ множества определений ИОС позволяет сделать вывод, что это – совокупность (скорее, система) информационной, технической и учебно-методической подсистем, целенаправленно обеспечивающих образовательный процесс, а также его участников.

Сформулируем типологические признаки образовательной среды:

1. Образовательная среда любого уровня является сложно–составным объектом системной природы.

2. Целостность образовательной среды является синонимом достижения системного эффекта, под которым понимается реализация комплексной цели обучения и воспитания на уровне непрерывного образования.

3. Образовательная среда существует как определенная социальная общность, развивающая совокупность человеческих отношений в контексте широкой социокультурно-мировоззренческой адаптации человека к миру, и наоборот.

4. Образовательная среда обладает широким спектром модальности, формирующего разнообразие типов локальных сред различных, порой взаимоисключающих качеств.

5. В оценочно-целевом планировании образовательные среды дают суммарный воспитательный эффект как положительных, так и негативных характеристик, причем вектор ценностных ориентаций заказывается с целевыми установками общего содержания образовательного процесса.

6. Образовательная среда выступает не только как условие, но и как средство обучения и воспитания.

7. Образовательная среда является процессом диалектического взаимодействия социальных, пространственно-предметных и психолого-дидактических компонент, образующих систему координат ведущих условий, влияний и тенденций педагогических целеполаганий.

ИОС, созданная средствами информационно-коммуникационных технологий, рассматривается как инструмент ЕОП и выражается в целостности специально организованных условий образования.

К. пед. н. Синякова М. Г.

Уральский государственный педагогический университет,

Российская Федерация

ОСОБЕННОСТИ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА РОССИИ

Россия исторически объединила в своем составе множество стран и народов, которые различаются по языку, культуре и вероисповеданию. При этом русская культура всегда являлась ее центральным компонентом и играет главную роль в выработке путей цивилизационного развития страны. Полиэтнический состав населения, свободное сосуществование и активное взаимовлияние разных этнических традиций и языков придают общему культурно-цивилизационному потенциалу России особую устойчивость и открытость. Явное отличие России от большинства других стран заключается в уникальном объединении на ее территории обществ, различающихся уровнем социального и культурного развития.

В то же время за последние два десятилетия Россия столкнулась с теми же миграционными проблемами, которые характерны практически для всех государств современного мира. Развал СССР, разрушение сложившейся в течение 70 лет государственной политической и социально-экономической системы, централизованного механизма регулирования демографических процессов привели к массовому перемещению населения.

В целом можно сказать, что миграционные процессы в России протекают примерно так же, как во многих экономически развитых странах мира. В настоящее время спрос России на мигрантов в большей мере обусловлен экономическими и демографическими причинами [4]. Необходимость трудовой миграции, в частности международной (внешней) иммиграции, применительно к России связывается с действием трех основных факторов.

Во-первых, такая необходимость обусловлена кризисными явлениями в демографических процессах, что находит выражение в неуклонном сокращении численности населения России и его отрицательном естественном приросте (с 1995-го по настоящее время). Эксперты предсказывают, что на фоне старения населения и усиления дефицита населения в трудоспособном возрасте Россия столкнется с усиливающейся конкуренцией за рабочую силу на мировых рынках труда, к которой она не готова [1].

Во-вторых, такая необходимость связывается с усиливающимся дефицитом рабочих кадров для малоквалифицированных (и низкооплачиваемых) вакансий, когда именно трудовая иммиграция рассматривается в качестве условия заполнения ниши малоквалифицированных и низкооплачиваемых вакансий.

В-третьих, важную роль в данном контексте играют изменения в структуре занятости коренного населения России, проявляющиеся в неуклонном снижении доли занятых в промышленности, строительстве и на транспорте и приросте доли занятых в торговле и сфере услуг, в том числе информационных и финансовых. Структурные сдвиги в занятости привели к тому, что на рынке труда появились специфические иммигрантские ниши, которые практически невозможно заполнить за счет коренного населения.

Перечисленные факторы и определяют необходимость рассмотрения внешней (международной) трудовой иммиграции в качестве важнейшего условия, обеспечивающего экономический рост, с одной стороны, гибкость и адаптивность локальных рынков труда – с другой [2].

До недавнего времени в России поселялись семьи, изначально ориентированные на русскую культуру; происходило воссоединение разрозненных частей русской диаспоры с культурой метрополии. Подчеркивая важность данного процесса, Президент Российской Федерации своим Указом от 22.06.2006 года № 637 утвердил Государственную программу на 2007-2012 годы по оказанию содействия добровольному переселению в Российскую Федерацию соотечественников, проживающих за рубежом. Однако общая численность прибывших участников программы по Российской Федерации не совпадает с предварительными расчетами, число участников программы переселения значительно

меньше, чем ожидалось. Причины этого связаны преимущественно с ограниченными возможностями конкретных регионов и муниципальных образований по трудоустройству переселенцев и обеспечения их жильем [3].

Вместе с тем ежегодно возрастает доля въезжающих в Россию и не говорящих по-русски мигрантов из Средней Азии и Кавказа.

Все вышеизложенное обуславливает изменения и в отечественном образовании, которому предстоит решить сложную задачу подготовки молодежи к жизни в условиях многонациональной и поликультурной среды, к диалогу и межкультурному взаимодействию. Кроме того образование – один из наиболее действенных инструментов социального конструирования идентичности.

Проблемы развития миграционных процессов и их влияния на образование отражены в исследованиях С. К. Бондыревой, Ю. Е. Братского, А. Г. Вишневого, Г. Г. Гольдина, Ю. А. Горячева, А. В. Дмитриева, В. Ф. Захарова, В. Ю. Зорина, Л. В. Корель, Л. Е. Курнешовой, О. В. Лармина, Н. М. Лебедевой, В. М. Моисеенко, В. П. Мошняги, Е. А. Омельченко, В. И. Переведенцева, Т. В. Савченко, В. В. Степанова и др.

До сих пор доминирующее большинство психолого-педагогических исследований рассматривали образовательное пространство в границах конкретного образовательного учреждения с учетом возрастных особенностей субъектов развития (в дошкольном образовательном учреждении, в общеобразовательном учреждении, в высшем учебном заведении), ориентируясь на общие закономерности их построения и их возможную преемственность. При таком подходе в поликультурной образовательной среде учитываются взаимодействие и взаимовлияние условий обучения и воспитания, самобытных культур, представителями которых являются субъекты развития, участие самого субъекта развития как носителя среды в собственном образовании и совершенствовании. Однако такой подход не позволяет увидеть закономерности и особенности формирования и развития региональных образовательных пространств.

Анализ теоретических источников позволил нам выделить характерные черты современного поликультурного образовательного пространства: *протяженность, объем, биполярность, наличие определенного типа отношений, объективно-субъективное влияние* пространства на внутренние объекты, субъекты и процессы.

Протяженность образовательного пространства мы характеризуем с точки зрения представленности обучающихся-мигрантов на различных уровнях образования. Объем поликультурного образовательного пространства, на наш

взгляд, должен быть представлен количественными и качественными характеристиками национальных и этнических субкультур мигрантов, приехавших в регион. Также в характеристике регионального поликультурного образовательного пространства должна быть отражена специфика складывающихся в этом пространстве отношений всех субъектов образования. Через такую характеристику как биполярность необходимо отразить новые элементы образовательной системы региона, которые отражают не только специфику складывающихся отношений в поликультурном образовательном пространстве, но способствуют его развитию. Насколько педагоги осознают наличие такого феномена как поликультурное образовательное пространство и готовы работать адекватно складывающейся социально-культурной ситуации, мы рассмотрим через следующую характеристику этого пространства – объективно-субъективное влияние пространства на внутренние объекты, субъекты и процессы.

Нами было проведено изучение поликультурного образовательного пространства таких регионов России как Амурская область, г. Москва как крупнейший мегаполис страны и Свердловская область.

В ходе исследования были использованы статистические данные УФМС России, данные сайтов региональных Управлений образования, материалы региональных, всероссийских и международных научно-практических конференций, результаты экспертных опросов, результаты собственного психологического исследования развития профессионально-психологических характеристик педагогов указанных регионов.

В целом проведенное исследование позволило выявить особенности современного поликультурного образовательного пространства России и региональные его специфику.

К общим характеристикам поликультурного образовательного пространства регионов России нами отнесено следующее.

1. Протяженность образовательного пространства, на сегодняшний день, во всех регионах представлена обучением детей-мигрантов на уровнях начального и общего среднего образования.

2. Объем поликультурного образовательного пространства связан во всех регионах с усилением потоков трудовых мигрантов из стран Средней Азии (Таджикистан, Кыргызстан, Узбекистан) и из таких стран дальнего зарубежья как Китай и Вьетнам.

3. Длительные традиции и позитивный исторический опыт совместного проживания разных национальностей и народов в рассматриваемых регионах; а также высокая заинтересованность трудовых мигрантов в сохранении не только

рабочих мест, но и права на жительство в России, оказывают существенное влияние на позитивно складывающиеся отношения между коренным населением и мигрантами, в том числе и в системе образования.

4. Биполярность поликультурного образовательного пространства связана с появлением нового образовательного института – школы с национальным этнокультурным компонентом. Муниципальные системы образования также формируют комплекс оптимальных психолого-педагогических условий социокультурной адаптации детей-мигрантов, куда входит нормативное, информационно-аналитическое и научно-методическое сопровождение, организационные условия; системное повышение квалификации и переподготовки педагогов-практиков, школьных психологов и административных работников.

5. Объективно-субъективное влияние пространства на внутренние объекты, субъекты и процессы выражено в том, что 60% опрошенных педагогов в указанных регионах осознают, что работают в поликультурном образовательном пространстве. При этом все опрошенные педагоги демонстрируют устойчивую этническую идентичность и положительное отношение к своей национальности. Традиционно наши соотечественники предпочитают взаимодействовать с представителями национальностей, близких к собственной (славянская группа – украинцы, белорусы, молдаване и др.), а также национальных групп бывшего СССР (татары, башкиры, армяне и др.). Наименее привлекательными национальностями для российских педагогов являются татары, цыганы, чеченцы, грузины, что объясняется отрицательными этническими стереотипами представителей этих национальностей, вооруженными конфликтами и террористическими актами с участием представителей этих национальностей, получившие широкую огласку в обществе.

Региональная особенность поликультурного образовательного пространства, на наш взгляд, выразилась в следующем:

- наибольшая протяженность поликультурного образовательного пространства наблюдается в Москве (здесь обучаются большое количество мигрантов на всех уровнях образования – от дошкольного до высшего профессионального), в Свердловской и Амурской областях практически не представлен уровень дошкольного образования, в Амурской области в большей степени привлекательным для мигрантов является уровень профессионального образования;

- различия в культурном наполнении образовательного пространства связаны с географическим положением региона и близлежащими к нему странами, откуда приезжают трудовые мигранты: для Москвы доминирующей

долей трудовых мигрантов являются выходцы из Украины, Молдавии, Белоруссии, для Свердловской области – мигранты из Средней Азии, для Амурской области – мигранты из Китая;

- различия в миграционной политике регионов оказывают влияние на количество учащихся из семей мигрантов, системность и осознанность целенаправленной работы в области их социокультурной адаптации, и в целом на складывающиеся отношения всех субъектов поликультурного образования;

- биполярность поликультурного образовательного пространства подчеркивается различием в организации и проведении целенаправленной работы в процессе адаптации обучающихся-мигрантов к российским условиям, а также разной степенью участия всех субъектов образования в этом процессе и привлечением широкого круга общественных организаций к этой работе;

- объективно-субъективное влияние пространства выявлено в анализе предпочитаемых национальностей у педагогов разных регионов. Территориально-специфичные особенности в положительных и отрицательных выборах объясняются особенностями социальной ситуации на данной территории, частотой контактов с представителями той или иной национальности и складывающимися на этой основе этническими стереотипами. Так, педагоги Амурской области в числе предпочитаемых национальностей называют якутов, что может объясняться их благоприятным социальным образом, обусловленным положительными контактами, а также наличием у испытуемых представлений об образе жизни и национальных особенностях якутов. Отрицательные выборы в отношении китайцев, цыган и таджиков среди педагогов Свердловской области могут быть, в свою очередь, обусловлены социальной ситуацией в городе, связанной с большим количеством мигрантов этих национальностей и негативным отношением среди горожан к этому.

В целом, исследование показывает, что региональная динамика трудовых миграционных потоков определяет интенсивность взаимодействия процессов, характеризующих поликультурное образовательное пространство, и субъектов образования. Так же мы отмечаем влияние социально-экономической и социально-культурной ситуации в регионе на развитие регионального поликультурного образовательного пространства.

Необходимо отметить, что специфика складывающихся отношений всех субъектов образования в контексте поликультурности современного образования связана с традициями и историческим опытом совместного проживания разных национальностей и народов в регионе и мотивацией трудовых мигрантов, приехавших в регион.

Список использованных источников:

1. Нужны ли иммигранты российскому обществу? / под ред. В. И. Мукомеля, Э. А. Паина. – М.: Фонд «Либеральная миссия», 2006.
2. Региональное измерение трансграничной миграции в Россию / науч. ред. С. В. Голунов. – М.: Аспект Пресс, 2008.
3. Статистика Управления Федеральной миграционной службы / Материалы сайтов ФМС РФ и УФМС России по Свердловской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.fms.gov.ru; www.ufms-ural.ru.
4. Федотова М. Ф. Современная миграционная политика Российской Федерации / М. Ф. Федотова, И. С. Шойко // Право и безопасность. – 2010. – № 2 (35). – Режим доступа: <http://demoscope.ru/weekly/2008/0315/tema01.php>, <http://demoscope.ru/weekly/2008/0315/tema02.php>

К. п. н. Співаковська Є. О.

Херсонський державний університет, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В Україні, як і в інших розвинутих країнах світу, освіта визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства. Освітні та наукові напрями європейської інтеграції займають особливе місце, зумовлене потенційною можливістю досягти вагомих успіхів у інтеграційному процесі саме у цих напрямках. На сьогоднішній день досягнутий досить високий рівень розвитку освітніх систем в європейських країнах. Освіта в країнах ЄС є вагомим чинником їх інтелектуального, економічного, соціального, науково-технічного і культурного розвитку, яка значною мірою забезпечує цим країнам стабільність й еволюційний характер розвитку, дозволяє удосконалити життєвий устрій, поглиблювати демократичні процеси, поступово підвищувати духовний і матеріальний рівень мирного, творчого життя населення – головної мети прогресивного розвитку людини і суспільства. Для України, у культурно-освітньому аспекті, європейська інтеграція – це входження до єдиної сім'ї європейської спільноти, повернення до європейських політичних і культурних традицій.

Інтеграційний процес на відповідних напрямках полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, поширенні власних культурно-освітніх здобутків у ЄС. У кінцевому результаті такі кроки спрацьовуватимуть на підвищення в Україні європейської культурної ідентичності та інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього середовища. Нині в Україні сфера освіти перебуває на етапі модернізації, головною метою якої є створення механізму сталого розвитку та забезпечення якісної підготовки фахівців у відповідності до міжнародних стандартів. Для того, щоб Україна зайняла гідне місце серед країн міжнародного співробітництва, необхідно вибрати тип розвитку економіки, який забезпечить їй процвітання в майбутньому. Таким

чином, розвиток можна вважати інноваційним. Для інноваційного типу характерний високий рівень розвитку науки та освіти, особливо прикладний, розвиток науково-дослідних робіт і конструкторських розробок, що мають сприятливе економічне середовище для реалізації. Але нині наука не належить до державних пріоритетів в Україні. Необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення і підвищення якості є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації та проблемами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації у цьому світі.

Починаючи з 2005 року Херсонський державний університет активно застосував Болонський процес у навчання. У нашому університеті існує дво-рівнева система освіти, де готують бакалаврів (3–4 роки навчання) і магістрів (ще 1,5–2 роки). Крім цього, існує система оцінювання знань в умовах кредитно-модульної системи підготовки фахівців. Позитивна вона тим, що в її основі – систематична праця. Модуль являє собою певну сукупність освітніх знань, що реалізуються у відповідності з вибором студента. Цей сучасний підхід дозволяє перейти від системи суб'єкт (педагог) – об'єкт (студент) до реального переходу студента в активного і відповідального суб'єкта навчального процесу. Варто зазначити, що наш університет веде активну міжнародну освітню та науково-технічну діяльність, сприяє інтеграції системи освіти України у світовий освітній простір, а саме: кожного року університет проводить взаємний обмін студентами, слухачами, викладачами і науковцями; реалізує спільні навчальні програми і наукові дослідження тощо. Наші студенти мають можливість стажуватися в університетах країн світу, з якими налагоджені зв'язки при імплементації різних проектів. Наприклад, Tempus, саме завдяки участі нашого університету у цьому проекті кожного року проводиться міжнародна конференція «Інформатизація освіти в Україні. Інформаційно-комунікаційні технології у вищих навчальних закладах». Завдяки участі у різноманітних проектах в університеті створено сучасну інформаційну інфраструктуру як для навчання студентів, так і для адміністрування та управління університетом. На базі Херсонського державного університету створено науково-дослідний інститут інформаційних технологій, який має такі відділи як: відділ інформаційних технологій управління, мультимедійних та дистанційних технологій навчання, лабораторію геоінформаційних систем, лабораторію з розробки та впровадження педагогічних програмних засобів, лабораторію інтегрованих середовищ навчання. Розгалужена мережа Інформаційних центрів ЄС в Україні є частиною всесвітньої мережі, до якої входять більше 600 Інформаційних центрів. Сьогодні в Україні діє 11 Інформаційних центрів ЄС,

розташованих у вищих навчальних закладах. Слід зауважити, що 22 травня 2010 року на базі ХДУ було урочисто відкрито Інформаційний центр ЄС, який сприяє освіті та дослідженню питань європейської інтеграції, надає всім бажаючим необхідну інформацію про історію виникнення ЄС, розвиток та принципи формування Європейського Союзу, сучасний стан розвитку взаємостосунків України і ЄС, поточну проблематику і стратегію подальшого розвитку європейської спільноти. Завдяки нашому центру студенти мають змогу знайомитися зі стипендіальними програмами, брати участь у різноманітних заходах: конференціях, круглих столах, дебатах тощо. Інфоцентр ЄС при ХДУ має широкий вибір публікацій та матеріалів офіційних установ ЄС, періодичних видань, журналів про життя та соціальні стандарти, освіти в країнах ЄС, та інші інформаційні ресурси. Центр представляє собою інформаційне середовище, де всі бажаючі розширюють свої пізнавальні потреби. Таким чином, наш університет та Інформаційний центр ЄС при ХДУ веде активну трансформацію та інтеграцію в європейське співтовариство, сприяє освіті та дослідженню питань Європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. *Андрущенко В. П.* Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2004. – 804 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабін І. І.; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
3. *Мовчан В. С.* Освіта в контексті глобалізаційних процесів: моральні аспекти / В. С. Мовчан // Філософсько-антропологічні студії. – К.: Стилос; Д.: ДНУ, 2008. – С. 161–167.
4. Сучасні чинники розвитку системи освіти України: Биков Валерій Юхимович, директор Інституту інформаційних технологій і засобів навчання АПН України, член-кореспондент АПН України, доктор технічних наук, професор [Електронний ресурс]. – 19 с. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/content/08bvydse.htm>

К. х. н. Филиппова В. А., к. х. н. Лысенкова А. В., Чернышева Л. В.

Гомельский государственный медицинский университет,

Республика Беларусь

РАЗВИТИЕ МЕДИЦИНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Глобализация современного мира происходит под всеобъемлющим воздействием научно-технической революции, которая определяет возможности «вторжения» знания и распространяет свое влияние на все сферы общественной жизни (в частности, на науку, образование и производство), вносит существен-

ные изменения в деятельность людей (в том числе в научную, образовательную и производственную). Социально-экономическая модернизация нашего общества на основе преобразования его материально-технического, информационно-технологического и инновационного уровня выдвигает в качестве фундаментального фактора прогресс науки, техники, технологии и образования. Высшее образование занимает приоритетную сферу, обеспечивающую подготовку высококвалифицированных конкурентоспособных специалистов к жизнедеятельности в «технизированной» и насыщенной научной информацией действительности. При этом она ориентируется на подготовку специалистов к профессиональной деятельности непосредственно или опосредованно через различные практические приложения, связанные с наукой. Эти аспекты составляют своей интеграцией содержание и структуру институционализации высшего образования, его превращения в жизненно необходимую и системно упорядоченную отрасль расширенного воспроизводства промышленной цивилизации. Для улучшения современного медицинского образования целесообразно решить целый ряд задач, важнейшими из которых являются:

- дополнительная подготовка будущих студентов через систему «средняя школа – вуз»;
- создание университетских сетей в виде ассоциаций, консорциумов и трансграничных сообществ,
- активное привлечение молодых людей, проживающих на постсоветском пространстве и в развивающихся странах Азии и Африки;
- внедрение англоязычных образовательных программ в процесс обучения;
- внедрение современных инновационных образовательных программ и технологий обучения.

Рассмотрим, как происходит реализация вышеназванных задач в Гомельском медицинском университете. Дополнительная подготовка будущих студентов через систему «средняя школа – вуз» становится особенно актуальной в условиях резкого падения качественного уровня среднего образования, а следовательно и абитуриентов. В связи с этим, университеты должны сами заботиться о дополнительной подготовке школьников старших классов. В течение многих лет преподаватели кафедр естественнонаучных дисциплин фактически создают филиалы кафедр и через них готовят будущих студентов. Кроме этого, при университете существует факультет довузовской подготовки, который осуществляет свою деятельность в двух направлениях: подготовительное отделение, функционирующее в течение учебного года, и подготовительные курсы различной продолжительности.

Анализ развития медицинского образования в мире свидетельствует о значительном возрастании удельного веса международного сотрудничества в этой области. Наблюдается конвергенция стандартов непрерывного процесса образования, то есть происходит своеобразная глобализация медицинского образования, что способствует продвижению качественных показателей подготовки специалистов, а, следовательно, и здравоохранения.

Создание университетских сетей в виде ассоциаций, консорциумов и трансграничных сообществ включает в себя коньюгаты как на уровне кафедр, так и на уровне университетов города, области и республики. Многолетние творческие связи соединяют наш университет со странами ближнего и дальнего зарубежья. Обмен студентами, преподавателями, а также выполнение совместных проектов, осуществляется с университетами России, Японии, Великобритании, Германии и других стран. Традиционным стало участие студентов нашего университета в Международных студенческих конференциях.

Активное привлечение молодых людей, проживающих на постсоветском пространстве и в развивающихся странах Азии и Африки к обучению в нашем университете, обусловлено тем, что молодежь составляет подавляющую долю населения развивающихся стран Африки, Азии и Латинской Америки, причем лишь незначительная часть ее имеет возможность получить высшее образование на Родине. Несомненно, что вузам Беларуси следует активнее конкурировать на рынках абитуриентов развивающихся стран. Для этого Гомельский медицинский университет активно сотрудничает с консульствами иностранных государств, посылает своих представителей и проводит рекламные кампании в Индии, Шри Ланке, Нигерии, Сирии, Йемене, Непале, Туркменистане и других странах.

Стратегия активного выхода на международные рынки образовательных услуг имеет еще больший успех при внедрении англоязычных образовательных программ. Внедрение англоязычных образовательных программ в процесс обучения позволяет сделать более привлекательным процесс обучения в нашем университете и увеличить число международных студентов. Даже всеобщая глобализация и интеграция не в силах отменить языкового барьера, поэтому образование, осуществляемое на английском языке, является более качественным и не требует дополнительных затрат на предварительную лингвистическую подготовку.

Внедрение современных инновационных образовательных программ и технологий обучения является насущной необходимостью сегодняшней вузовской подготовки. Целью данной подготовки является не только получение знаний

студентами, но необходимость научить студента самостоятельно овладевать знаниями и информацией, научить воспринимать и продуцировать изменения, выработать потребность в обучении на протяжении жизни. Поэтому, современная образовательная система вузов вступила в инновационный тип развития, когда изменяемость становится ключевой чертой и характеристикой образования. Инновации способствуют, с одной стороны, сохранению непреходящих ценностей, с другой стороны, они несут в себе отказ от всего устаревшего и отжившего. Особый интерес для нас, преподавателей медицинского вуза, работающих на младших курсах, представляют инновации, связанные с разработкой и внедрением технологий, способствующих формированию не только знаний, но и способствующих максимально полному выражению потенциала каждого студента, как личности. Несомненно, что образовательная (педагогическая) инновация – это есть комплексный процесс создания, распространения и использования нового практического средства для формирования у обучающегося инновационного мышления и инновационной культуры. Инновационное образование, по своей сущности, призвано имитировать процесс развивающей инновационной деятельности с тем, чтобы в совместной образовательной деятельности учащиеся освоили механизмы саморазвития и развития социальной практики. В русле этих идей инновационное образование, видится, как развивающееся и развивающее образование в вузе.

Решение вышеназванных задач позволит оптимизировать образование в медицинском вузе и сделает его соответствующим современным процессам глобализации, протекающим в мире.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО І СПЕЦІАЛЬНОГО ТЕКСТІВ

Галема О. Р., к. філол. н. Солтис М. О.

Львівський національний університет імені І. Франка, Україна

ТРУДНОЩІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

У сучасному суспільстві важливим різновидом масової комунікації є реклама. Рекламний текст значно впливає на формування способу життя сучасного громадянина і є важливим чинником розвитку економіки. З наукового погляду важливою є адаптація рекламного тексту до конкретного культурного простору; існує також необхідність виявлення його соціокультурного, вербального і прагматичного аспектів у їх кореляції та взаємодії. Реклама – це комунікативна подія, яка вербалізується у формі мінімального тексту та має на меті спонукати колективного адресата до споживання певних товарів та послуг. Ціллю реклами є створення позитивного іміджу соціальних цінностей, втілених у конкретних персонах та соціальних інститутах.

Реклама – відносно нове поняття, яке становить об'єкт дослідження багатьох наук: економіки, психології, соціології, філософії. Оскільки мовна система домінує у засобах реклами, вона стала об'єктом вивчення мовознавства [3, с. 206]. Вітчизняні та зарубіжні мовознавці не одностайні у визначенні місця реклами у системі функціональних стилів. Одні стверджують, що реклама належить до підстилю публіцистики, інші до стилю розмовної мови. Зокрема Н. Н. Кохтев відмічає, що в рекламі використовуються майже всі публіцистичні жанри: рекламна стаття, рекламна кореспонденція, рекламний репортаж, рекламне інтерв'ю, рекламна рецензія, рекламний звіт, рекламна консультація, рекламний нарис, або рекламне оповідання [1, с. 96]. Мова реклами як і газетно-публіцистичний стиль є емоційно навантаженою, мовлення характеризується відвертістю. Рекламний стиль складається з художньо-графічних і вербальних компонентів. Вербальні компоненти створюють систему, що включає ктематонім (вербальний компонент товарного знаку), слоган (рекламне гасло) і власне рекламний текст [3, с. 14].

Текст – є головним елементом рекламного повідомлення, який розкриває його зміст. Рекламний текст є стислим за формою, але інформаційно насиченим; у ньому відображається привабливість об'єкту, що рекламується, та

його вплив на адресата. Рекламний текст, як правило, містить імпліцитні смисли, які є продуктом когнітивного, прагматичного та стилістичного інструментарію реклами. Важливою вимогою до рекламних текстів є максимум інформації та мінімум слів. Рекламний слоган – це мінімальний мовний зворот, у якому в образній формі максимально відображено суть тексту в формі апеляції до адресата. Для слогана характерні ритмічні та фонетичні повтори, гра слів, контрастність. Хороший слоган має на меті якнайкраще представити фірму, виділити її позитивні сторони та специфіку, напр. попередній слоган фірми «Форд» «*Ford – Die tun was*», і теперішній «*Ford – Besser ankommen*» [9].

Багато товарів, що продаються в Україні, походять з німецькомовних країн і, як наслідок, супроводжуються відповідною рекламою, що створили німецькі автори. Переклад німецькомовної реклами вагомий не лише з економічного погляду, а й у світлі теорії комунікації та сучасних перекладознавчих парадигм. Часто цю рекламу перекладають у нас дослівно, що іноді викликає нерозуміння в україномовного адресата, оскільки порушується головне правило перекладу: перекладене рекламне повідомлення повинно так само впливати на іншомовного адресата, як і оригінал.

Щодо перекладу німецькомовної реклами українською мовою, то тут можна виділити такі основні групи проблем:

- морфологічні, а саме передача категорії роду чи числа іменників, заміна частин мови при перекладі, особливості передачі значення артикля, перекладу складних слів;

- лексичні – переклад безеквівалентної лексики, зокрема назв компаній та їх продукції;

- стилістичні, тобто передача образності та імпресивності, переклад різноманітних стилістичних прийомів, переклад рекламних заголовків та слоганів.

При перекладі рекламних заголовків необхідно передати лаконічність і експресивність оригіналу, а при перекладі слоганів у деяких випадках потрібно не перекладати текст, а надавати його семантичний еквівалент.

Для подолання вказаних проблем перекладач використовує різноманітні перекладацькі прийоми, такі як: диференціація, конкретизація та генералізація значень, смисловий розвиток, антонімічний переклад, цілісне перетворення, компенсація, додавання, вилучення, заміна порядку слів чи окремих членів речення, зміна структури речення в цілому тощо.

Проблема, з якою ще стикається перекладач німецькомовних текстів, полягає в тому, що у них часто вживаються іншомовні слова (англіцизми та американізми) з метою збереження стилістично забарвлення оригіналу, напр.

Entdecken Sie regelmäßig Ideen für neue Looks und lassen Sie sich inspirieren, Stylings-Tipps und Mode Best-of [8].

Труднощі для перекладу становлять також вживання скорочень у рекламних текстах та слоганах (*NCL steht zu Floyd-Werft* [4, № 34, 20]). Для перекладу такого слогану чи рекламного тексту перекладач повинен бути обізнаним у політичному, економічному чи фінансовому житті країни, мову якої він перекладає та мови країни перекладу.

Щоб правильно передати текст німецькомовної реклами перекладач повинен також знати специфіку вживання різних частин мови у тексті оригіналу. З морфологічної точки зору часто у рекламі ключовими є не іменники, а дієслова, які, як правило, стоять у теперішньому часі й свідчать про позитивний результат напр.: *Antistax hilft gegen Krampfadern, repariert die Venenwände, stärkt die Durchblutung, schützt die Gefäße* [5].

З синтаксичної точки зору у рекламі часто використовуються наказові речення, які закликають оглянути та купити товар, напр. *Entdecken Sie unser Sortiment!* [7].

Рекламний текст через свою специфіку ніколи не потрібно перекладати дослівно, оскільки в цьому випадку він може втратити значення і силу свого впливу. При перекладі рекламних текстів іншими мовами потрібно враховувати етичні, психологічні й особистісні характеристики аудиторії і споживача, специфіку і культуру країни, для якої даний текст призначений, а також гендерну приналежність цільової аудиторії, напр. *Die zarteste Versuchung, seit es Schokolade gibt* [10].

Прикладом перекладу безеквівалентної лексики є переклади власних назв, назв фірм чи фінансових установ, які зазвичай транслітеруються на мову перекладу, напр. *Фольксбанк, Erste Банк, Дойче ВСГ Бау*.

Для сприйняття адресата найефективнішою є реклама, яка апелює до позитивного, випромінює приємні враження, радість оптимізм, напр. *Haribo macht Kinder froh und Erwachsene ebenso* [6].

Переклад рекламного тексту, а особливо рекламного слогану вимагає від перекладача високої майстерності, творчого підходу, знання фірми, її діяльності, регіональних традицій, а також добрих знань лексики та стилістики мови оригіналу та мови перекладу. Як правило текст реклами насичений грою слів, іронією, історизмами, висловами з художньої літератури та фільмів, що ще більше ускладнює роботу над перекладом. Перекладач рекламних текстів повинен знати основні вимоги до складання рекламних текстів та його стильові особливості аби переклад був адекватним і виконував ту ж саму функцію, що і оригінал. Рекламний текст повинен бути конкретним і цілеспрямованим, до-

казовим і логічно побудованим, коротким і лаконічним й водночас оригінальним та неповторним. Велику роль у рекламі відіграють асоціації, про що перекладач не має права забувати. Нагадування про якийсь об'єкт, який схожий з рекламованим предметом, підвищує ефективність рекламного тексту. Переклад повинен враховувати міжкультурні та міжнаціональні особливості реклами.

Список використаних джерел:

1. *Кохтев Н. Н.* Реклама: искусство слова. Рекомендации для составителей рекламных текстов / Н. Н. Кохтев. – М.: МГУ, 1997. – 134 с.
2. *Пишна Л.* Складності розуміння та перекладу німецькомовної реклами / Людмила Пишна // Наукові записки. Серія: філологічні науки. – Кіровоград, 2009. – Вип. 81 (4). – С. 206–209.
3. *Шатин Ю.* Построение рекламного текста / Ю.Шатин. – М.: Бератор-пресс, 2003. – 128 с.
4. *Süddeutsche Zeitung.* – 2006.– № 34.
5. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.antistax.de>
6. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.haribo.com/planet/us/startseite.php>
7. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.pimkie.de>
8. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.pimkie.de/D/Kollektion-damen/die-aktuellen-looks.html>
9. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.shortnews.de/id/150838/Der-Slogan-Ford-Die-tun-was-hat-ausgedient>
10. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://de.wikipedia.org/wiki/Milka_%28Marke%29

Науменко О.В.

Черноморский государственный университет имени Петра Могилы, Украина

ОСОБЕННОСТИ И ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА ПОЭЗИИ

Художественный перевод значительно отличается от других видов перевода, т.к. предполагает речевое творчество, а не использование заученных слов и выражений. Что касается перевода поэтических произведений, то, по мнению известного переводчика и преподавателя Р.К.Миньяр-Белоручева, «к нему необходимо допускать только исключительно избранных».

В силу своей специфичности, перевод поэзии – это процесс, вызывающий ряд трудностей и проблем. Среди основных проблем следует выделить такие: 1) сохранение национального своеобразия; 2) сохранение духа и времени произведения; 3) выбор между точностью и красотой перевода.

Первая проблема объясняется следующим: стихотворение отражает определённую действительность, связанную с жизнью конкретного народа, язык которого и даёт основу для воплощения образов. Её решение возможно только при сохранении органичного единства формы и содержания, в его национальной обусловленности.

В одном ряду с упомянутой проблемой стоит проблема сохранения «духа» того времени, когда было написано произведение. Действительно, фактор времени накладывает определённый отпечаток на произведение, и он должен отразиться в переводе. Здесь переводчик должен помнить, что его перевод обязан отвечать запросам современного читателя, но это не значит, что он может «осовременивать» подлинник. С другой стороны, в его задачи входит создать в переводе атмосферу прошлого, которую читатель смог бы увидеть и прочувствовать, но чтобы при этом в нём не было чрезмерной архаизации. Таким образом, переводчик сталкивается с парадоксом, т.к. сохранив в переводе печать времени, ему нужно максимально приблизить его к читателю.

Ещё одной проблемой является извечный вопрос переводческого искусства: каким должен быть перевод – как можно более точным или как можно более естественно звучащим. Эта трудность вызвана тем, что перевод является отражением художественной действительности подлинника, и поэтому он обязан воссоздавать форму и содержание оригинала в их единстве.

В связи с тем, что любые два языка несоизмеримы по своей природе, существует два способа перевода, которые прямо противоположены друг другу: независимый и подчинённый. Суть **независимого перевода** состоит в том, что переводчик, восприняв и осмыслив дух и смысл подлинника, передаёт его на язык перевода, не сохраняя при этом формы. Главная задача такого перевода – не просто передать смысл, но и воспроизвести лирику и красоту поэтического произведения. Такой поэтический перевод призван обеспечить восприятие носителями языка перевода максимального объёма той информации, которая заложена в подлиннике автором, а также воспроизвести на его читателей то же эмоциональное воздействие, что и на носителей иностранного языка.

Переводчики, придерживающиеся **подчинённого способа перевода**, в первую очередь, стремятся с наибольшей точностью передать форму произведения. Этот способ перевода предполагает не только сохранение размера, строфики и метрики стихотворения, но также порядок и тип рифм, особенности его мелодики и звуковой организации. По их убеждению, только так в переводе можно сохранить индивидуальный стиль автора.

Но ведь форма и содержание не существуют изолированно, они составляют поэтику произведения в своей совокупности. Следовательно, ни свободный, ни подчинённый перевод не смогут воссоздать подлинник.

Стихотворение М. Ю. Лермонтова «На севере диком...» – это перевод известного стихотворения Г. Гейне, но смысл стихотворения Г. Гейне отличается от смысла лермонтовского перевода. У Г. Гейне он (**der Fichtenbaum**) тоскует о

ней (*die Palme*), а у М. Ю. Лермонтова **она** (сосна) вспоминает **её** (пальму), свою подругу. И тем не менее этот перевод пользуется большей известностью, чем другие, более точные по смыслу переводы Ф. И. Тютчева и А. А. Фета, у которых истинный смысл оригинала – «он – она» – сохранён (Кедр – Пальма; Дуб – Пальма). Мы можем предположить, что М. Ю. Лермонтов поступился формальным смыслом оригинала ради чувства, которое это стихотворение вызывает у читателя, потому что именно это чувство и есть основной смысл стихотворения.

И. А. Крылов тоже хорошо понимал, что главное в поэтическом переводе – это произвести адекватное воздействие на чувства читателя. Поэтому, когда он переводил басню Лафонтена «Стрекоза и муравей (*La cigale et la fourmi*), то не побоялся переделать *la cigale* – **её**, цикаду, в стрекозу, а *la fourmi* – тоже **её** (у французов муравей женского рода) – в **него**, муравья. И получилось, как вы знаете, очень хорошо. И неважно, что крыловская стрекоза и поёт и пляшет в траве, важно, что перевод вызывает те же чувства у читателя, что и оригинал. Выше названные переводы являются яркими примерами концептуального перевода, который противопоставляется традиционному, лингвистическому, и ставит перед собой цель – передать задумку автора.

Воздействовать на чувства читателя так же, как это сумел сделать автор (поэт) – вот задача переводчика стихотворений. И главное в этом деле – не перейти ту тонкую грань. Замечательный поэт-переводчик В. А. Жуковский говорил, что переводчик стихов – соперник автора. Но, по сути, перевод – это «обратная сторона ковра», то есть изнанка, а не сам наглядный и сочный рисунок, поэтому переводы часто не отображают главную задумку автора, а от того и не воспринимаются читателями.

Стихотворный перевод исключительно полезен не только как средство осознания сути перевода, но и как отличная школа для совершенствования языка, т.к. процесс стихосложения неразрывно связан с активизацией пассивного словарного запаса, поиском новых слов, развитием чувства языкового ритма, благозвучием, развитием умения находить экономные формы для выражения мыслей. Не случайно лучшие прозаики мира начинали как поэты, и лучшая проза – у лучших поэтов. Вспомните «Героя нашего времени» М. В. Лермонтова, «Повести Белкина» А.С.Пушкина, «Путешествие на Гарц» Г. Гейне, блестящую прозу Оскара Уайльда...

Новак М. П.

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

Ренійський інститут, Україна

PRAGMATIC PECULIARITIES OF TRANSLATING PHRASEOLOGICAL UNITS IN POLITICAL DISCOURSE

Every language has phrases or sentences that cannot be understood literally. Even if we know the meaning of all the words in a phrase and understand the grammar completely, the meaning of the phrase may be still confusing.

Phraseology was singled out as special branch of linguistics in the forties of the 20th century. Phraseological unit (PhU) was defined by professor A. V. Kunin as a set combination of words with a complete or partial transference of meaning. PhU requires special methods of study which were proposed by such prominent scientist as N. M. Amosova, V. L. Archangelskii and S. G. Gavrin. There were many attempts to classify phraseology into several groups. The most common is the structural and semantic classification proposed by V. V. Vinogradov. He identifies three types of phraseology:

1. Phraseological combinations are analytical close word groups, the components of which are as a rule used in their direct meaning and the meaning of the whole expression is equal to the sum of meanings of its components for e.g. the break of the day – світанок; prove a success – мати успіх; take one's easy – відпочивати.

2. By phraseological unities we mean analytical combinations the components of which are used figuratively and the meaning of the whole expression can be drawn from the meanings of the components but it is never equal to them for e.g.: baker's dozen – чортова дюжина; one's place in the sun – місце під сонцем; Pandora's box – скринька Пандори.

3. Phraseological fusions are syntactical formations the meaning of which are indifferent to the meaning of their components for e.g. Blue Bonnet – шотландець; to run away – накивати п'ятами; to kiss the hare's foot – спізнюватися.

Phraseological units are used in all spheres of communication: in everyday life, science, technology, business world, politics, culture, education and literature. No person can imagine his life without set phrases, idioms, proverbs and sayings. Phraseological units result from mode of life.

New Webster's Dictionary gives the following definitions of discourse – speech or lecture, a written dissertation, talk, conversation.

Practical English dictionary distinguishes such definition of discourse – speech, treatise, sermon, conversation.

Discourse creates reality that is followed by people according to social laws.

Political discourse in a modern world of politics is a peculiar reflection of difference in opinions, being available at all levels of political life, determined by very specificity of functioning pluralism in society.

Every year there appear new phraseological units. The most active and at the same time productive source of new idioms is political life. For instance, there exist a great number of such phraseological units in the English language; all-out war (total war, as opposed to small warlike acts or threats of war), cold war, round-table conference, open door policy and etc.

The main problems arising in the process of rendering the meaning of PhU into the Ukrainian language related to certain differences between the original language and target language, including different meanings of words, the lack of information about certain events in the original language, different social and political realities; cultural characteristics, especially the environment and so on.

Basic methods of translating PhU:

1) the equivalent of PhU coinciding with the PhU of the source language by meaning, the lexical composition and figurativeness because of their international character, or one primary source (the Bible, mythology);

2) partial equivalent of PhU containing lexical, grammatical, lexico-grammatical differences but at the same time has equal meaning and equal stylistic effect.

3) selective phraseological equivalent, which the translator chooses from several existing equivalent as the most appropriate for a given context;

4) the choosing analogies that is such expressions are very close in their connotative (metathorical) meaning in English and Ukrainian as well.

5) contextual substitution is a kind of occasional equivalent, is used to transfer only the idiom in this context;

6) a descriptive translation. The meaning of a considerable number of PhU can be rendered through explication only, i.e. in a descriptive way.

7) calque is the literal translation, which allows rendering a vivid image of English idiom to Ukrainian reader.

Here are some examples of usage of phraseological units taken from political discourses.

*Since time immemorial the **pork barrel** has been rolled out in Congress and each of the lawgivers has bargained for his share and the gratitude of his constituents («The Times», February 2002)*

*З незапам'ятних часів **казенним пирогом** розпоряджається конгрес, і кожен законодавець прагне урвати свою частку, щоб заслужити вдячність виборців.*

In this case PhU «pork barrel» requires disclosure of its meaning in translation. And pragmatic equivalence can be achieved only through the interpretation of extralinguistic factors.

Clearly, America's relationship with Vladimir Putin, Russia's president, will be nothing like its romance with his predecessors. Amid its love affairs with Mikhail Gorbachev and Boris Yeltsin, America approached Russia with indulgence and optimism: frequent large carrots and occasional small sticks. ('The Economist», March 23d, 2001)

Абсолютно ясно, що відносини Америки з Володимиром Путіним, президентом Росії, будуть не такими рожевими, як з його попередниками. За часів медового місяця з Михайлом Горбачовим і Борисом Єльциним відносини Америки до Росії характеризувалися терпимістю і оптимізмом: пряників було багато, а бати́з був символічним.

This PhU can be translated by searching the analogue which has common with the original meaning, but was built on a different language and figurative basis. To understand and correctly translate this statement is necessary to know the phrase «the stick and carrot policy» (*політика батога і пряника*), that demonstrate the essence of English diplomacy.

The biggest torture-fueled wild-goose chase is the war in Iraq. («The Economist» July 14, 2008).

Найбезглуздіша кампанія, що підігривається картинами катувань американських солдатів – це війна в Іраку.

PhU *wild-goose chase* has several equivalents, fixed in the phraseological dictionaries: *гонитва за недосяжним, навіжена ідея, безглузде підприємство, гонитва за химерами*. We chose contextual substitution while this method accurately conveys a very negative assessment of the actions of the U.S. government and the entire U.S. military campaign in Iraq. This version of the translation is pragmatically justified.

While working on the translation of PhU, the translator must remember that he does not deal with static and ready for use language unit which is fixed in phraseological dictionary, but with dynamic, unique, living only in this particular text unit of speech which requires adequate translation.

Communicative and pragmatic equivalence is the main task of the translator. In choosing the most appropriate variants of PhU translator can reject the equivalence at a lower level for equivalence at the higher one.

Петрусенко Н. Ю.

Харьковская государственная академия физической культуры, Украина

ПЕРЕВОД КАК АСПЕКТ РАБОТЫ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ-НЕФИЛОЛОГОВ

Перевод является не простым, но сложным видом деятельности, в котором некоторые исследователи выделяют три речевых акта: 1) акт общения на одном языке, 2) акт общения на другом языке (создание текста перевода), 3) акт коммуникативного приравнивания текста оригинала и текста перевода.

Адекватность перевода оригиналу имеет функциональный характер. Перевод технической статьи принципиально отличается от перевода художественного текста. Однако в учебном процессе к переводу предъявляются упрощенные требования. То, что является хорошим переводом в учебной аудитории, не всегда окажется хорошим переводом с издательской точки зрения. Необходимо различать перевод учебный и перевод профессиональный. В учебном процессе могут найти применение различные виды перевода: устный перевод устного текста, устный перевод письменного текста, письменный перевод письменного текста.

Учебный перевод – это особый прием обучения, который может применяться в рамках различных методов. Переводно-грамматический метод – это реализация некоторой общей концепции обучения, включающей представление о предмете обучения, характере владения иностранным языком, приемам изучения языка и единицах его презентации. Перевод как конкретный прием может использоваться как при обучении письменной, так и при обучении устной речи.

Психологической основой использования перевода при обучении иностранному языку является то обстоятельство, что второй язык усваивается через призму родного. Учебный перевод особенно эффективен при обучении системе языка, где он может использоваться как средство введения, закрепления и активизации единиц языка. Учебный перевод, с другой стороны, довольно эффективен и как средство формирования коммуникативной компетенции.

Сознательно-практический метод обучения содержит в себе широкие возможности использования перевода, особенно при обучении иностранных студентов-нефилологов. Перевод может применяться в течение всего учебного процесса – от начального до продвинутого этапа. На начальном этапе обучения перевод может играть вспомогательную роль при обучении навыкам говорения и письма, но постепенно его виды усложняются, и на продвинутом этапе он выступает уже как самостоятельный аспект.

При обучении языку как средству общения в условиях языковой среды упор делается на развитие навыков аудирования, понимания, говорения при

внимании к правильности речи на изучаемом языке. На этом этапе сопоставление структур изучаемого языка с родным особенно важно. Такое сопоставление обеспечивает максимально эффективный и экономный способ объяснения нового материала.

На основном этапе, где решается задача практического владения языком как средством получения знаний по специальности, при чтении учебных и научных неадаптированных текстов, при слушании лекций по специальности наиболее остро встает проблема обеспечения понимания. Неправильное употребление грамматических конструкций приводит к логическим ошибкам. Поэтому вне зависимости от направленности обучения перевод оказывается эффективным средством, обеспечивающим осознание иностранного языкового механизма путем сравнения с родным языком. На этом этапе можно использовать письменный перевод печатного текста и со слуха, устный, подготовленный и неподготовленный, пофразовый перевод небольших текстов информационного характера. Таким образом, на основном этапе обучения перевод является способом уяснения и освоения изучаемого материала.

Главным требованием к адекватности любого перевода является соответствие текста перевода не только грамматическим правилам, но и профессионально-стилевым и экспрессивно-стилистическим нормам языка перевода. Именно это обстоятельство и позволяет использовать учебный перевод как эффективный прием обучения иностранному языку. Для методики преподавания иностранных языков перевод представляет собой способ, прием обучения, который может выполнять различные функции в учебном процессе. Формирование языковой компетенции должно сопровождать формирование коммуникативной компетенции обучаемого, обеспечивая его речевую деятельность. Учебный перевод находит применение в разных методических системах, в разных условиях обучения, на разных этапах.

К. пед. н. Шиликов С. И.

*ГАОУ ВПО Тюменской области «Тюменская государственная академия
мировой экономики, управления и права», Российская Федерация*

**НАИМЕНОВАНИЯ ТОВАРНОЙ НОМЕНКЛАТУРЫ ПРЕДПРИЯТИЙ
ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ ТЮМЕНСКОЙ ОБЛАСТИ,
ПОДЛЕЖАЩИЕ ПЕРЕВОДУ НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК**

Тюменская область интенсивно расширяет свои международные контакты, следовательно, приведение перевода наименований товарной номенклатуры предприятий легкой промышленности на английский язык в соответствии с международными стандартами стало реальной потребностью.

Как показывает практика, передача наименований продукции предприятий легкой промышленности на английский язык вызывает определенную сложность, как у профессиональных переводчиков, так и у специалистов компаний, вовлеченных в процесс письменной коммуникации. Это связано, во-первых, с отсутствием эффективного взаимодействия между составителем исходного (на русском языке) текста и переводчиком (или специалистом, выполняющим письменный перевод на английский язык). Во-вторых, невозможно найти полный, своевременно пополняемый словарь (справочник), в котором содержались бы однозначные эквиваленты переводной товарной номенклатуры предприятий легкой промышленности. В-третьих, производственные ономастические реалии, так же как и остальные социокультурные феномены, несут на себе ярко выраженный отпечаток своей эпохи, являясь ее продуктом и имея свойство к постоянному изменению своих форм и появлению новых. В-четвертых, письменные переводы, в подавляющем большинстве случаев, осуществляются лицами, имеющими профессиональное языковое, но никак не переводческое образование. Очевидно и то, что в силу «молодого возраста» отечественного переводоведения в современной практике письменного общения подходы к переводу наименований товарной номенклатуры предприятий легкой промышленности на английский язык не всегда совпадают. В определенной мере ситуация осложняется еще и тем, что штатное расписание предприятий не подразумевает наличие специалистов-текстологов, и, как следствие, переводчику самостоятельно приходится решать проблему недочетов и ошибок, содержащихся в исходных текстах (далее – ИТ).

В связи с вышеперечисленным нам представляется актуальным подвергнуть анализу ИТ на предмет выявления содержащихся в них искажений, неточностей, неясностей, ошибок и т.п., разработать и предложить соответст-

вующие рекомендации составителям ИТ с целью облегчения труда переводчика.

Материалом для исследования послужили официальные данные «Делового портала» Департамента инвестиционной политики и государственной поддержки предпринимательства Тюменской области (далее – ДИПиГПП ТО) о двенадцати компаниях, представляющих легкую промышленность. В качестве базы для анализа ИТ выступило Бюро переводов при кафедре иностранных языков ГАОУ ВПО ТО «ТГАМЭУП».

Согласно данным ДИПиГПП ТО среди наименований продукции предприятий легкой промышленности встречаются следующие: бахилы; ботинки модель «ОМОН» из натурального хрома с кирзой; ботинки юфтевые с высокими берцами; брюки мужские, женские, детские; букле; ватин шерстяной; велюры; галоши; головные уборы; детская одежда для новорожденных и детей до 6 лет; драпы; жакеты женские; женское и мужское бельё; жилеты сигнальные; камуфляжные костюмы утепленные; ковровая сувенирная продукция; ковровые изделия; ковровые изделия в традиционном сибирском стиле; ковровые изделия ручной работы из натуральной шерсти; кожевенно-меховой полуфабрикат; колпаки; комбинированные сапоги (юфть и кирза); комбинированные сапоги (юфть и кирза с подкладом из искусственного меха); костюмы женские брючные; костюмы и халаты домашние; костюмы мужские рабочие для защиты от нефти и нефтепродуктов; костюмы мужские/детские; костюмы мужские/женские (с притачным/отстегивающимся утеплителем); костюмы мужские/женские рабочие (куртка+брюки, куртка+полукомбинезон); костюмы рабочие; костюмы хирургические; костюмы энцефалитные; куртки «ветровки»; куртки мужские утепленные; куртки мужские/женские утепленные; кухонные и столовые принадлежности; обувь; обувь валяная; одеяла шерстяные; пальто из натурального меха (овчина, каракуль, песец, лиса, норка); подшлемники; полупальто крытое меховое; полупальто крытое шубное; полусапожки; полущубки; постельное бельё; рабочая спецодежда; рукавицы меховые; сапоги мужские из натурального хрома с кирзой; сапоги ПВХ (рабочие, мужские, женские, детские, рыбацкие); сапоги юфтевые; сорочки мужские, школьные, ясельные; спецодежда для защиты от общих производственных загрязнений; спецодежда для защиты от пониженных температур; спецодежда для медицинской отрасли; спецодежда для милиции и ВОХР; спецодежда; сувенирные изделия; сукно костюмное ч/ш и п/ш: ведомственного и гражданского назначения; сукно ч/ш и п/ш ведомственного назначения: шинельное солдатское и офицерское; ша-

почное; тапочки; твиды; ткани: пальтовые ч/ш и п/ш гражданского назначения; трикотажные изделия; туфли женские; унты; халаты для общепита и медицины; халаты женские; халаты мужские; халаты мужские/женские рабочие; халаты хирургические; эксклюзивные ковровые изделия, дорожки; юбки женские.

Выявлено, что лица, составляющие ИТ, содержащие наименования продукции предприятий легкой промышленности, руководствуются в своей деятельности различными подходами, что, в конечном счете, сказывается на отсутствии единообразия при компиляции конечного ИТ и значительно осложняет труд переводчика по созданию качественного переводного текста. В связи с этим, составителям ИТ, содержащих наименования товарной номенклатуры предприятий легкой промышленности и подлежащих письменному переводу с русского языка на английский, можно предложить следующие рекомендации.

1. Предварительно разработать единую структуру и форму текста.
2. Учесть классификацию продукции (группы, подгруппы, наименования).
3. Не представлять подгруппы без наименований продукции.
4. Не использовать прием генерализации при перечислении.
5. Своевременно актуализировать фактическую информацию, чтобы переводчик своевременно производил соответствующие замены.
6. Соблюдать положения регламентирующих стандартов.
7. Не нагружать текст необщепотребительными сокращениями, понятными только специалистам.
8. Подготовить и представить переводчику как бумажную, так и электронную версии ИТ без грамматических, орфографических, пунктуационных, стилистических, технических ошибок, недочетов, неясностей, искажений и т.п. Если, наличие бумажной версии ИТ требуется для осуществления собственно письменного перевода, то электронная версия ИТ позволяет переводчику, прежде всего, определить объем текста (количество содержащихся в нем знаков с пробелами либо же слов); предусмотреть время, необходимое на выполнение перевода; сэкономить время перевода; оформить переводной текст в максимальном соответствии с ИТ, а именно сохранить в нужном месте заголовок, подзаголовок, выходные данные, гиперссылки, выровнять текст (по левому либо правому краю, центру или ширине), соблюсти шрифты, цветовую гамму, сохранить пикториальный, табличный, графический и т.п. материал; учесть наличие (отсутствие) непечатаемых символов, информации, не относящейся к ИТ; соблюсти способы перечисления; проверить полноту перевода и многое др.

По нашему глубокому убеждению, учет перечисленных выше рекомендаций со стороны составителей ИТ может в значительной мере облегчить труд переводчика, что в итоге будет способствовать достижению адекватного и эквивалентного перевода текстов, содержащих наименования продукции предприятий легкой промышленности, на английский язык и приведет к соблюдению переводческой этики, одно из положений которой гласит: «Текст для переводчика неприкосновенен».

ЗМІСТ

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ

<i>Анан'єва О. С.</i> Концепт кількості в англійській мові з точки зору лінгвістики	3
<i>Козак Н. І., Белікова В. Р.</i> Історичні передумови появи німецьких прізвищ на півдні України.....	6
<i>Лабутіна В. В.</i> Осмысление феноменов «свобода» – «несвобода» с помощью дискурсивных антонимов	8
<i>Лемеш В. Г.</i> Шляхи аналізу сучасного англомовного медіатексту.....	11
<i>Лисейко Л. В.</i> Особливості німецьких юридичних текстів періоду середньовіччя.....	14
<i>Махницькая Е. Ю.</i> Типы метафор в экономическом дискурсе.....	17
<i>Медведева Е. А., Спицына Н. А.</i> Концептуальная метафора в политическом дискурсе кандидата в президенты США А. Гора	24
<i>Пілат М. Є.</i> Сфера досліджень когнітивної лінгвістики	28
<i>Сухомлинова М. А.</i> Лексикографическое описание термина «culture» / «культура» в современном английском и русском языках	31

ОСВІТА В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

<i>Mikhaylov D. V., Ghassan Adnan Al-Bdairi</i> Islam and Science.....	35
<i>Mikhaylov D. V., Karam Jasim Mohammed</i> History of Education in Iraq.....	37
<i>Агатаева Б. Б.</i> Мультикультурализм в эпоху глобализации.....	40
<i>Биркун Л. В., Кузло Н. М.</i> До питання про визначення іншомовної лінгвістичної компетенції.....	42
<i>Вечірко М. С.</i> Портфоліо як перспективна технологія у професійному самовизначенні майбутнього вчителя-філолога.....	46
<i>Гафарова К. Э., Осадчий Е. И.</i> Западноевропейская система экономического образования в эпоху глобализации	50
<i>Дегтярева Н. М., Егорова Г. В.</i> Подходы к формированию инновационной образовательной среды высшей школы.....	53
<i>Іовенко О. С., Ничка І. Р.</i> Специфіка викладання іноземної мови на факультеті міжнародних відносин в контексті глобалізації.....	61
<i>Кобзева Н. А.</i> To the Engineering Students' Scientific and Professional Communication Skills	64

<i>Коновалова Е. В.</i> Учебный диалог в контексте современных стратегий совершенствования образовательного процесса в вузе	66
<i>Кулик А. І.</i> Вища освіта в Україні в контексті глобалізаційних процесів	69
<i>Леонтьева Е. Ю., Леонтьев А. Н.</i> Проблемы реформы высшего образования в эпоху глобализации	71
<i>Лукашевич Н. В.</i> Обучение иностранному языку в эпоху глобализации	74
<i>Луценко В. І.</i> Планування навчального процесу як чинник продуктивності освіти в епоху глобалізації	77
<i>Сергеева Л. В.</i> Инструменты интеграции образования в эпоху глобализации ..	81
<i>Синякова М. Г.</i> Особенности поликультурного образовательного пространства России	83
<i>Співаковська Є. О.</i> Інтеграція як чинник розвитку вищої освіти України	89
<i>Филиппова В. А., Лысенкова А. В., Чернышева Л. В.</i> Развитие медицинского образования на современном этапе	91

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО І СПЕЦІАЛЬНОГО ТЕКСТІВ

<i>Галема О. Р., Солтис М. О.</i> Труднощі та особливості перекладу німецькомовних рекламних текстів	95
<i>Науменко О. В.</i> Особенности и трудности перевода поэзии	98
<i>Новак М. П.</i> Pragmatic Peculiarities of Translating Phraseological Units in Political Discourse	101
<i>Петрусенко Н. Ю.</i> Перевод как аспект работы при обучении иностранных студентов-нефилологов	104
<i>Шиликов С. И.</i> Наименования товарной номенклатуры предприятий легкой промышленности Тюменской области, подлежащие переводу на английский язык	106

Наукове видання

Мови видання: українська, російська, англійська

ДІАЛОГ КУЛЬТУР – ДІАЛОГ ПРО МИР І В ІМ'Я МИРУ

Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції
(24–25 жовтня 2012 р.)

У двох томах

Том 2. Міжмовна комунікація та текстологія

*Під загальною редакцією доктора філологічних наук,
професора Ю. О. Шепеля*

Окремі доповіді друкуються в авторській редакції

Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів

За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів

Відповідальний редактор *Біла К.О.*

Технічний редактор *Кануш О.Є.*

Оригінал-макет *Біла К.О.*

Здано до друку 24.10.12. Підписано до друку 25.10.12.

Формат 60x84^{1/16}. Спосіб друку – різнограф.

Ум. др. арк. 6,7. Тираж 100 пр. Зам. № 1012-09.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 3618 від 6.11.09р.

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.

Україна, 49087, м. Дніпропетровськ, вул. Березинська, 80, офіс 2

Поштова адреса: Україна, 49087, м. Дніпропетровськ, п/в 87, а/с 4402

тел. +38 (067) 972-90-71

www.confcontact.com

e-mail: conf@confcontact.com